

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
COMMUNITY ORGANIZATIONS
DEVELOPMENT INSTITUTE

รายงานสรุปผลการเดินทางไปศึกษาดูงาน
เพื่อหารือและติดตามความคืบหน้าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ
ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

เรื่อง

“การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล”

เมื่อวันอังคารที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๖ ระหว่างเวลา ๑๓.๐๐ – ๑๖.๐๐ นาฬิกา
ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร

จัดทำโดย คณะอนุกรรมการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ
และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค
ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา

สารบัญ

	หน้า
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาในการพิจารณาศึกษา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์	๒
๑.๓ วิธีการดำเนินการ	๒
๑.๔ กำหนดการเดินทาง	๓
๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ	๔
บทที่ ๒ การพิจารณาศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ของคณะอนุกรรมการ	๕
๒.๑ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)	๕
๒.๒ สภาองค์กรชุมชนตำบล	๘
๒.๓ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนตำบล	๑๐
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล	๑๑
๒.๔.๑ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)	๑๑
๒.๔.๒ แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	๑๓
๒.๔.๓ แนวคิดการจัดการสารสนเทศท้องถิ่น	๑๕
๒.๕ การกำหนดกรอบในการหารือ	๑๘
บทที่ ๓ ข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาดูงานและหารือ ร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)	๑๙
บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะจากการเดินทางไปศึกษาดูงาน	๕๗
๔.๑ ข้อเสนอแนะต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.	๕๗
๔.๒ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น	๕๘
๔.๓ ข้อเสนอแนะต่อภาคประชาชน	๕๘
๔.๔ ข้อเสนอแนะต่อสถาบันการศึกษาและภาควิชาการ	๖๐
๔.๕ การดำเนินงานในระยะต่อไปของคณะอนุกรรมการ	๖๑

๑.๑ ความเป็นมา

ตลอดระยะเวลากว่า ๔ ปีที่ผ่านมา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา โดยคณะอนุกรรมการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ได้ติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการขับเคลื่อนการดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งยุทธศาสตร์ชาติที่ ๔ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และมีข้อค้นพบว่า การจะทำให้ประเทศไทยเดินไปสู่เป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติจะต้องเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนตำบล เพราะ “ชุมชนเข้มแข็งเป็นหัวใจของการพัฒนาในทุกเรื่อง” และ “การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องเริ่มจากฐานราก” การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นประเด็นสำคัญต่อการพัฒนาประเทศเพื่อเป็นฐานรองรับการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาในทุก ๆ ด้าน และทุกหมวดหมาย

จากการเดินทางไปศึกษาดูงานชุมชนตำบลเข้มแข็งในหลายพื้นที่ พบว่า ชุมชนที่เข้มแข็งในทุกแห่งจะให้ความสำคัญกับการใช้กลไกการมีส่วนร่วมของประชาชน การสร้างให้คนในชุมชนมีสิทธิเสรีภาพในการแสดงบทบาท เสนอแนะการดำเนินงาน ออกมาเป็นแผนงานและโครงการในระดับตำบล มีกระบวนการของการจัดการข้อมูลชุมชนเป็นระบบมากกว่าที่อื่น มีการกำหนดแกนนำที่เป็นผู้ประสานหลักในการสื่อสารข้อมูลกันภายในชุมชน เมื่อมีข้อมูลชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกันแล้ว จึงทำให้สามารถหยิบยกข้อมูลเหล่านั้นไปหารือพูดคุยกับภาคส่วนต่าง ๆ สามารถสื่อสารจนทำให้ได้รับการสนับสนุนจากองค์กรในชุมชนหรือองค์กรส่วนกลางมากขึ้น คณะกรรมการจึงได้ให้ความสำคัญ เรื่อง “การจัดการข้อมูลชุมชนในระดับตำบล” รวมไปถึง “การสร้างนักวิจัยชุมชน” หากมีกลไกเข้ามาหนุนเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ก็จะทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนได้

คณะกรรมการธิการได้พิจารณาแล้วเห็นว่า สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. จะมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อการเสริมสร้างพลังชุมชนให้เกิดเรียนรู้การทำวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ตำบล ประกอบกับคณะกรรมการธิการได้รับทราบข้อมูลว่า ในปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) จะมีการขับเคลื่อนงานวิจัยที่ส่งเสริมเรื่องความเข้มแข็งชุมชนสู่การยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย และอยู่ระหว่างการจัดทำระบบฐานข้อมูลใหม่ “UrbanRiskLab” โดยส่งเสริมให้ชุมชนจัดเก็บข้อมูลด้วยชุมชนเองเพื่อที่จะนำข้อมูลประกอบการตัดสินใจและวางแผนการจัดทำโครงการของชุมชน

ดังนั้น คณะกรรมการธิการจึงได้มีมติเดินทางไปศึกษาดูงาน ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อเยี่ยมเยือนและติดตามความคืบหน้าการจัดทำระบบฐานข้อมูลชุมชนและการขับเคลื่อนงานวิจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนสู่การยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย รวมทั้งรับฟังสภาพปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงาน อันนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะต่อแนวทางหรือกลไกในการส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ทรัพยากรชุมชน สิทธิชุมชนด้านต่าง ๆ รวมทั้งการจัดทำระบบการจัดการข้อมูลทางสังคมในระดับพื้นที่ตำบลต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์

๑) เพื่อติดตามความคืบหน้าการจัดทำระบบฐานข้อมูลชุมชนและการขับเคลื่อนงานวิจัยที่ส่งเสริมความเข้มแข็งชุมชนสู่การยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัยของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

๒) เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล ข้อคิดเห็น และรับทราบปัญหาอุปสรรค ตลอดจนรับฟังความคิดเห็น เรื่อง “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” และร่วมกันค้นหาแนวทางการหนุนเสริมและขับเคลื่อนงานผ่านกลไกสภาองค์กรชุมชน

๓) เพื่อรวบรวมข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ เพื่อจัดทำเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

๑.๓ วิธีการดำเนินการ

๑) เดินทางไปเข้าร่วมประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคณะผู้บริหารสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เพื่อหารือและติดตามความคืบหน้า เรื่อง “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) แขวงคลองจั่น เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร ในประเด็นดังต่อไปนี้

(๑) ความคืบหน้าหรือทิศทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยงฐานข้อมูลตำบลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

(๒) การตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนในการขับเคลื่อนงานด้านวิจัยชุมชนและการจัดเก็บข้อมูลชุมชน รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชนในระดับตำบลและการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

(๓) ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูล การจัดเก็บ และการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่

(๔) ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างนักวิจัยชุมชนและจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล

๒) จัดทำรายงานสรุปผลข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เพื่อนำเสนอเป็นข้อมูลต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ และคณะกรรมการ ตสร. วุฒิสภา ต่อไป

๑.๔ กำหนดการเดินทาง

เวลา ๑๒.๕๐ นาฬิกา

คณะเดินทางถึงสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เวลา ๑๓.๐๐ – ๑๓.๑๕ นาฬิกา

ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

กล่าวต้อนรับคณะกรรมการ

เวลา ๑๓.๑๕ – ๑๓.๔๕ นาฬิกา

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ คนที่สองและประธานคณะกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค กล่าววัตถุประสงค์ในการเดินทางเข้าเยี่ยมชมสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) และการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ประเด็น “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล”

เวลา ๑๓.๔๕ – ๑๔.๑๕ นาฬิกา

ผู้แทนสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) นำเสนอความคืบหน้าในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. สถานะปัจจุบันของสภาองค์กรชุมชนตำบล การจัดอันดับความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศ
๒. ความคืบหน้าหรือทิศทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยงฐานข้อมูลตำบลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๓. การตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนในการขับเคลื่อนงานด้านวิจัยชุมชนและการจัดเก็บข้อมูลชุมชน รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชนในระดับตำบลและการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์
๔. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูล การจัดเก็บ และการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่
๕. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างนักวิจัยชุมชนและจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล

เวลา ๑๔.๑๕ – ๑๕.๐๐ นาฬิกา

คณะกรรมการธิการ คณะอนุกรรมการธิการ และผู้บริหาร
สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
ร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและหาแนวทางการขับเคลื่อน เรื่อง
“การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับ
ตำบล”

เวลา ๑๕.๐๐ – ๑๕.๑๕ นาฬิกา

สรุปผลการประชุมและปิดการประชุม โดย นายอนุศักดิ์ คงมาลัย
รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนฯ คนที่สอง
และประธานคณะอนุกรรมการ ตสร. ด้านสิทธิมนุษยชน
สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค

เวลา ๑๕.๓๐ นาฬิกา

ออกเดินทางจาก ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เวลา ๑๖.๓๐ นาฬิกา

เดินทางถึงอาคารรัฐสภา (เกียกกาย)

๑.๕ ผลที่คาดว่าจะได้รับ

คณะกรรมการได้แลกเปลี่ยน เรียนรู้ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐที่เป็นภาคีเครือข่ายการทำงานด้านการเสริมสร้างพลังชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน รวมทั้งได้รับทราบข้อมูลความคืบหน้าเกี่ยวกับระบบการจัดการข้อมูลทางสังคมในระดับพื้นที่ตำบล อันนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม

บทที่ ๒ การพิจารณาศึกษาข้อมูล แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องของคณะอนุกรรมการ

๒.๑ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบใหม่ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกา จัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งประกาศในพระราชกฤษฎีกา เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ โดยการรวมสองหน่วยงาน คือสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบทและสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง พอช. เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๔๓

องค์การมหาชน เป็นหน่วยงานของรัฐรูปแบบพิเศษที่ออกแบบมาเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะ จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติองค์การมหาชน พ.ศ. ๒๕๔๒ การจัดตั้งองค์การมหาชนแต่ละองค์กร รัฐบาลจะตราเป็นพระราชกฤษฎีกา และขึ้นตรงต่อรัฐมนตรีกระทรวงนั้น ๆ มีคณะกรรมการเป็นกลไกการบริหารที่กำกับเชิงนโยบายและทิศทางขององค์กร โดยมีผู้อำนวยการเป็นผู้บริหารสูงสุดขององค์กร

วัตถุประสงค์

๑. สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือแก่องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การพัฒนาอาชีพ การเพิ่มรายได้ การพัฒนาที่อยู่อาศัย การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกชุมชนเมืองและชนบท โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมหรือบูรณาการ บนหลักการพัฒนาที่สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมเป็นแนวทางสำคัญ ทั้งนี้ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและประชาสังคม

๒. สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่องค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน

๓. สนับสนุนและให้การช่วยเหลือเพื่อการพัฒนาองค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ตลอดจนการประสานสนับสนุน เพื่อให้เกิดการช่วยเหลือดังกล่าวจากหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน

๔. ส่งเสริมและสนับสนุนการสร้างความร่วมมือขององค์กรชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน ในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด และระดับประเทศ

วิสัยทัศน์ ปี พ.ศ. ๒๕๗๙ ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย

หลักคิดสำคัญ องค์กรชุมชนเป็นแกนหลัก และพื้นที่เป็นตัวตั้งในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

แนวทางสำคัญในการสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ดำเนินการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน โดยมีหลักการดำเนินงานสำคัญคือ การพัฒนาโดยชุมชนเป็นแกนหลัก (Community-Driven Development) มีแนวทางการทำงานร่วมในทุกโครงการ/กิจกรรม ดังนี้

๑. สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลัก (Key actors) ในการวางแผนและดำเนินการตามแผนพัฒนาชุมชนภายใต้การสนับสนุนและร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานกลาง

๒. สนับสนุนให้ชุมชนเจ้าของปัญหา มีบทบาทสำคัญในการกำหนดและวางแผนการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาของตนเอง (Demand driven) ด้วยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่รอแต่การสนับสนุนจากภายนอก หรือรอทำตามแผนของหน่วยงาน (Supply driven)

๓. สนับสนุนการวางแผนพัฒนา ที่มีพื้นที่เป้าหมายในแต่ละเรื่อง ให้เต็มพื้นที่ทั่วประเทศ (Nationwide development process) ไม่ใช่ดำเนินการเฉพาะพื้นที่นำร่อง โดยชุมชน ประชาคมและท้องถิ่น เห็นภาพรวมของการแก้ไขปัญหาและการพัฒนา

๔. กิจกรรมและโครงการต่าง ๆ คือ “เครื่องมือ” ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

๕. จัดสรรและกระจายงบประมาณให้องค์กรชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง

๖. บทบาทของ พอช. มี ๒ ระดับ คือ การจัดกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน (Community organizing) ในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้โครงการต่าง ๆ เป็นเครื่องมือ และทำหน้าที่เชื่อมโยงประสานงานกับหน่วยงานและรัฐบาล เพื่อพัฒนาโยบายที่สนับสนุนแผนพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น

ผังภาพแสดงแนวทางการสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชนในพื้นที่

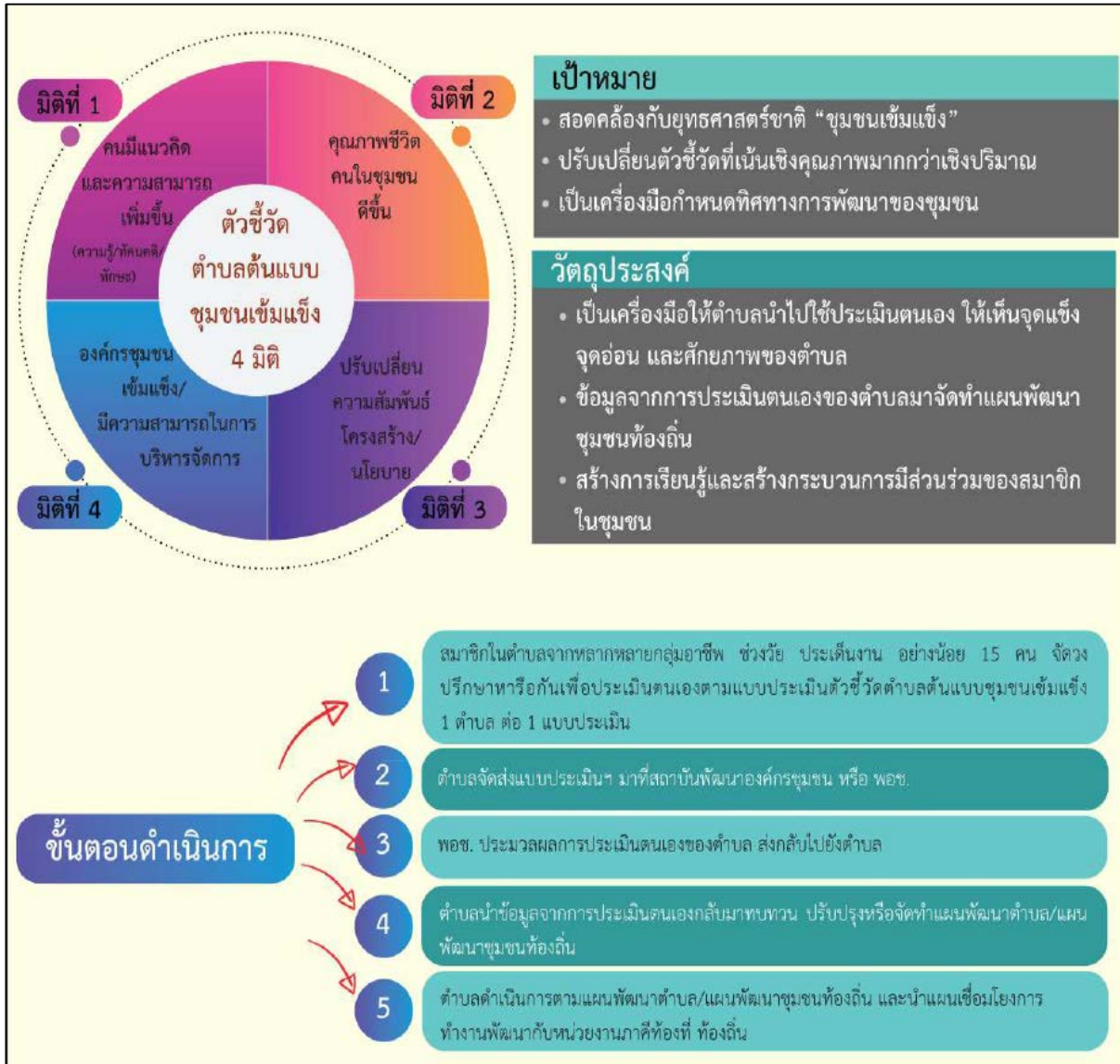
ผังภาพแสดงกลไกการสนับสนุนการดำเนินงาน “สภาองค์กรชุมชน”

เป้าหมาย/ทิศทาง การสนับสนุนการขับเคลื่อนขบวนองค์กรชุมชน

ผังภาพแสดงเป้าหมาย/ทิศทาง การสนับสนุนการขับเคลื่อนขบวนองค์กรชุมชน

พอช. และขบวนชุมชน ได้ตั้งเป้าหมายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองเต็มพื้นที่ ในปี ๒๕๗๙ นั้น พอช. และขบวนชุมชนจึงได้พัฒนา “กรอบตัวชี้วัดชุมชนเข้มแข็ง” ที่บ่งชี้ความเข้มแข็งชุมชน ๔ มิติ คือ (๑) การพัฒนาคุณภาพคน (๒) ความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (๓) การแก้ปัญหาของชุมชนและการพัฒนาคุณภาพชีวิต (๔) การปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับหน่วยงานและการเปลี่ยนแปลงนโยบายภายใต้กรอบดังกล่าวชุมชนต่าง ๆ สามารถนำไปปรับใช้ตามความเหมาะสมของบริบทพื้นที่

๒.๒ สภาองค์กรชุมชนตำบล

“สภาองค์กรชุมชนตำบล” เกิดจากพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ซึ่งมีหลักการสำคัญในการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นของประเทศสามารถรวมตัวกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนตามประเด็นปัญหาของตนเองในแต่ละพื้นที่ โดยร่วมกันกำหนดแนวทางและกระบวนการแก้ไขปัญหาเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอต่อภาครัฐ ทั้งระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ “สภาองค์กรชุมชนตำบล” จึงเปรียบเสมือนองค์กรของชุมชนฐานรากที่เปิดพื้นที่/เปิดโอกาสให้ชุมชนสามารถดูแลและจัดการตนเอง

รายงานสรุปผลการเดินทางไปศึกษาดูงาน เพื่อหารือและติดตามความคืบหน้าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประเด็น “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) เมื่อวันที่ ๑๗ ตุลาคม ๒๕๖๖

ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการกำหนดภาพรวมแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างบูรณาการงานพัฒนาชุมชนท้องถิ่นของตนเอง เชื่อมโยงการทำงานระหว่างชุมชนต่าง ๆ ที่มีอยู่ในท้องถิ่นอย่างมีทิศทาง มีพลัง และเป็นอิสระ ประสานให้เกิดการทำงานร่วมระหว่างองค์กรชุมชนกับหน่วยงาน/ภาคีการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อให้นโยบายการพัฒนาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท้องถิ่น มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง

ผลของการบังคับใช้พระราชบัญญัติดังกล่าว ทำให้เกิดการจัดตั้ง จัดตั้งกลุ่มองค์กรชุมชนจากทั่วทุกภูมิภาคของประเทศไทย พร้อมทั้งมีการขับเคลื่อนงานตามภารกิจที่ปรากฏออกมาในเชิงกิจกรรมและเชิงพื้นที่ของแต่ละตำบลเป็นไปอย่างคึกคัก จนกล่าวได้ว่า เอื้อให้ขบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมของภาคพลเมืองดำเนินไปได้อย่างเข้มข้นและมีชีวิตชีวา

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมขบวนการขับเคลื่อนของภาคพลเมืองให้เติบโต เข้มแข็งต่อเนื่องตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งหากพิจารณาพบว่า บทบัญญัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปี ๒๕๖๐ ยังไม่ระบุลักษณะรูปแบบในการส่งเสริมการขับเคลื่อนของภาคพลเมืองไว้ชัดเจนมากนัก หากแต่สามารถอนุมานได้ในหมวด ๓ ซึ่งว่าด้วยสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ตามมาตรา ๔๒ - ๔๔ และหมวด ๑๖ ว่าด้วยการปฏิรูปประเทศ ตามมาตรา ๒๕๗ - ๒๖๑ ที่ต้องขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศให้แล้วเสร็จภายในหนึ่งถึง ๕ ปีข้างหน้า

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนได้ประกาศใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. สังกัดกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นหน่วยงานพี่เลี้ยง และเริ่มมีการทยอยจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลตั้งแต่นั้นมาตามความพร้อมของแต่ละพื้นที่ ผู้ที่เข้ามาเป็นสมาชิกส่วนใหญ่เป็นผู้นำโดยธรรมชาติในชุมชน ระดับหมู่บ้านตำบล ผู้นำธรรมชาติกลุ่มดังกล่าว ไม่จำเป็นต้องไปลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นกำนัน ผู้ใหญ่บ้านหรือเป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งปกติมักเป็นผู้ที่ร่วมกันทำกิจกรรมลงแรงจิตอาสา เป็นกลุ่มอิสระ กลุ่มย่อย ๆ ที่สนใจปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ตำบล หรือบางกลุ่มจะเป็นกลุ่มที่ถูกจัดตั้งไว้จากส่วนราชการเดิม ๆ ซึ่งจะมีกิจกรรมก็ต่อเมื่อมีงบประมาณลงมา มีลักษณะทำตามโครงสร้างและกลไกงบประมาณที่กำหนดจากข้างบนลงไป

ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ จะมุ่งให้สมาชิกช่วยสอดส่องดูแล เช่น ครอบครัวยากจนมาก มีปัญหาเรื่องที่อยู่อาศัย ก็มีกองทุนบ้านมั่นคงของรัฐบาลที่ทางกระทรวง ฯ ให้การสนับสนุนเป็นนโยบายหลัก ใช้ทุนงบประมาณไม่มากนัก รายละเอียดที่หมิ่นบาทเมื่อลงไปดำเนินการก็ยังได้รับความสนับสนุนจากคนในชุมชนกันเองหรือผู้ใจบุญช่วยสนับสนุนกลายเป็นความเอื้ออาทรที่มีให้กัน ส่วนเรื่องที่ดินทำกินมักเป็นประเด็นที่สาธารณะหรือที่ดินของทางราชการ ซึ่งก็ช่วยให้การแก้ไขปัญหานั้นไปอย่างถูกต้องสมตุล แม้ในบางพื้นที่จะใช้เวลานาน แต่ก็จะไม่เกิดเป็นความขัดแย้งหรือกลายเป็นประเด็นการเมืองเช่นที่เคยเกิดขึ้น

ที่ผ่านมา จะมีกลไกปกครองท้องถิ่นผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด - นายอำเภอ ลงสู่กำนัน - ผู้ใหญ่บ้านคอยดูแลด้านปกครองด้านความมั่นคง แต่หลังปี ๒๕๓๗ เป็นต้นมา ได้มีกลไกปกครองท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ประชาชนสมัครรับเลือกตั้งมาเป็นผู้บริหารท้องถิ่น ด้วยเชื่อว่าจะสามารถจัดสรรทรัพยากรเพื่อพัฒนาท้องถิ่นตนเองได้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม แม้จะมีสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลที่ถือเป็นผู้แทนคนในตำบลนั้นก็ตาม แต่ด้วยกลไกสายบังคับบัญชาโดยเฉพาะเรื่องระเบียบวินัยและกลไกทางราชการผ่านกระทรวงมหาดไทยลงมา ก็กลับทำให้ อบต. ก็กลายเป็น “ส่วนราชการย่อย” ที่ยังยึดติดระบบราชการ

ไม่ตอบโจทย์การมีส่วนร่วมจากภาคประชาชน แม้ว่าทั้งสองกลไกจะไปทำประชาคมเรื่องต่าง ๆ แต่บางครั้งเป็นไปในลักษณะ “ต่างคนต่างทำ” และวิธีการก็ยังไม่มีส่วนร่วมและไม่ได้พัฒนาวิธิตภาคประชาชนขึ้นมาเท่าใดนัก

“สภาองค์กรชุมชนตำบล” จึงถูกออกแบบให้เป็นกลไกภาคประชาชนที่มีการตั้งกลุ่มย่อย ๆ ขึ้นมาในแต่ละชุมชนโดยอิสระ โดยให้จัดแจ้งกับกำนันตามที่กฎหมายรองรับ การจัดแจ้งดังกล่าวไม่ได้เป็นไปในลักษณะการขออนุญาต แต่เป็นไปในลักษณะการแจ้งให้ทราบ จึงเท่ากับเป็นอำนาจภาคประชาชนที่สถาปนาขึ้นอย่างแท้จริง ด้วยความสามารถของตนเอง แต่ละกลุ่มจะมาจากภาคประชาชนจะประกอบด้วยสมาชิกจำนวนเท่าใดก็ตาม ก็สามารถตั้งกลุ่มขึ้นมาได้ และเป็นกลไกในการสร้างความคิดใหม่ ๆ ในพื้นที่ จุดเด่น คือ สภาองค์กรชุมชนตำบลในแต่ละแห่งสามารถระบุปัญหาหรือสภาพแวดล้อมที่เป็นจริงในพื้นที่ และร่วมกันคิดว่า จะทำอย่างไรให้ชุมชนอยู่ดีมีสุข กระบวนการกลุ่มของสภาจึงเปรียบเสมือนการนำปัญหาในแต่ละเรื่องมาปฏิสัมพันธ์กัน

๒.๓ ยุทธศาสตร์ชาติด้านความการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับสภาองค์กรชุมชนตำบล

ยุทธศาสตร์ชาติด้านความการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมมีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญที่ให้ความสำคัญการดึงเอาพลังของภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาคเอกชน ประชาสังคม ชุมชนท้องถิ่นมาร่วมขับเคลื่อน โดยการสนับสนุนการรวมตัวของประชาชนในการร่วมคิดร่วมทำเพื่อส่วนรวม การกระจายอำนาจและความรับผิดชอบไปสู่กลไกบริหารราชการแผ่นดินในระดับท้องถิ่น การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการจัดการตนเอง และการเตรียมความพร้อมของประชากรไทยทั้งในมิติสุขภาพ เศรษฐกิจ สังคม และสภาพแวดล้อมให้เป็นประชากรที่มีคุณภาพ สามารถพึ่งตนเองและทำประโยชน์แก่ครอบครัว ชุมชน และสังคมให้นานที่สุด โดยรัฐให้หลักประกันการเข้าถึงบริการและสวัสดิการที่มีคุณภาพอย่างเป็นธรรมและทั่วถึง โดยมีประเด็นยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาที่สำคัญ คือ

๑. การลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความเป็นธรรมในทุกมิติ

- ปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก โดยพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม
- ปฏิรูประบบภาษีและคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อสร้างความเสมอภาคและเป็นธรรม
- กระจายการถือครองที่ดินและการเข้าถึงทรัพยากรแก้ไขปัญหาความขัดแย้งพื้นที่ป่าทับซ้อนพื้นที่ทำกิน
- เพิ่มผลิตภาพและคุ้มครองแรงงานไทย
- สร้างหลักประกันทางสังคมที่ครอบคลุมและเหมาะสมกับคนทุกกลุ่มคน
- ลงทุนช่วยเหลือกลุ่มคนยากจนและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส
- สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงบริการสาธารณสุขและการศึกษา
- สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

๒. การกระจายศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี เพิ่มโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามาเป็นกำลังของการพัฒนาประเทศในทุกระดับ

- พัฒนาศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยีในภูมิภาค
- กำหนดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของแต่ละกลุ่มจังหวัดในมิติต่าง ๆ
- จัดระบบเมืองที่เอื้อต่อการสร้างชีวิตและสังคมที่มีคุณภาพและปลอดภัย
- ปรับโครงสร้างและแก้ไขกฎหมายระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน
- พัฒนากำลังแรงงาน วางแผนกำลังคนที่สอดคล้องกับการพัฒนา
- สนับสนุนการพัฒนาพื้นที่บนฐานข้อมูลความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรม

๓. การเสริมสร้างพลังทางสังคม

- สร้างสังคมเข้มแข็งที่แบ่งปัน ไม่ทอดทิ้งกัน และมีคุณธรรม
- สนับสนุนความร่วมมือทุกภาคส่วน ระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ ภาคประชาสังคม และภาคประชาชน
- ส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ และบทบาทของสตรีในการสร้างสรรค์สังคม
- สนับสนุนการพัฒนาบนฐานทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
- สนับสนุนการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสร้างสรรค์เพื่อรองรับสังคมยุคดิจิทัล

๔. การเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา การพึ่งตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

- ส่งเสริมการปรับพฤติกรรมในระดับครัวเรือน ให้มีขีดความสามารถในการจัดการวางแผนชีวิต สุขภาพ ครอบครัว การเงินและอาชีพ
- เสริมสร้างศักยภาพของชุมชนในการพึ่งตนเองและการพึ่งพากันเอง
- สร้างการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ เพื่อสร้างประชาธิปไตยชุมชน
- สร้างภูมิคุ้มกันทางปัญญาให้กับชุมชน

๒.๔ แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล

๒.๔.๑ แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม หมายถึง การเรียนรู้ และแสวงหาความรู้จากประสบการณ์โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของหมู่คณะ คือ ระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัย โดยจะเริ่มตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจร่วมดำเนินการ ร่วมประเมินผลและร่วมรับผลที่เกิดจากการดำเนินงานและสรุปบทเรียนตลอดจนร่วมหาวิธีแก้ไขปัญหา และร่วมพัฒนาต่อไป โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม จะเน้นการยอมรับหรือความเห็นพ้องจากชาวบ้านเป็นสำคัญ

ปรัชญาของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีปรัชญาเพื่อมุ่งช่วยเหลือกลุ่มผู้ด้อยโอกาสในสังคม เชื่อในความสามารถของมนุษย์ที่จะเรียนรู้ในสิ่งที่สามารถเป็นประโยชน์สูงสุด หาวิธีแก้ปัญหาของตนเองเมื่อถึงคราวที่ตนจะต้องตัดสินใจว่าจะทำอย่างไร

หลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม มีดังนี้

๑) ให้ความสำคัญและเคารพต่อภูมิความรู้ของชาวบ้าน ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ที่แตกต่างไปจากของนักวิชาการยังเป็นสิ่งที่ปฏิบัติและยอมรับกันแพร่หลายในหมู่ชาวบ้านคนยากจน เพื่อเป็นหนทางแก้ปัญหาในการดำรงชีวิตของเขา

๒) ปรับปรุงความสามารถและศักยภาพของชาวบ้านด้วยการส่งเสริมยกระดับและพัฒนาความเชื่อมั่นในตัวเองของเขาให้สามารถวิเคราะห์และสังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของเขาเอง

๓) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้านและคนยากจนโดยให้สามารถได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นในระบบสังคมของเขาและสามารถที่จะทำความเข้าใจ แปลความหมายตลอดจนนำไปใช้อย่างเหมาะสม

๔) สนใจในปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับปัญหาของชาวบ้าน

๕) ปลดปล่อยความคิด สามารถใช้ความคิดเห็นของตนอย่างเสรีในการมองสถานการณ์และปัญหาของตนเอง สามารถใช้วิจารณ์ญาณในการวิเคราะห์ วิเคราะห์ ตรวจสอบสภาพเท็จจริงต่าง ๆ สามารถยืนหยัดต่อต้านพลังอิทธิพลจากภายนอก หรือจากอำนาจกดขี่ของผู้มีอำนาจ

จุดเด่นของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

- คำถามวิจัย เกิดจากปัญหาในกลุ่มชุมชน
- เก็บข้อมูลสามเส้า สหวิทยาการ ข้อมูลหลายแหล่ง
- วิเคราะห์ร่วมกันในพื้นที่ทันที ไม่ใช่สถิติซับซ้อน
- นำเสนอผลการตรวจสอบร่วม มีเสนอหลายรูปแบบทุกฝ่ายร่วมเสนอ
- บทบาทนักวิจัย ภายนอก-ภายใน คนในชุมชน และคนนอกชุมชน
- ความเที่ยงตรง

คุณลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม

- ๑) เป็นกระบวนการทางสังคม ที่จะนำไปสู่การพัฒนาปัจเจกชน
- ๒) เน้นการมีส่วนร่วมของทุกคน
- ๓) เน้นการปฏิบัติที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์ของคนในอดีต องค์กร ศึกษาวิธีปฏิบัติ

ให้ดีขึ้น

- ๔) ปลุกจิตสำนึกให้คนคลี่คลายเอาชนะปัญหา
- ๕) เน้นการวิพากษ์ สะท้อนตัวเอง
- ๖) เป็นวงจรการเรียนรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลง
- ๗) ใช้แนวทางผสมผสาน เน้นเทคนิคการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลที่เกิด

การเรียนรู้ และปฏิบัติร่วมกัน

๒.๔.๒ แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

หลักการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศาสตราจารย์นายแพทย์วิจารณ์ พานิช ได้กล่าวถึงระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ว่า จะต้องมีส่วนประกอบสำคัญ ดังต่อไปนี้

๑) ระบบทรัพยากรต้องมีระบบทรัพยากรที่มาจากส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น
๒) หน่วยงานจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีหน่วยงานจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถเรียนรู้ และพัฒนาศาสตร์และศิลป์ในการจัดการ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่เชื่อมโยง กับการจัดงานวิจัย ในภาพรวมของประเทศ ซึ่งหน่วยจัดการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ อาจมีหน่วยงานเดียว ครอบคลุมทั่วประเทศ หรืออาจแยกเป็น ๒ – ๓ หน่วยงาน บางพื้นที่กันดูแลตามความเหมาะสม

๓) นักบริหารวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในประเทศไทยเป็นเรื่องใหม่ นักวิจัยเองยังไม่สันทัด ไม่คุ้นเคย และคนในท้องถิ่นเอง ก็ยังไม่คุ้นเคย จึงต้องการนักบริหารงานวิจัย เข้าไปจัดกระบวนการ แปรความต้องการ ของชาวบ้านให้เป็นโจทย์วิจัย จัดกระบวนการเพื่อกำหนดกระบวนการ หรือวิธีวิจัย และแปลผลการวิจัย ตลอดจนนำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์ในท้องถิ่น ซึ่งนักบริหารงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จะต้องมีความรู้หลายด้าน ที่แตกต่าง ไปจากนักบริหารงานวิจัยโดยทั่วไป

๔) สถาบันวิจัยเพื่อท้องถิ่นต้องมีการจัดตั้งและส่งเสริมความเข้มแข็ง ขององค์กร ทั้ง ๓ กลุ่ม ได้แก่ สถาบันการศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรวิจัยและเทคโนโลยี เพื่อให้ทำหน้าที่เป็นกลไก ในการรับใช้ชุมชนท้องถิ่น ในการส่งเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการสร้างฐานความรู้เพื่อท้องถิ่น

๕) นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นควรประกอบด้วย นักวิจัยจากหลายสาขาวิชา หลายพื้นฐานประสบการณ์ แต่มีส่วนที่เหมือนกัน หรือมีเจตนารมณ์ร่วมกันคือ ต้องการเข้ามาอำนวยความสะดวก ให้ชาวบ้านสร้างความรู้ เพื่อใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นของตน

๖) นักวิจัยเชิงทฤษฎีจะต้องเข้ามาจับภาพรวม ภาพใหญ่ พัฒนาเป็นทฤษฎีที่สร้างขึ้นเองภายในประเทศ จากข้อมูลท้องถิ่น ซึ่งในขณะนี้แทบจะไม่มีทฤษฎีทางสังคมที่สร้างขึ้นเองภายในประเทศจากข้อมูลท้องถิ่นเลย

๗) ระบบข้อมูลเพื่อการวิจัยท้องถิ่น ข้อมูลส่วนหนึ่ง (ซึ่งเป็นข้อมูลส่วนใหญ่ที่ต้องการ) คือ ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านทั่วประเทศ ประเด็นที่สำคัญ คือ ความแม่นยำ และทันสมัยของข้อมูลจะต้องมีการจัดเก็บและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ และมีการประมวลและใช้ข้อมูลในแต่ละท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ระบบการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทย ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น จึงยังต้องการการพัฒนาอีกมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการบริหารจัดการ จึงควรเป็นระบบเปิด ไม่มีสูตรสำเร็จตายตัว เป็นการนำไปสร้างความรู้ เท่ากับว่าผู้ที่เกี่ยวข้องต้องช่วยกันพัฒนาระบบนี้ โดยมีเป้าหมายอันยิ่งใหญ่ คือ “สังคมไทย มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน บนฐานความรู้ และการสร้างความรู้ในทุกส่วนของสังคม”

ความหมายและกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ภายใต้แนวคิด และหลักการดังกล่าว จึงเกิดคำนิยามใหม่สำหรับงานวิจัยว่าเป็น “กระบวนการ” ที่ให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปคำตอบและถอดบทเรียนเพื่อปรับปรุงงานต่อไป นั้นหมายความว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชน เข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่การเริ่มคิด ตั้งคำถาม การวางแผน และการค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบ โดยมีการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Action Research) ทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ ได้ผลงานและเก่งขึ้นในการแก้ปัญหาของตนเอง ตลอดจนยกระดับการแก้ปัญหาให้มีความน่าเชื่อถือสูง และสามารถนำกระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น มีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้น จุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นก็คือ เน้นที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้าน ได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง ให้งานวิจัย มีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน และเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุมเสวนา ถกเถียง) เป็นเครื่องมือ เพื่อให้คนในชุมชนได้มีส่วนร่วม ทั้งกลุ่มชาวบ้าน ครู โรงเรียน เอ็นจีโอ สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ข้าราชการ หรือกลุ่มคน อื่น ๆ ที่จะเข้ามาร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

โดยสรุป “กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงาน อย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่าข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่และในระหว่างลงมือทำการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้ว อาจจะทำใหม่ให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้ กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” คนในท้องถิ่นนั่นเอง

วิธีการนี้เป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ติดยึดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น มุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้ จึงไม่ใช่เครื่องทางวิชาการที่จะขอตำแหน่ง ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

ดังนั้น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community - Base Research) ถือว่าเป็นงานของคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น ดังนั้นการวิจัยท้องถิ่นจะต้องเน้นให้ชาวบ้านเป็นผู้ระบุปัญหาด้วยตนเอง เป็นผู้ลงมือทำงานวิจัยด้วยตนเอง โดยมีพี่เลี้ยง มีผู้ประสานงาน มีนักวิชาการมาร่วมกันทำงานวิจัย เพื่อให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มพลังปัญญา ร่วมกันทั้งคนนอก (พี่เลี้ยงนักวิจัยนักวิชาการและผู้ประสานงาน) และคนในท้องถิ่น กล่าวคือมีลักษณะของการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) นั่นเอง ที่สำคัญต้องพยายามสร้างทีมงานวิจัยในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล วางแผน ดำเนินงาน การวิเคราะห์และทดลองปฏิบัติ และทางเลือกในการจัดการต่าง ๆ เพื่อนำไปแก้ปัญหของชุมชนท้องถิ่นด้วยชุมชนท้องถิ่นเอง โดยมีขั้นตอนการทำงานวิจัยที่แบ่งได้เป็น ๓ ระยะ คือ

ระยะที่ ๑ การเตรียมการ เตรียมชุมชน เป็นระยะการเข้าสู่ชุมชน โดยมีการคัดเลือกชุมชน กลุ่ม ประเด็น ปัญหา ที่จะทำงานวิจัย และสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนทุกกลุ่ม

ระยะที่ ๒ ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย เป็นขั้นตอนที่ต้องมีการเก็บข้อมูลด้านเอกสาร การศึกษาบริบทชุมชน การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนอย่างเป็นระบบ เพื่อพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของวิธีการที่จะนำมาแก้ปัญหา รวมถึงการบริหารจัดการเกี่ยวกับผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา งบประมาณที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผลแต่ละขั้นตอน

ระยะที่ ๓ การสรุปผลและเขียนรายงานการวิจัย ซึ่งต้องอาศัยการเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ มีการประชุมสรุปงานทุกครั้ง (สินธุ์ สโรบล, ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม, กาญจนา แก้วเทพ และกาญจนา ทองทั่ว. ๒๕๕๒) จากหนังสือ ลีลาวิจัยไทบ้าน : ถอดบทเรียน ประสบการณ์ คนทำงานวิจัยท้องถิ่น

๒.๔.๓ แนวคิดการจัดการสารสนเทศท้องถิ่น

การจัดการสารสนเทศท้องถิ่นส่วนหนึ่งมาจากภูมิปัญญาที่เกิดจากการสืบทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรสร ปรับปรุงองค์ความรู้จนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัยแล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดต่อไป ซึ่งภูมิปัญญาเหล่านี้ถูกบันทึกไว้ในหลายรูปแบบรวมทั้งที่บันทึกเป็นเอกสารที่สมบูรณ์แบบโดยตัวเอง แต่บางครั้งต้องนำมากลั่นกรองแล้วจัดให้เป็นระบบระเบียบ เรียกว่า สารสนเทศ อย่างไรก็ตาม เดิมมรดกภูมิปัญญาไทยอยู่ในรูปเอกสารเป็นส่วนใหญ่ เช่น เอกสารตัวเขียน ศิลจารึก ฯลฯ นับเป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่มีความงดงามจึงเปรียบได้ว่าเป็นดอกไม้แห่งความงามของสารสนเทศท้องถิ่น (ฉวีลักษณ์ บุญยะกาญจน. ๒๕๕๒ : ๓๕)

การจัดการสารสนเทศท้องถิ่นใช้หลักการและการจัดการสมัยใหม่โดยอาศัยกระบวนการและองค์ความรู้ในการดำเนินการ โดยเฉพาะการผสมผสานระหว่างความสามารถในการจัดการและภาวะผู้นำ เพื่อช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างแต่ละชุมชนให้อยู่ร่วมกันได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นต้องมีการจัดการสารสนเทศท้องถิ่นมาใช้จัดการ โดยกำหนดเป้าหมายในการดำเนินงานที่เป็นระบบสารสนเทศให้ถูกต้อง สมบูรณ์ มีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ และมีมาตรฐาน สามารถเข้าถึงได้และนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ต่อไป

การจัดการสารสนเทศท้องถิ่นเป็นกระบวนการดำเนินงานกับสารสนเทศท้องถิ่นที่บุคคลองค์กร โดยการจัดการสารสนเทศท้องถิ่นจะวางแผนตั้งแต่กำหนดนโยบาย การคัดเลือกหรือประเมินคุณค่าสารสนเทศท้องถิ่น ดำเนินงานตามกระบวนการจัดหาสารสนเทศท้องถิ่น (ศิริพร พูลสุวรรณ และสุรัชณี เปี่ยมญาติ. ๒๕๕๔ : ๕ - ๙) จากนั้นนำมาจัดเก็บและวิเคราะห์สารสนเทศท้องถิ่น หากพบว่ามีสารสนเทศประเภทใดที่ไม่สมบูรณ์ทำการส่งต่อไปอนุรักษ์และสงวนรักษาก่อนที่จะนำสารสนเทศไปเข้าระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อจัดทำฐานข้อมูลให้เรียบร้อย แล้วจึงนำออกให้บริการและเผยแพร่สารสนเทศท้องถิ่น

สารสนเทศท้องถิ่น หมายถึง ข้อมูลสำคัญที่เป็นภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น เป็นข้อมูลเพื่อการประกอบอาชีพและการประชาสัมพันธ์ โดยสารสนเทศท้องถิ่นมุ่งเน้นความรู้ในเชิงวัฒนธรรมที่เน้นภูมิปัญญาที่สะสมมาจากการปฏิบัติจริง และถ่ายทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน จึงนำ

ข้อมูลมาจัดการอย่างเป็นระบบเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องในการนำไปพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการศึกษาเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน

สารสนเทศท้องถิ่นจึงมีความสำคัญต่อการศึกษาวិทยาการและเทคโนโลยีต่าง ๆ สังคม การพัฒนาองค์กรท้องถิ่นและการสร้างเครือข่าย การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน การเมืองการปกครอง และวัฒนธรรม ในการรวบรวม จัดเก็บ และประมวลผลอย่างเป็นระบบเพื่ออำนวยความสะดวก และถ่ายทอดวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น และการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

ลักษณะสำคัญของสารสนเทศท้องถิ่น

สารสนเทศท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ที่เกิดจากการสะสมประสบการณ์และการเรียนรู้ที่ยาวนานจากรุ่นสู่อีกรุ่น มีลักษณะผสมผสานเชื่อมโยงเข้าด้วยกันระหว่างความเป็นท้องถิ่น ความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพทางภูมิศาสตร์ในแต่ละภูมิภาคแต่ละท้องถิ่น เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหา การปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของบุคคลในท้องถิ่นให้ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ประเภทของสารสนเทศท้องถิ่น สามารถจำแนกได้เป็น ๓ ประเภทใหญ่ ๆ โดยจำแนกตามลักษณะของสื่อ จำแนกตามเนื้อหา และจำแนกตามแหล่งบริการสารสนเทศท้องถิ่น ดังนี้

๑) จำแนกตามลักษณะของสื่อได้ ๖ ประเภท ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโสตทัศน์ สื่อดิจิทัล สื่อบุคคล สื่อพื้นบ้าน และวัสดุจริง

๒) จำแนกภูมิปัญญาท้องถิ่นตามเนื้อหา สามารถจำแนกเป็น ๙ สาขา คือ สาขาเกษตรกรรม สาขาหัตถกรรมและอุตสาหกรรม สาขาแพทย์แผนไทย สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สาขาการจัดการธุรกิจชุมชนและสวัสดิการ สาขาศิลปกรรม สาขาภาษาและวรรณกรรม สาขาปรัชญา ศาสนาและประเพณี และสาขาอาหารและโภชนาการ

๓) จำแนกตามแหล่งบริการสารสนเทศท้องถิ่น มี ๓ ประเภท ได้แก่ แหล่งบริการสารสนเทศท้องถิ่นประเภทสถาบัน แหล่งบริการสารสนเทศท้องถิ่นประเภทบุคคล และแหล่งบริการสารสนเทศท้องถิ่นบนอินเทอร์เน็ต

วงจรการจัดการสารสนเทศ

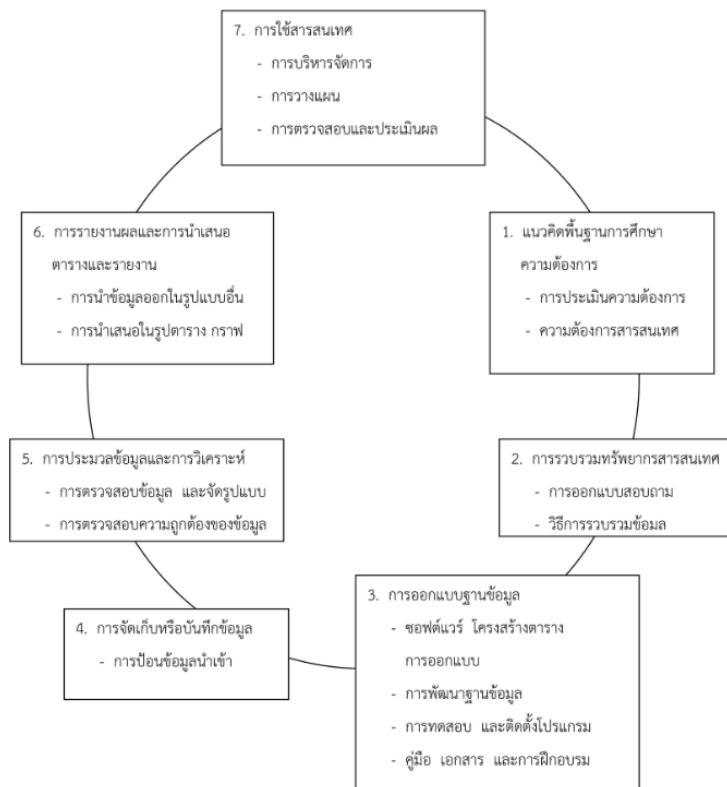
การจัดการสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการนำหลักบริหารมาประยุกต์กับสารสนเทศ และความรู้ ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสำคัญของการบริหารจัดการ โดยเกี่ยวข้องกับการจัดการ ๓ องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การจัดการกระบวนการ และการจัดการเทคโนโลยี อีกทั้งเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามวงจรสารสนเทศทั้งที่เป็นเอกสารและสารสนเทศดิจิทัล โดยวงจรสารสนเทศเริ่มต้นจากการรวบรวม การคัดเลือกหรือจัดหาสารสนเทศที่ต้องการการจัดเก็บสารสนเทศ โดยการจัดหมวดหมู่ ทำดัชนี การประมวลผลและการทำเครื่องมือช่วยค้น การสร้างฐานข้อมูล การเผยแพร่สารสนเทศไปยังผู้ใช้ โดยมีเทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการค้นคืนและนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานและการตัดสินใจ

น้ำทิพย์ วิภาวิน (๒๕๕๓ : ๓๓) กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการจัดการสารสนเทศ มีการดำเนินงานตามวงจรสารสนเทศ ดังนี้

๑) เพื่อพัฒนาทรัพยากรสารสนเทศที่เหมาะสมแก่การดำเนินงาน และจัดการระบบสารสนเทศขององค์กร ให้องค์กรมีสารสนเทศที่คนในองค์กรรู้แหล่งจัดเก็บข้อมูลและเข้าถึงข้อมูลได้เมื่อต้องการ

๒) เพื่อจัดเก็บโดยกำหนดสารสนเทศที่องค์กรต้องการ และรวบรวมสารสนเทศจากภายนอกเข้ามาในระบบสารสนเทศขององค์กรเมื่อต้องการใช้สารสนเทศ

สรุปได้ว่า วงจรการจัดการสารสนเทศเป็นการดำเนินการไหลของเอกสารในองค์กรและวงจรไหลของสารสนเทศในระบบสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงกระบวนการผลิตและบริการ และเทคโนโลยีสำหรับการประมวลผลและการเผยแพร่สารสนเทศ

โดยสรุป การจัดการสารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการจัดเก็บ รวบรวมข้อมูลจากชาวบ้านในชุมชนมาเป็นสารสนเทศท้องถิ่นที่มีการจัดระบบ เป็นการให้ความสำคัญในการถ่ายทอดและเผยแพร่ความรู้ โดยมีเนื้อหาสารสนเทศท้องถิ่นเป็นตัวเชื่อมโยงให้เข้าใจชีวิตความเป็นอยู่และความนึกคิดของคนในแต่ละชุมชนมากขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารช่วยให้เกิดการจัดการระบบสารสนเทศท้องถิ่นในฐานข้อมูลสารสนเทศดิจิทัลเพื่อประโยชน์ในการจัดเก็บและการเข้าถึงสารสนเทศได้อย่างรวดเร็ว รวมถึงเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์และเผยแพร่สารสนเทศภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศ

๒.๕ การกำหนดกรอบในการหารือ

เพื่อให้การหารือเป็นไปตามวัตถุประสงค์ ผู้เกี่ยวข้องได้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นที่ตรงประเด็น คณะอนุกรรมการได้รับข้อมูล ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การจัดทำเป็นข้อสรุปและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรภาคประชาชนกับการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติ ด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม คณะอนุกรรมการจึงได้พิจารณากำหนดกรอบการหารือและหัวข้อคำถามที่มีความสำคัญในการเสวนาหัวข้อ “การวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” โดยกำหนดกรอบประเด็นคำถาม ดังนี้

๑. สถานะปัจจุบันของสภาองค์กรชุมชนตำบล การจัดอันดับความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศ

๒. ความคืบหน้าหรือทิศทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยงฐานข้อมูลตำบลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๓. การตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนในการขับเคลื่อนงานด้านวิจัยชุมชนและการจัดเก็บข้อมูลชุมชน รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชนในระดับตำบลและการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์

๔. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูล การจัดเก็บ และการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่

๕. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างนักวิจัยชุมชนและจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการคาดหวังว่าการหารือในครั้งนี้ จะเป็นเสมือนเวทีที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ คณะอนุกรรมการ พอช. และสภาองค์กรชุมชนตำบล มีข้อค้นพบร่วมกันเกี่ยวกับแนวทางหรือกลไกในการส่งเสริมให้ชุมชนสามารถมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการสวัสดิการชุมชน ทรัพยากรชุมชน สิทธิชุมชนด้านต่าง ๆ ด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ตนเองมากยิ่งขึ้น มีข้อเสนอแนะระบบการจัดการข้อมูลทางสังคมในระดับพื้นที่ตำบลและฐานข้อมูลระดับตำบลที่เป็นการบูรณาการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่การแก้ไขปัญหาความเดือดร้อน ความเหลื่อมล้ำ หรือพัฒนาระบบการจัดการสวัสดิการในชุมชน ตอบโจทย์เป้าหมายยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม และการสร้าง “ชุมชนอยู่ดี มีสุข”

บทที่ ๓ ข้อมูลจากการเดินทางไปศึกษาดูงานและหารือร่วมกับสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

เนื้อหาในบทที่ ๓ จะกล่าวถึงข้อมูลในการประชุมเพื่อหารือและติดตามความคืบหน้าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประเด็น “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” โดยมีประเด็นการหารือ ดังนี้

๑. สถานะปัจจุบันของสภาองค์กรชุมชนตำบล การจัดอันดับความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศ
๒. ความคืบหน้าหรือทิศทางการพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการเชื่อมโยงฐานข้อมูลตำบลกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
๓. การตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนในการขับเคลื่อนงานด้านวิจัยชุมชนและการจัดเก็บข้อมูลชุมชน รวมทั้งผลสัมฤทธิ์ต่อชุมชนในระดับตำบลและการนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์
๔. ปัญหา อุปสรรค ข้อจำกัดในการดำเนินงานจัดทำฐานข้อมูล การจัดเก็บ และการรวบรวมข้อมูลในระดับพื้นที่
๕. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการสร้างนักวิจัยชุมชนและจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล

นายฤชดา สมประสงค์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้กล่าวต้อนรับคณะเดินทาง ในนามของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (พอช.) มีความยินดีเป็นอย่างยิ่งที่คณะอนุกรรมการติดตาม เสนอแนะและเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติด้านสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ในคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค วุฒิสภา มาเยี่ยมเยียนศึกษาดูงาน ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ที่ให้ความสำคัญกับสภาองค์กรชุมชนมาโดยตลอด ซึ่งถือว่าสภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกหนึ่งที่เป็นองค์กรขับเคลื่อนของ พอช. ในหลายกลไกที่ไปหนุนเสริมด้านความเข้มแข็งให้้องค์กรชุมชน และเมื่อชุมชน ท้องถิ่นมีความเข้มแข็งประเทศก็สามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๕๓ โดยการรวมสองหน่วยงาน คือ สำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท และสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง โดย พอช. เริ่มดำเนินการอย่างเป็นทางการ เมื่อวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๓

พอช. มีการดำเนินงานในมิติต่าง ๆ ทั้งการพัฒนาโครงการที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อย ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการก่อตั้ง พอช. การส่งเสริมระบบสวัสดิการชุมชน หรือที่เรียกว่า “กองทุนวันละบาท” การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยปัจจุบันประเทศไทยมีสภาองค์กรชุมชนครอบคลุมพื้นที่เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร หรือคิดเป็นร้อยละ

๙๙.๖๒ ของพื้นที่ประเทศไทย ซึ่งยังเหลืออีกประมาณ ๑๒๐ กว่าเทศบาล /องค์การบริหารส่วนตำบลที่ยังไม่ได้จัดตั้งสภาองค์กรชุมชน โดยสภาองค์กรชุมชนจะเป็นพื้นที่หรือเวทีกลางในการทำให้คนในชุมชน/ท้องถิ่นในการพบปะ พูดคุย และแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา การค้นหาความต้องการของประชาชนในแต่ละชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมและหาทางออกของปัญหาร่วมกันไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาอาชีพของประชาชนในชุมชน นอกจากนี้ พอช. ยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต (ป.ป.ช.) เพื่อดำเนินการในเรื่องป้องกันแก้ไขปัญหาการทุจริตระดับพื้นที่ในการที่จะให้ประชาชนในองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่ได้มีการสร้างตำบลสุจริต โดยมีแนวคิดเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ประชาชนในพื้นที่ทุกกลุ่มช่วงวัยมีแนวความคิดในเชิงบวกเพื่อสร้างพื้นที่ตำบลสุจริตร่วมกัน ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวถือว่าเป็นการบูรณาการการทำงานร่วมกันของทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคประชาสังคม

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ได้กล่าววัตถุประสงค์การเดินทางศึกษาดูงานในครั้งนี้ว่า คณะอนุกรรมการได้มีการศึกษาติดตามการขับเคลื่อนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับ

คณะกรรมการมีหน้าที่และอำนาจเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ หมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ซึ่งหมวด ๓ ได้มีการกล่าวถึงสิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทยในทุกมิติ ตั้งแต่มาตรา ๒๕ – มาตรา ๔๙ หมวด ๔ หน้าที่ของปวงชนชาวไทย มาตรา ๕๐ และหมวด ๕ หน้าที่ของรัฐ มาตรา ๕๑ – มาตรา ๖๓ ซึ่งทั้ง ๓ หมวดจะครอบคลุมถึงเรื่องการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพทั้งในเรื่องสิทธิของชุมชนองค์กร การคุ้มครองสิทธิของผู้บริโภค ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีความสำคัญและน่าจะมีการสื่อสารส่งต่อไปยังขบวนเครือข่ายของสภาองค์กรชุมชนทั่วประเทศ เพื่อขยายเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพให้ประชาชนได้มีการรับรู้เพิ่มมากขึ้น และสร้างพื้นฐานการมีส่วนร่วม โดยการใช้แนวคิด “มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” ซึ่งสอดคล้องกับการขับเคลื่อนของอาเซียนในเรื่องความมั่นคง (security) ความมั่งคั่ง (prosperity) และความยั่งยืน (sustainable) เช่นกัน ดังนั้น เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเรื่องดังกล่าวคณะอนุกรรมการจึงได้มีความพยายามที่จะใช้หน้าที่และอำนาจที่มีอยู่ในการศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศ และการจัดทำและดำเนินการตามยุทธศาสตร์ชาติ โดยการปฏิรูปการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนผ่านกระบวนการทั้งองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบล ซึ่งทำให้คณะอนุกรรมการเห็นว่าการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และสภาองค์กรชุมชนตำบลจะเป็นฐานสำคัญในการติดตามการดำเนินงานเพื่อศึกษา ติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูปประเทศในเรื่องดังกล่าว และเมื่อได้มีการติดตามการดำเนินงานของ พอช. มาอย่างต่อเนื่องและนำข้อมูลจาก พอช. มาประกอบการขับเคลื่อนงานของคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน โดยการนำข้อมูลไปดำเนินการในรูปแบบการสื่อสารของเครือข่ายสภาองค์กรชุมชนเพื่อการปฏิรูปประเทศโดยการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อให้เกิดการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมตามยุทธศาสตร์ชาติด้านที่ ๔

การสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ซึ่งถือว่าเป็นรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคม ให้มีความเข้มแข็ง และต่อยอดไปสู่ยุทธศาสตร์ชาติในด้านอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านความมั่นคง ด้านการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้านการปรับสมดุลและพัฒนาระบบการบริหารจัดการภาครัฐ ซึ่งยุทธศาสตร์ชาติด้านต่าง ๆ ถือเป็นแนวคิดพื้นฐานที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนในงานของเครือข่ายองค์กรชุมชน สภาองค์กรชุมชนตำบล

ดังนั้น การเดินทางมาศึกษาดูงาน ณ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ในวันนี้ เพื่อหารือและติดตามความคืบหน้าการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม ประเด็น “การสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล” ซึ่งกระบวนการจัดการความรู้เกิดขึ้นจากการไม่มีข้อมูล การรู้ข้อมูลไม่เท่ากันของแต่ละช่วงวัย ดังนั้น จากปัญหาดังกล่าวจะทำอย่างไรให้การจัดการข้อมูลสามารถเกิดผลเป็นรูปธรรม และประชาชนในชุมชนตำบลสามารถรับรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ ตลอดจนจะทำอย่างไรให้มีการนำการสื่อสารบนฐานการจัดการข้อมูลที่มีความเป็นจริง โดยการอาศัยหน่วยงานในระดับพื้นที่/องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีเครื่องมือ ศักยภาพ และกลไกมาช่วยหนุนเสริมให้ชุมชนได้เรียนรู้การทำวิจัยชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ด้วยการ “สื่อสาร สร้างสรรค์ สามัคคี เพื่อสังคมสันติอารยะ” ซึ่งจะทำให้ชุมชนมีองค์ความรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง

นายกฤษฎา สมประสงค์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า เรื่องความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนถือว่าเป็นฐานรากของการพัฒนาของประเทศ โดยมี “ท้องที่” ซึ่งจะเป็นการขับเคลื่อนงานจากนายอำเภอลงไปสู่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และ “ท้องถิ่น” ซึ่งจะมีผู้แทนที่มาจากกาเลือกตั้งของประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม ภายใต้การขับเคลื่อนของท้องที่ และ ท้องถิ่น ยังมีช่องว่างซึ่งไม่ได้อยู่ในหน้าที่และอำนาจของท้องที่และท้องถิ่น แต่ช่องว่างดังกล่าวเป็นปัญหาความต้องการของประชาชนในพื้นที่ จากปัญหาช่องว่างดังกล่าวจึงเป็นจุดก่อเกิดของสภาองค์กรชุมชน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ แต่ก่อนที่จะมีการตรากฎหมายฉบับดังกล่าวหน่วยงานภาครัฐเห็นว่าหากให้ประชาชนมีอำนาจจะทำให้มีผลต่อการบริหารงานของหน่วยงานภาครัฐ อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดกฎหมายฉบับดังกล่าวก็มีหลักคิดว่า หากประชาชนทำหน้าที่ของตนเองอย่างเข้มแข็ง ตามมาตรา ๒๑ มาตรา ๒๗ มาตรา ๓๒ (๒) และมาตรา ๓๒ (๓) ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ กำหนดไว้จะนำไปสู่ความเข้มแข็งในการเปิดพื้นที่การทำงานร่วมกันซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้เกิดกระบวนการพัฒนา จัดการตนเอง และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

นางสาวจันทนา เบญจทรัพย์ ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ให้ข้อมูลว่า สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) จัดตั้งขึ้นตามพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๔๓ เป็นองค์การมหาชน โดยการยุบรวมกองทุน ๒ กองทุน รวมเงินทุนประเดิม ๒,๘๘๙ ล้านบาท โดยแบ่งให้แก่อำเภอสำนักงานพัฒนาชุมชนเมือง (พชม.) จำนวน ๒,๑๕๖ ล้านบาท และสำนักงานกองทุนพัฒนาชนบท (สพช.) จำนวน ๗๔๓ ล้านบาท และมีวิสัยทัศน์ ปี ๒๕๗๙ คือ “ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็ง เพิ่มพื้นที่ประเทศไทย” โดยมีภารกิจตามหน้าที่ “ลดความเหลื่อมล้ำ สร้างความมั่นคงของมนุษย์ สู่การพัฒนาที่ยั่งยืน” และมีหน้าที่ตามกฎหมายกำหนด ๔ ภารกิจ ดังนี้

- ๑) ส่งเสริมความเข้มแข็งองค์กรชุมชนและเครือข่าย พัฒนาที่อยู่อาศัยชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักการพัฒนาแบบองค์รวมและสมาชิกมีส่วนร่วม
- ๒) ให้ความช่วยเหลือด้านการเงิน สินเชื่อ
- ๓) เชื่อมโยงเครือข่ายองค์กรชุมชนทั้งระดับตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ ผ่านประเด็นการพัฒนาต่าง ๆ โดยจะเน้นให้ขบวนองค์กรชุมชนเป็นแกนหลักในการวางแผนการพัฒนาการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ด้วยตนเองให้ได้มากที่สุด
- ๔) ประสานความร่วมมือพหุภาคี ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาควิชาการ รวมถึงกลไกภาคีเครือข่ายต่าง ๆ

ภารกิจตามนโยบายของคณะรัฐมนตรีและกฎหมาย

- ๑) การพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบท
- ๒) พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดตั้งและพัฒนาสภาองค์กรชุมชนตำบล

แนวทางการสนับสนุนการทำงานขององค์กรชุมชนในพื้นที่

- ๑) สนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นเป็นผู้มีบทบาทหลัก (Key actors) ในการวางแผนและดำเนินการภายใต้การสนับสนุนความร่วมมือกับ อปท. และหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วน
- ๒) ขบวนชุมชนมีบทบาทสำคัญในการวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของตนเอง(Demand driven) ด้วยทรัพยากรที่มีในท้องถิ่น ร่วมกับภาคีพัฒนา
- ๓) วางแผนพัฒนาในพื้นที่เป้าหมายให้เต็มพื้นที่ทั่วประเทศ (Nationwide development process) โดยเชื่อมโยงชุมชน ท้องที่ท้องถิ่น หน่วยงานและประชาสังคม
- ๔) จัดกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชน (Community organizing) ในรูปแบบต่าง ๆ โดยจัดสรรและกระจายงบประมาณให้องค์กรชุมชนบริหารจัดการด้วยตนเอง

การทำงานของ พอช. จะมีการเชื่อมโยงไปยังตำบล อำเภอ จังหวัด กลุ่มจังหวัด โดยกลุ่มจังหวัดของ พอช. จะเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัดของกระทรวงมหาดไทย เพื่อให้เกิดความสามารถในการเชื่อมโยงกับการจัดทำแผนชุมชนในการพัฒนาในเชิงพื้นที่ทั้งระดับจังหวัดและกลุ่มจังหวัด และ

มุ่งเปลี่ยนจาก “ผู้รับการพัฒนา” เป็น “พลังในการพัฒนา” โดยใช้พลังขององค์กรชุมชน เครือข่าย และกลไกการพัฒนาในท้องถิ่น โดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดแจ้งจัดตั้งแล้ว ๗,๗๙๓ องค์กรตำบล มีสมาชิกอยู่ประมาณ ๑๕๕,๐๐๐ องค์กรที่จัดแจ้งจัดตั้งภายใต้สภาองค์กรชุมชน ขณะเดียวกัน มีสวัสดิการชุมชนโดยมีการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชน ๕,๙๐๐ กว่ากองทุน มีสมาชิก ๖.๘ ล้านคน มีเงินที่สมทบกันเองคงเหลือจากที่จัดสวัสดิการ จำนวน ๗.๒ ล้านล้านบาท เงินส่วนใหญ่ร้อยละ ๖๘ เป็นเงินสมทบจากสมาชิก บางส่วน พอช. ได้รับการสนับสนุนและนำส่งให้ชุมชนร้อยละ ๑๘ ส่วนที่เหลือเป็นเงินสนับสนุนจากหน่วยงานภาคี

การขับเคลื่อนงานพัฒนาใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง พอช. ได้มีการดำเนินงานใน ๔ ระดับ ดังนี้
ระดับตำบล/เมือง ให้เป็นพื้นที่ปฏิบัติการของขบวน มีเป้าหมายตำบลจัดการตนเอง สามารถกำหนดทิศทางและแผนการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจากคนในพื้นที่ สร้างพื้นที่รูปธรรมยกระดับสู่การเปลี่ยนแปลงในประเด็นต่าง ๆ เช่น ที่อยู่อาศัย เศรษฐกิจและทุนชุมชน สวัสดิการชุมชน เป็นต้น

ระดับจังหวัด ให้เป็นพื้นที่ยุทธศาสตร์การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นเชื่อมโยงสู่แผนยุทธศาสตร์จังหวัด เป็นพื้นที่สำคัญในการเชื่อมโยงงานขบวนทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น มองภาพรวมงบประมาณและเนื้อหาในจังหวัดนั้น ๆ

ระดับกลุ่มจังหวัด ให้เป็นเวทีเชื่อมโยงขบวนของแต่ละจังหวัด ทั้งงานเชิงประเด็น เชิงพื้นที่ เชิงภูมิภาค เพื่อสร้างการเรียนรู้ระหว่างกันและเชื่อมโยงขบวน การสร้างพลังให้เกิดขึ้น มีความสามารถในการต่อรองและเชื่อมโยงทรัพยากรกับภายนอก

ระดับภาค เป็นพื้นที่เชื่อมโยงเครือข่ายและขบวนองค์กรชุมชนทั้งเชิงพื้นที่และเชิงประเด็น งานพัฒนา พัฒนากลไกการทำงานและสร้างพื้นที่กลางของชุมชนท้องถิ่นในระดับตำบล จังหวัด และกลุ่มจังหวัด ประสานความร่วมมือการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาคีพัฒนา พัฒนาและสร้างรูปธรรมโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง สร้างทีมทำงานร่วม (ผู้นำขบวนชุมชนและผู้ปฏิบัติงาน) สนับสนุนและติดตามความคืบหน้าและสนับสนุนงบประมาณ

การวิจัยและการจัดเก็บข้อมูล พอช. ถือว่าเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน แม้ว่า พอช. จะไม่ได้เป็นผู้ทำวิจัยโดยตรงเนื่องจากการวิจัยไม่ใช่ภารกิจหลักหน่วยงาน แต่ พอช. ได้ไปร่วมมือกับสถาบันวิชาการในการส่งเสริมงานวิจัยต่าง ๆ ขณะเดียวกัน พอช. ก็มีงานวิจัยที่ได้ส่งเสริมให้ดำเนินการ โดยได้รับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อทำการศึกษาวิจัยพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนา

ชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองและเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ผ่านกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งเป็นส่งเสริมการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น ร่วมกับภาควิชาการที่หลากหลาย โดยการศึกษาวิจัยมีการดำเนินการ ดังนี้

วัตถุประสงค์

๑) ศึกษารูปแบบการดำเนินงานของพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเองโดยอาศัยการดำเนินงานอย่างบูรณาการ

๒) ศึกษาองค์ประกอบที่สำคัญต่อการดำเนินงานอย่างบูรณาการของพื้นที่ต้นแบบในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งพึ่งพาตนเอง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

๑) การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น

๒) การกระจายอำนาจ (Decentralization) ที่เชื่อมโยงกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยท้องถิ่น (Local Democratization)

๓) การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (collaborative governance)

พื้นที่นำร่องในการศึกษาวิจัย

๑) ศึกษาการจัดการฐานทรัพยากร ณ ตำบลดงใหญ่ จังหวัดมหาสารคาม โดยความร่วมมือท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ ภาควิชาการ ซึ่งจะเป็นการจัดการฐานข้อมูลทรัพยากรอาหารแบบบูรณาการ เพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารที่ยั่งยืน

๒) ศึกษาเรื่องความมั่นคงทางอาหาร เรื่องเกษตรอินทรีย์ ชุมชนปกป้องแหล่งอาหารปลอดภัย จำหน่ายผลผลิตเพื่อสร้างรายได้ครัวเรือน ณ ตำบลเขาไม้แก้ว จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ปฏิบัติการและพื้นที่สร้างความร่วมมือในการพัฒนา เชื่อมโยงประเด็นการพัฒนาทั้งในและนอกชุมชน โดยเฉพาะเครือข่ายเกษตรอินทรีย์ปราจีนบุรี โดยการจัดทำสัญญาประชาคม ธรรมนูญสุขภาพตำบล และสร้างรูปธรรมด้วยเกษตรอินทรีย์ ด้วยการ ๑) ปกป้องพื้นที่ความมั่นคงด้านอาหารและการสร้างแหล่งอาหารปลอดภัยในชุมชน ๒) การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและความมั่นคงด้านอาชีพให้คนในชุมชน ๓) การฟื้นฟูทุนทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ๔) การจัดการที่ดินและน้ำ และ ๕) การส่งเสริมให้ชุมชนปรับตัวเท่าทันความเปลี่ยนแปลง รองรับสังคมสูงวัย รับมือโควิด 19 และเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้ที่ถูกเลิกจ้างจากโรงงานอุตสาหกรรม

๓) ศึกษาเรื่องการจัดการในทุกมิติ การสร้างพื้นที่กลางเพื่อสนับสนุนการพัฒนาที่เหมาะสมกับศักยภาพของพื้นที่ ณ ตำบลขอนแก่น จังหวัดสตูล โดยสมาชิกคนสตูลมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมสนับสนุนและขับเคลื่อนให้ทิศทางการพัฒนาจังหวัดสตูลเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสมบนฐานศักยภาพที่เป็นจริง โดยเฉพาะในเรื่องด้านปกป้องรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้านการประมงที่สมดุล ตลอดถึงการรักษาไว้ซึ่งสังคมที่มีวิถีวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของจังหวัดสตูล นอกจากนี้ ยังมีการจัดการพัฒนาที่ตำบลขอนแก่น อาทิ การจัดการทรัพยากรทะเลและชายฝั่ง การ

พัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นจากการประมงพื้นบ้าน ความมั่นคงแหล่งอาหารทะเล การจัดการสวัสดิการชุมชน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การสร้างความมั่นคงด้านที่อยู่อาศัย การรับมือกับโรคระบาดและภัยพิบัติ ประการสำคัญการดำเนินงานดังกล่าวจะต้องอาศัยความร่วมมือกับองค์กรบริหารส่วนตำบล โรงเรียน โรงพยาบาล ส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์กรศาสนา ผู้ประกอบการ/ร้านค้า สภาองค์กรชุมชนและกลุ่มกิจกรรม คนรุ่นใหม่/แรงงานคืนถิ่น

จากการลงพื้นที่สนับสนุนงานวิจัยในพื้นที่นำร่อง พอช. ได้มีข้อค้นพบที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยในการสรุปบทเรียนร่วมกัน ดังนี้

ข้อค้นพบจากการทำงานวิจัยของ พอช.

๑) จินตภาพร่วมของผู้คน/ชุมชนที่มีบทเรียนและความสัมพันธ์ร่วมกันในการลุกขึ้นมาต่อสู้ แก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ปัญหาปากท้อง ฯลฯ เห็นการวิเคราะห์บริบทความเปลี่ยนแปลง สังคมการเมือง เศรษฐกิจวัฒนธรรม (Social Transformation) เห็นการเปลี่ยนผ่านจากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคม อุตสาหกรรมและการบริการ (Agrarian Transformation and Urbanization) การช่วงชิงให้ความหมาย ของคำว่า “ทรัพยากร” ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากร

๒) มองเห็นกลไกการขับเคลื่อนที่มีองค์ประกอบอยู่ ๒ ส่วนหลัก กล่าวคือ กลไก ที่ไม่เป็นทางการ (Informal sector) กับ กลไกที่เป็นทางการ (Formal sector) ที่เป็นลักษณะของกลไก ในเชิง Function กลไกเหล่านี้มีการเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันด้วยอยู่แล้ว เป็นกลไกที่เคลื่อนไหว เชิงระนาบเป็น Platform ในการสื่อสาร เป็นการให้ภาพความหมายขององค์กรชุมชน ในมิติที่มีความ หลากหลายมากขึ้น โดยกลไกเหล่านี้สามารถพัฒนาเป็นกลไกเชิงสถาบันหรือเชิงพื้นที่ได้

๓) การมีระบบฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ อันเป็นข้อมูลที่เกิดจากการออกแบบร่วมของคน ในชุมชน จนได้รับการยอมรับจากผู้นำข้อมูลไปใช้ (User) ระบบข้อมูลทำให้เห็นตัวตนของตนเอง และมีความ เป็นเจ้าของข้อมูล

๔) มีกติกา มีข้อตกลงร่วม เพื่อนำไปสู่การจัดการความขัดแย้งและออกแบบการทำงานที่มี ประสิทธิภาพร่วมกัน เช่น การจัดทำธรรมนูญสุขภาพตำบลหรือสัญญาประชาคม การประยุกต์แนวคิดแบบ Customary Law หรือกฎหมายเชิงจารีต การใช้อำนาจขององค์กรปกครองท้องถิ่นในการเข้าไปสนับสนุน การแก้ไขปัญหาของชุมชน มีแบบแผนในการทำงาน การพัฒนาการจัดทำแผนในระดับท้องถิ่น Value chain & Supply chain หลักสูตรท้องถิ่นที่อยู่บนฐานปฏิบัติการเรื่องสิทธิชุมชน

๕) กลไกการสนับสนุนที่มีภาคประชาสังคมเข้ามาเป็นส่วนสำคัญ ชุมชนต้องการ พี่เลี้ยง การสร้างพื้นที่การเชื่อมโยง ระหว่างพื้นที่กับนโยบายการปรับยุทธวิธีในการเคลื่อนไหวจากการจัดตั้ง (Organized) ไปสู่การ Coaching mentor การจัดวางตำแหน่งแห่งที่ในการทำงานร่วมกับชุมชน

๖) ต้องมี “พื้นที่กลาง” หรือ “พื้นที่เจรจา” (Public Space) ซึ่ง Level ของพื้นที่กลาง หรือพื้นที่เจรจา เช่น ระดับตำบล จังหวัด เครือข่าย ร่วมมือปะทะ ต่อรอง ตั้งอยู่บน Paint Point & Common Issue เช่น ทรัพยากร เกษตร การใช้ตลาดเป็นพื้นที่กลาง พื้นที่ที่มี Key actor มีความหลากหลาย

สำหรับในปี ๒๕๖๗ พอช. ได้รับการตอบรับจาก สกสว. เพื่อให้ พอช. ดำเนินการวิจัยได้ ต่อเนื่อง ซึ่งจะเน้นในเรื่องการส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งใน **โครงการ : การบูรณาการภาคีร่วมพัฒนา เพื่อส่งเสริมชุมชนเข้มแข็งสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัย** โดยมี Keyword คือ “การบูรณาการ ภาคี ส่งเสริมชุมชนเข้มแข็ง สู่การยกระดับคุณภาพชีวิต” มีระยะเวลาการวิจัยตั้งแต่ตุลาคม ๒๕๖๖ – กันยายน ๒๕๖๗ ในการขับเคลื่อนเรื่องการบูรณาการทุกภาคส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งจะทำใน ๕ พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดตราด จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา และจังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์

๑) เพื่อพัฒนาแนวทางการขับเคลื่อนกลไกภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัยแบบบูรณาการ ตำบลเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างมีธรรมาภิบาล ประชาชนตื่นรู้จัดการปัญหาชุมชนด้วยตนเอง

๒) เพื่อยกระดับแนวทางการขับเคลื่อนกลไกภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัยแบบบูรณาการ ตำบลเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างมีธรรมาภิบาล ประชาชนตื่นรู้ จัดการปัญหาชุมชนด้วยตนเอง **นำไปสู่ต้นแบบ**

๓) เพื่อให้เกิดต้นแบบแนวทางการขับเคลื่อนกลไกภาคีเครือข่ายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตทุกช่วงวัยแบบบูรณาการ ตำบลเข้มแข็งจัดการตนเองอย่างมีธรรมาภิบาล ประชาชนตื่นรู้ จัดการปัญหาชุมชนด้วยตนเอง **และสามารถนำไปขยายผลได้**

กรอบแนวคิด

Input ปัจจัยการนำเข้า : องค์ความรู้วัฒนธรรม สถานการณ์ และการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการพัฒนาในพื้นที่ทุกระดับ โดยการวิจัยจากท้องถิ่น ภาคีเครือข่ายร่วมพัฒนา ชุมชน โดยใช้กลไก/รูปแบบความร่วมมือในการดำเนินการ

Output ผลผลิต/ความสำเร็จ : ได้ผลการสังเคราะห์ สถานการณ์ในพื้นที่ ได้รับบทเรียนการทำงาน ได้แนวทางการขับเคลื่อนในพื้นที่ และเกิดการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายการพัฒนาในพื้นที่ทุกระดับ ไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกช่วงวัย

วิธีวิจัย ระเบียบวิธีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการวิจัยจะดำเนินการ ๑) การศึกษาจากเอกสาร ๒) จัดประชุมเชิง

ปฏิบัติการในพื้นที่ ๓ จังหวัด ๓) สัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) และ ๔) เวทีวิเคราะห์/สังเคราะห์/นำเสนอบทเรียน

ส่วนประเด็น “ข้อมูลชุมชน” นั้น พอช. เป็นหน่วยที่มีข้อมูลชุมชน โดยให้ชุมชนจัดเก็บข้อมูล (ชาวบ้านเป็นผู้กรอกข้อมูล) มีการอัปเดตสถานะทุกปี แต่มีข้อจำกัดด้วยระบบข้อมูลที่ค่อนข้างซับซ้อน เข้าถึงยาก จึงเป็นที่มาที่ พอช. จะพัฒนาระบบข้อมูลใหม่ให้ชุมชนเข้าถึงได้ง่าย โดย พอช. ได้ร่วมมือกับ MIT และธนาคารกรุงเทพ โดยจัดทำระบบข้อมูลที่เรียกว่า “Urban Risk Lab” ที่ใช้ในต่างประเทศมาใช้ในประเทศไทย ระบบดังกล่าวจะพยายามทำให้เกิดการ Community Mapping Platform จัดทำข้อมูลด้วยตัวชุมชนเอง วิเคราะห์ปัญหา นำมาออกแบบระบบ เพื่อให้ข้อมูลสามารถสร้างรวบรวม เผยแพร่ ตรวจสอบ วัดผลได้ และสามารถนำเอาข้อมูลไปวางแผนการจัดทำโครงการของชุมชนได้ และมีระบบการบริหารจัดการโครงการร่วม โดยมีการดำเนินการ ดังนี้

๑. ภาพรวมการพัฒนาแพลตฟอร์มระบบข้อมูลชุมชน (Community Mapping Platform Overview)

๑) Data Creation and Sharing : การสร้าง รวบรวม และเผยแพร่ข้อมูล ซึ่งจะเป็นระบบปิดเพื่อจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์

- เพื่อให้ชุมชนเห็นประโยชน์ของข้อมูลที่จะถูกนำไปใช้
- เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปใช้เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนและผู้นำ

องค์กร

- เพื่อเสริมสร้างความโปร่งใสของข้อมูลทั้งในชุมชนและระหว่างชุมชน

๒) Data Verification and Analysis : การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและการวัดผล ซึ่งเป็นระบบจัดการความถูกต้องและการวัดผลของข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์

- เพื่อการพัฒนาระบบเชื่อมโยงข้อมูลบัญชีผู้ใช้งานเพื่อการพิสูจน์และยืนยันตัวตน
- เพื่อการพัฒนาระบบแยกสำหรับเจ้าหน้าที่และบุคคลทั่วไปเพื่อบริหารจัดการข้อมูล
- เพื่อจัดทำแบบสอบถามเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ในการวัดผลและ

นำไปใช้ในการคิดวิเคราะห์เพื่อต่อยอด

๓) Strategic and Project Planning : การวางแผนกลยุทธ์และจัดทำโครงการต่าง ๆ จากข้อมูล ซึ่งเป็นระบบการวางแผนกลยุทธ์สำหรับจัดทำโครงการต่าง ๆ ในอนาคต โดยมีวัตถุประสงค์

- เพื่อพัฒนาเครื่องมือที่ช่วยให้สามารถวิเคราะห์และประเมินความเป็นไปได้ของ

โครงการ

- เพื่อพัฒนาระบบในการนำข้อมูลมาใช้เพื่อช่วยลดความเสี่ยงในการดำเนินการโครงการและมีการจัดสรรทรัพยากรที่เหมาะสม

- เพื่อช่วยเสริมสร้างความร่วมมือและความเข้าใจร่วมกันในทีมงาน และช่วยปรับกลยุทธ์และแผนงานตามเหตุการณ์และสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง

๔) Project Management and Implementation : ระบบการจัดการและสนับสนุนโครงการ ซึ่งจะเป็นการพัฒนากระบวนการจัดการและสนับสนุนโครงการ สำหรับบุคคลภายนอกและองค์กรที่ต้องการมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์

- เพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการโครงการ เพื่อติดตามผลการดำเนินงาน
- เพื่อพัฒนาระบบประชาสัมพันธ์โครงการต่าง ๆ ของ พอช. เพื่อให้องค์กรที่สนใจ

สามารถสนับสนุนหรือร่วมพัฒนาจัดกิจกรรมที่ไม่แสวงหาผลกำไร (CSR)

นอกจากนี้ การดำเนินการการพัฒนาแพลตฟอร์มระบบข้อมูลชุมชนจะมีการวิเคราะห์ความต้องการของผู้ใช้งาน โดยปรากฏผล ดังนี้

ความต้องการของผู้ใช้ (User Needs)

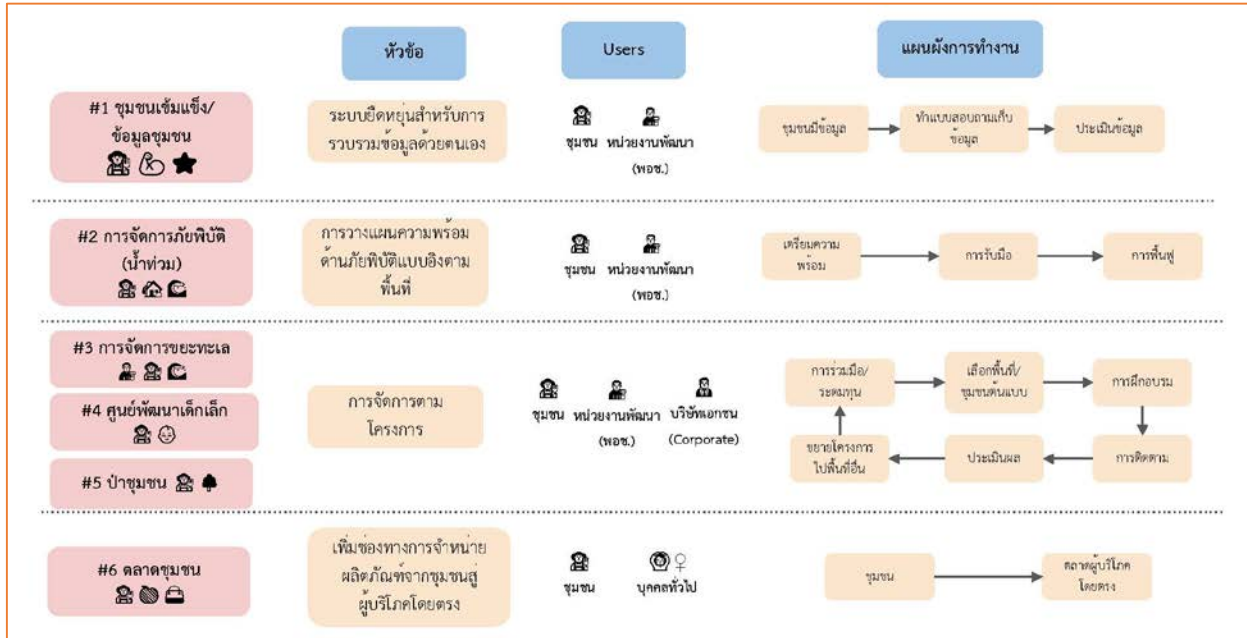
ชุมชน : ในฐานะของคนในชุมชน ต้องการให้ทุนของชุมชนและความสามารถของชุมชนได้รับการเผยแพร่ เพื่อช่วยดึงดูดความสนใจให้เกิดการพัฒนาของชุมชน และชุมชนก็จะมีความมั่นคงมากขึ้น และมีโอกาสได้รายได้ที่มากขึ้น

หน่วยงานพัฒนา (พอช.) : ในฐานะเจ้าหน้าที่ของ พอช. ต้องการที่จะตอบคำถามและประเมินศักยภาพชุมชนโดยพิจารณาจากทุนของชุมชนที่มีอยู่ ทั้งจุดแข็งและจุดอ่อนเพื่อทำการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรที่เหมาะสมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนตามจุดแข็งและศักยภาพของแต่ละพื้นที่

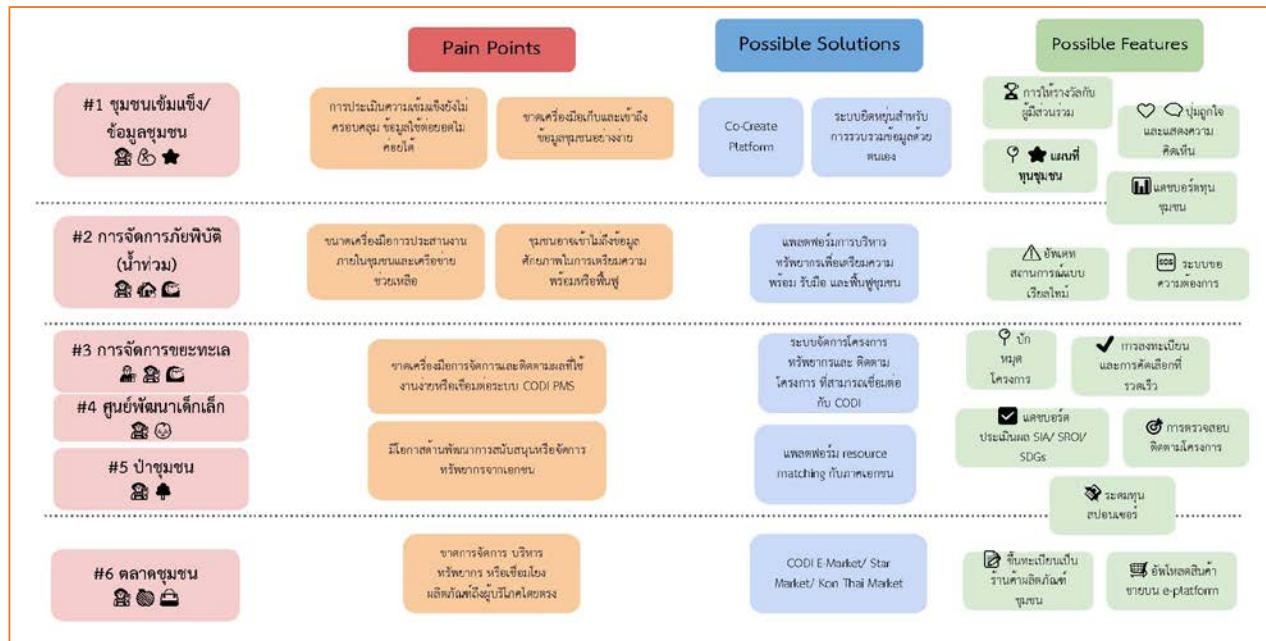
บริษัทเอกชน : ในฐานะบริษัทเอกชน ต้องการทราบว่าจะสามารถร่วมมือหรือสนับสนุนโครงการทางสังคมได้บ้างและต้องการเครื่องมือในการติดตามความก้าวหน้าของโครงการ และประเมินผลประโยชน์แก่สังคมที่สามารถสร้างความน่าเชื่อถือและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่องค์กรได้

บุคคลทั่วไป : ในฐานะบุคคลทั่วไป ต้องการทราบเกี่ยวกับสถานที่ที่น่าสนใจ ผลิตภัณฑ์ และสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อให้สามารถสนับสนุนสินค้าท้องถิ่นของวิสาหกิจชุมชน และส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้

นักวิจัย : ในฐานะนักวิจัย ต้องการที่จะสามารถเข้าถึงชุดข้อมูลต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อให้สามารถนำมาต่อยอดในงานวิจัยได้

แผนภาพแสดงกระบวนการศึกษาความต้องการของผู้ใช้ (User Needs) โดยใช้กระบวนการวิเคราะห์ User Journeys และมีการออกแบบโครงการ โดยทีมงาน MIT มาร่วมวิเคราะห์และสำรวจระบบ ร่วมกับ พอช. อย่างต่อเนื่อง

แผนภาพแสดงการวิเคราะห์ Pain Point /Possible Solution / Possible Features เพื่อวิเคราะห์ถึงความเป็นได้

เนื่องจากระบบข้อมูลของ พอช. จะให้ชุมชนเป็นผู้ที่นำเข้าข้อมูลและอัปเดตข้อมูลให้เป็นปัจจุบัน โดยการดำเนินการดังกล่าว พอช. จะดำเนินการในปีละ ๑ ครั้ง ซึ่งแตกต่างจากหน่วยงานอื่นที่การนำเข้าข้อมูลจะเป็นการนำเข้าข้อมูลโดยเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ ดังนั้น พอช. จึงดำเนินการโครงการนำร่อง “ปักหมุดของดีชุมชน” โดยโครงการดังกล่าวเกิดจาก Pain Points ที่ พอช. ลงไปทำงานร่วมกับชุมชน และมีคำถามที่ชุมชนสะท้อนขึ้นมาว่า มีหน่วยงาน นักวิชาการ เข้าไปในชุมชนไปขอข้อมูลจากชุมชน ให้ชาวบ้านกรอกข้อมูล ขอสัมภาษณ์ แต่กรอกข้อมูลไปแล้ว งานวิจัยที่ชาวบ้านให้ข้อมูลไปแล้ว สิ่งที่ชาวบ้าน

จะได้รับประโยชน์คืออะไร พอช. จึงคิดว่า สิ่งที่ดีที่สุด คือ การทำระบบให้ชาวบ้านกรอกข้อมูลเอง นำข้อมูลมาสู่การวางแผนการพัฒนาด้วยตัวเอง สะท้อนปัญหาความต้องการของเขาเอง และปัจจุบันทุกคนสามารถทำงานผ่านมือถือได้ เพียงแต่ต้องออกแบบระบบให้ง่ายต่อการใช้งาน รวมทั้งเข้าถึงได้ง่าย

๒. โครงการนำร่อง “ปักหมุดของดีชุมชน” (Pilot Project: Community Notable Asset Mapping)

การดำเนินโครงการ Community Pain Point /Journeys เพื่อให้ชุมชนเข้าใจตนเองดีที่สุดและมีการบริหารจัดการข้อมูลภายในใจชุมชนเอง โดย พอช. ใช้ระบบการจัดการโครงการภายใน เพื่อเริ่มโครงการและใช้แบบประเมินความเข้มแข็งชุมชนเพื่อเข้าใจชุมชน และชุมชนร่วมมือกับนักวิจัยหรือหน่วยงานภายนอกผ่านการสำรวจและสัมภาษณ์ ซึ่งบางโครงการเกิดการพัฒนาขึ้น และต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานและภาคี

พอช. จึงมีแนวคิดในการจัดทำ Pain Point เนื่องจากข้อมูลไม่เฉพาะเจาะจง ข้อมูลกระจัดกระจายและสูญหายเนื่องจากส่วนใหญ่อยู่ในกระดาษ ชุมชนให้ข้อมูลแต่ไม่ได้รับข้อมูลอื่น ๆ เพื่อนำไปต่อยอดหรือใช้ประโยชน์ ชุมชนไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นเจ้าของข้อมูล และขาดระบบในการติดตามโครงการที่ใช้งานง่าย จึงเป็นปัญหาว่า ชุมชนให้ความร่วมมือและสนับสนุนข้อมูลกับหน่วยงานต่าง ๆ โดยอาจจะไม่ได้รับประโยชน์จากข้อมูลหลังจากการสำรวจหรืองานวิจัย ดังนั้น การทำให้ชุมชนมีเครื่องมือในการรายงานและเก็บข้อมูลด้วยตนเอง พร้อมทั้งสามารถเห็นข้อมูลทันทีบนแผนที่ และแดชบอร์ดข้อมูลแสดงผลที่

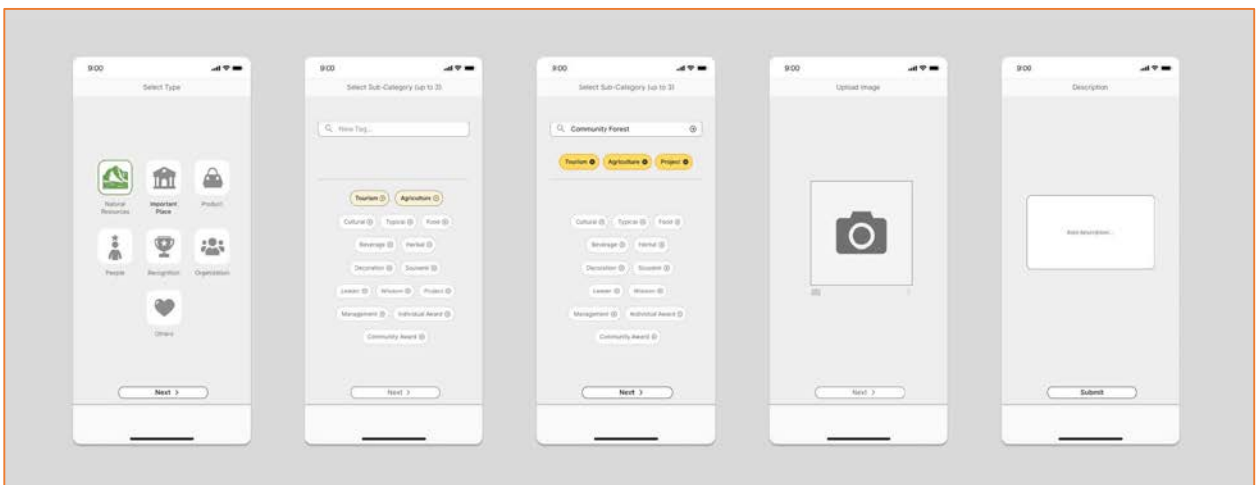
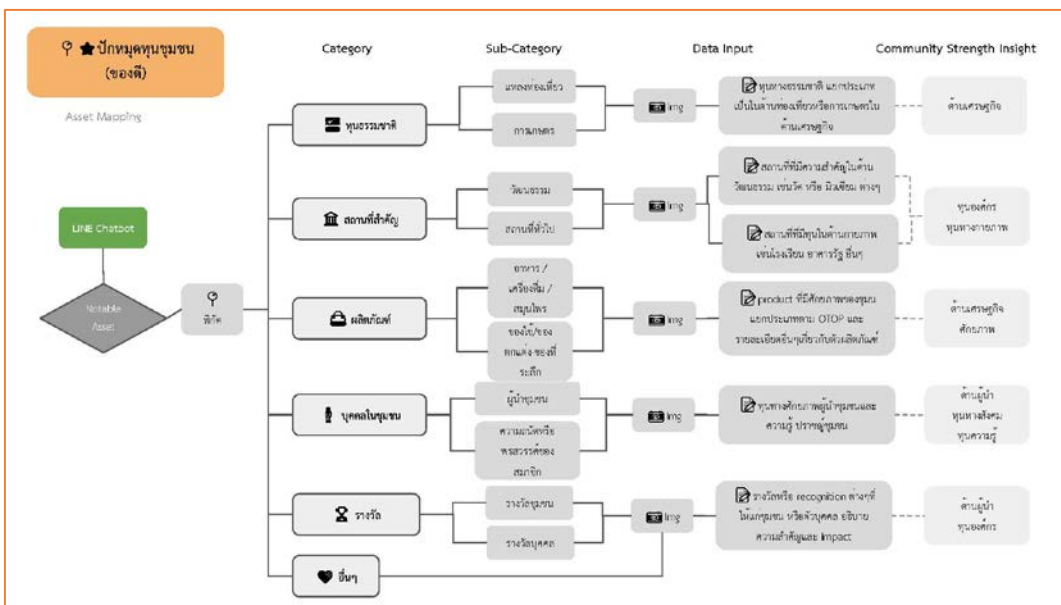

สามารถเปรียบเทียบชุมชนของตนเองกับบริบทโดยรอบได้ ทั้งในระดับจังหวัด ระดับประเทศ หรือเทียบกับชุมชนอื่น จะทำให้ชุมชนได้รับข้อมูลที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปใช้ในการพูดคุย หรือ ทั้งภายนอกและภายในชุมชน อีกทั้งยังสามารถนำมาใช้ในการวางแผนงานในการร่วมมือกับหน่วยงานของรัฐและภาคส่วนอื่น ๆ ในอนาคตได้

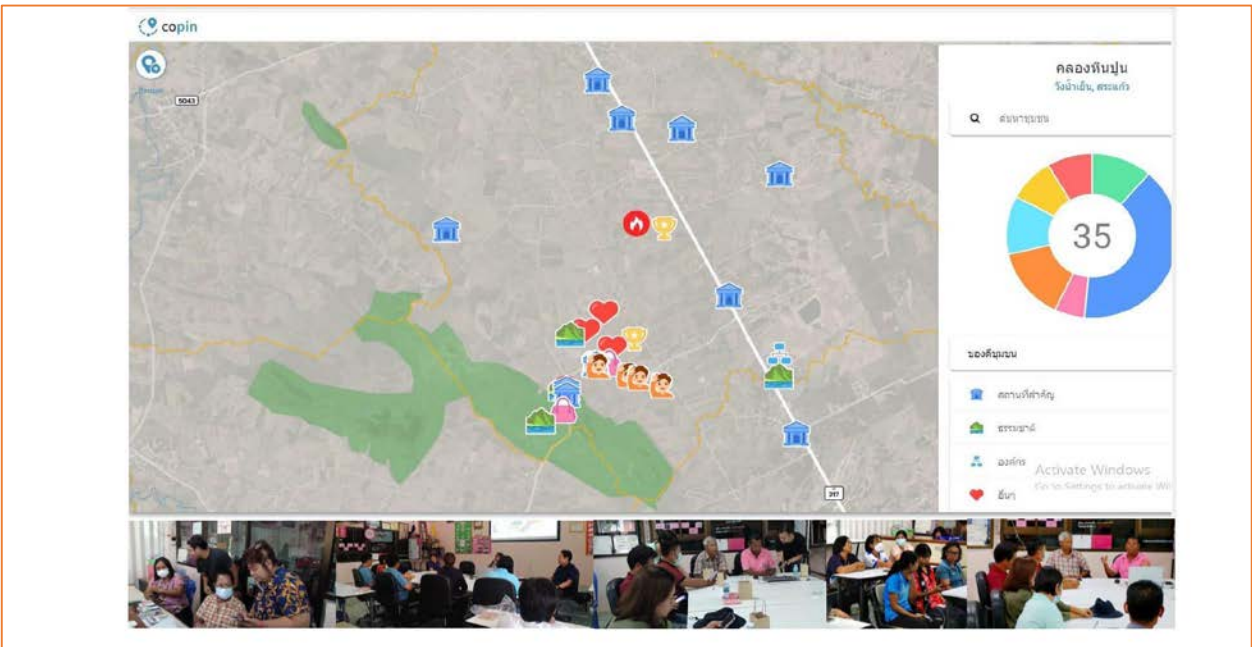
จากกรณีปัญหาดังกล่าว พอช. จึงได้มีการจัดทำ User Journey Scenario เพื่อประเมินและวิเคราะห์ว่า หากจะออกแบบการจัดทำข้อมูลใหม่ควรจะมีการดำเนินการในรูปแบบใด พอช. จึงได้ให้

คนในชุมชนร่วมกันทดลองปักหมุดทุนชุมชนด้วยตนเอง ทำให้ชุมชนสามารถเห็นข้อมูลแผนที่ของตนเองและสถิติของชุมชนได้ทันที สามารถเปรียบเทียบรายละเอียดของชุมชนตัวเองกับชุมชนอื่น ๆ ในจังหวัดหรือภูมิภาค และชุมชนสามารถใช้แผนที่ดิจิทัลและแดชบอร์ดสถิติเป็นข้อมูลอ้างอิงได้ด้วยตนเอง เช่น คนในชุมชนเห็นว่าชุมชนถูกจัดอันดับในจังหวัด แต่ชุมชนรู้ว่ามียุทธศาสตร์มากกว่านั้น จึงอยากปักหมุดเพิ่มขึ้นเพื่อแสดงศักยภาพของพื้นที่ ชุมชนสามารถเรียนรู้จากชุมชนอื่นหรือสร้างเครือข่ายเพื่อแบ่งปันทรัพยากรกับชุมชนอื่น ๆ ได้ หรือชุมชนที่มีทรัพยากรน้อยกว่าสามารถประเมินตนเองและประสานรับการสนับสนุนจากภายนอกได้ เป็นต้น

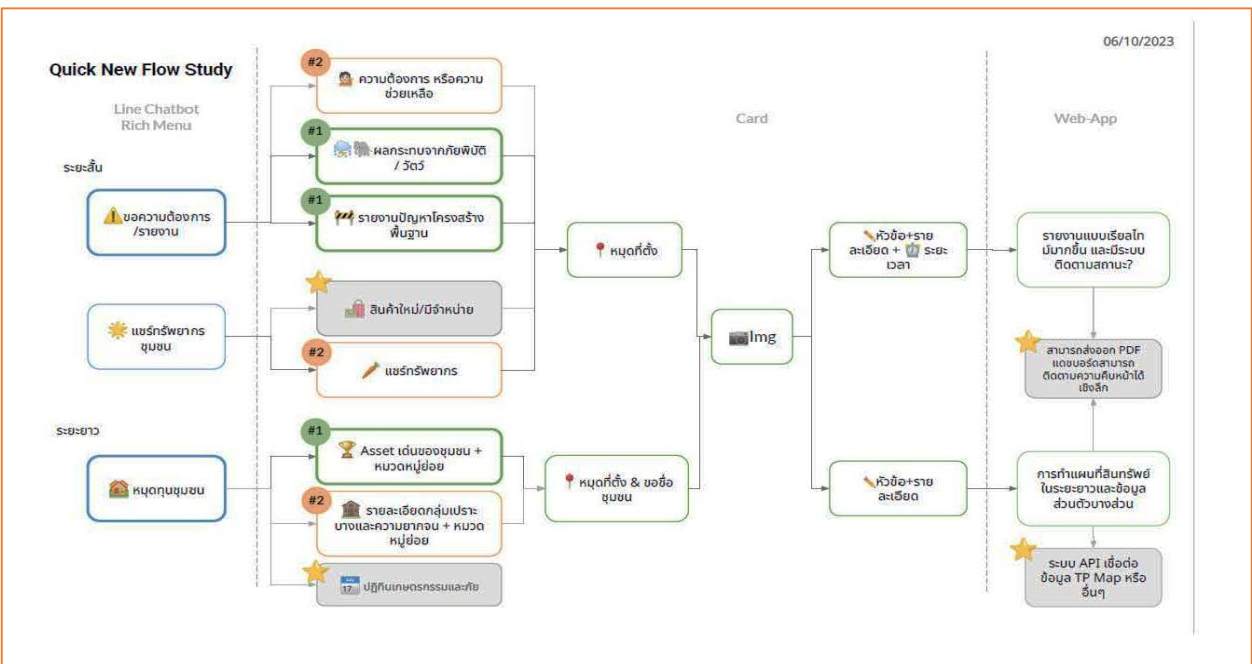
“ปักหมุดของดีชุมชน” คือ นำทุนที่ชุมชนมีอยู่มาให้คนในชุมชนช่วยกันปักหมุด เช่น ทุนธรรมชาติ สถานที่สำคัญ ผลิตภัณฑ์ บุคคลในชุมชน รางวัลชุมชน เป็นต้น

แผนภาพแสดงตัวอย่างแดชบอร์ดของระบบปักหมุดของดีชุมชน

แผนภาพตัวอย่างการทดสอบปึกหมุดของดีชุมชน ตำบลคลองหินปูน อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว

แผนภาพแสดงการปรับปรุงระบบให้ตรงตามความต้องการของชุมชน หลังจากการทดสอบระบบที่ตำบลคลองหินปูน

ในระยะต่อไป พอช. จะนำระบบดังกล่าวไปทดสอบในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต และ กรุงเทพมหานคร และหากระบบดังกล่าวสามารถใช้งานได้ดีอาจจะนำไปใช้กับระบบแอปพลิเคชันไลน์ เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศใช้แอปพลิเคชันไลน์จำนวนมาก ซึ่ง พอช. มี LINE Official Account อยู่แล้ว ดังนั้น หากสามารถทำให้คนในชุมชนใช้ประโยชน์จากระบบแอปพลิเคชันไลน์ในการปิดหมุดและรับรู้ข้อมูลผ่านไลน์ได้ จะทำให้คนในชุมชนดำเนินโครงการได้อย่างสะดวกและง่ายมากขึ้น ตลอดจนสามารถขยายผลการใช้ระบบได้อย่างรวดเร็ว

นายทองใบ สิงสีทา หัวหน้าสำนักประสานเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ได้ให้ข้อมูลต่อที่ประชุมว่า งานสภาองค์กรชุมชนถือว่าเป็นภาคประชาสังคมที่มีพื้นที่ครอบคลุมทั่วประเทศ โดย พอช. ได้มีการสนับสนุนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนคิดเป็นร้อยละ ๘๐ ของพื้นที่ท้องถิ่นทั่วประเทศ และเป็นกลไกหนึ่งที่จะร่วมมือกับภาคส่วนอื่น ๆ ได้แก่ หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งหากทั้งสามภาคส่วนมีการบูรณาการการทำงานร่วมกันจะสามารถขับเคลื่อนงานทางสังคมให้เกิดความสมดุลและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการประมวลงานของสภาองค์กรชุมชนระยะเวลา ๑๕ ปี ที่ผ่านมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๑ จนถึงปัจจุบัน พบว่า จากการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวนทั้งสิ้น ๗,๗๙๕ แห่ง ซึ่งคิดเป็นร้อยละ ๙๙.๖๒ ของพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น พบว่ามีสภาองค์กรชุมชนตำบลประมาณร้อยละ ๒๕ - ๓๐ ที่มีความเข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนงานได้ ซึ่งจากการสอบถามความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบล พอช. จะมีกรอบในการประเมินความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบล ๔ ข้อหลัก ดังนี้

๑. การพิจารณาจากองค์ประกอบของสภาองค์กรชุมชนตำบลว่ามีส่วนใดบ้างของชุมชนที่เข้ามามีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งจากการประเมินพบว่ามี “ผู้นำท้องถิ่น” (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน) และ “ผู้นำองค์กรชุมชน” หรือ “ผู้นำธรรมชาติ” หรือที่เรียกว่า “ผู้นำท้องทุ่ง” เป็นผู้นำหลักและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนสภาองค์กรชุมชนตำบล

๒. กิจกรรมที่สภาองค์กรชุมชนตำบลในแต่ละพื้นที่ได้ดำเนินการ โดยจะใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ มาตรา ๒๑ เป็นกรอบในการประเมินว่าสภาองค์กรชุมชนได้มีการนำพระราชบัญญัติฯ มาเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลได้มากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็น

เรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการอนุรักษ์จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมของชุมชน การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน การเสนอแนะปัญหาความเดือดร้อนของคนในชุมชนโดยใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกขับเคลื่อนในเรื่องดังกล่าว

๓. การพัฒนาความเข้มแข็งของสมาชิกองค์กรชุมชนที่ได้มีการจัดแจ้งกับสภาองค์กรชุมชนว่าสามารถดำเนินการขับเคลื่อนเรื่องต่าง ๆ ได้มากน้อยเพียงใด ไม่ว่าจะเป็นการสร้างอาชีพ การพัฒนาเศรษฐกิจ การทำกิจกรรม หรือการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนอื่น ๆ ของคนชุมชน

๔. การจัดทำแผนพัฒนาองค์กรชุมชนตำบล โดยจะพิจารณาว่าสภาองค์กรชุมชนมีศักยภาพในการขับเคลื่อนเรื่องแผนพัฒนาองค์กรชุมชนได้มากน้อยเพียงใด โดยการนำปัญหาของคนในชุมชนมาปรับเป็นแผนพัฒนาองค์กรชุมชนและเชื่อมโยงกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้มากน้อยเพียงใด

๕. การร่วมมือภาคส่วนต่าง ๆ ในการขับเคลื่อนเพื่อพัฒนาองค์กรชุมชนของตนเอง

ทั้ง ๕ ข้อหลักดังกล่าวถือว่าเป็นเครื่องมือในการประเมินความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศ ซึ่งจากผลการประเมินระดับความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลทั่วประเทศ ในปี ๒๕๖๔ ได้ดำเนินการสอบถามสภาองค์กรชุมชนได้ จำนวน ๗,๐๖๑ แห่ง คิดเป็นร้อยละ ๙๑.๒๑ จากพื้นที่จัดตั้งทั้งหมด โดยแบ่งตามระดับความเข้มแข็ง A B C D ดังนี้

- ระดับความเข้มแข็ง A จำนวน ๑,๘๑๖ แห่ง (คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๗๒)
- ระดับความเข้มแข็ง B จำนวน ๑,๙๕๑ แห่ง (คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๖๓)
- ระดับความเข้มแข็ง C จำนวน ๑,๐๐๖ แห่ง (คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๒๕)
- ระดับความเข้มแข็ง D จำนวน ๒,๒๘๘ แห่ง (คิดเป็นร้อยละ ๓๒.๔๐)

ภาค	ระดับความเข้มแข็ง				
	A	B	C	D	รวม
กทม.ตะวันออก	๒๒๑	๒๐๒	๙๑	๒๓๗	๗๕๑
กลางและตะวันตก	๒๕๒	๒๕๑	๑๖๖	๔๐๔	๑,๐๗๓
ตะวันออกเฉียงเหนือ	๕๘๗	๗๔๐	๒๗๙	๘๖๗	๒,๔๗๓
ใต้	๓๒๒	๒๙๔	๑๖๙	๓๗๒	๑,๑๕๗
เหนือ	๔๓๔	๔๖๔	๓๐๑	๔๐๘	๑,๖๐๗
รวม	๑,๘๑๖	๑,๙๕๑	๑,๐๐๖	๒,๒๘๘	๗,๐๖๑

ในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ สภาองค์กรชุมชนตำบลมีผลการดำเนินงานตามภารกิจในมาตรา ๒๑ ของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้

๑. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี จำนวน ๓,๑๘๒ แห่ง
๒. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับหน่วยงานในกาจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ จำนวน ๓,๐๑๖ แห่ง
๓. เผยแพร่ให้ความรู้ ความเข้าใจ รวมทั้งร่วมมือกันในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อม จำนวน ๒,๘๗๒ แห่ง
๔. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหา เพื่อนำไปประกอบการพิจารณาในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓,๒๑๕ แห่ง
๕. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จำนวน ๓,๐๑๘ แห่ง
๖. จัดให้มีเวทีปรึกษาหารือกันของประชาชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมให้ความคิดเห็นต่อการดำเนินโครงการที่เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม จำนวน ๒,๘๕๔ แห่ง
๗. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชน เกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชนรวมทั้งประชาชนทั่วไปในตำบลสามารถพึ่งพาตนเองได้ จำนวน ๒,๙๑๓ แห่ง
๘. ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น จำนวน ๒,๙๓๓ แห่ง
๙. รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้นในตำบลอันเนื่องจากการดำเนินงานใด ๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐ จำนวน ๓,๑๗๔ แห่ง
๑๐. กำหนดกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล จำนวน ๓,๒๙๒ แห่ง
๑๑. จัดทำรายงานประจำปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ จำนวน ๓,๒๘๘ แห่ง
๑๒. เสนอชื่อผู้แทนสภาองค์กรชุมชนตำบลเพื่อไปร่วมประชุมในระดับจังหวัด จำนวน ๓,๑๕๓ แห่ง

อย่างไรก็ตาม ยังพบว่าในบางพื้นที่แม้สภาองค์กรชุมชนจะมีความเข้มแข็งแต่การขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหา ยังไม่สามารถดำเนินการได้อย่างเต็มที่ ในขณะที่เดียวกันบางพื้นที่การขับเคลื่อนแก้ไขปัญหาสามารถดำเนินการได้ แต่สภาองค์กรชุมชนตำบลได้รับการประเมินว่ายังไม่มีความเข้มแข็ง จึงเป็นเหตุผลที่ในปีที่ผ่านมา พอช. ได้นำแบบสอบถามการประเมินมาทบทวนว่า ทำอย่างไรจึงจะทำให้ข้อมูลระหว่างตำบลเข้มแข็งกับสภาองค์กรชุมชนตำบลเข้มแข็ง จึงนำแบบสอบถามการประเมินเดิมที่ใช้อยู่มาปรับให้เข้ากับแบบประเมินตำบลเข้มแข็ง และจัดทำเป็นเครื่องมือการประเมิน ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๕ พอช. สามารถดำเนินการตามแบบสอบถามการประเมินดังกล่าวทั่วประเทศได้ประมาณ ๓,๐๐๐ – ๔,๐๐๐ ตำบล และพบว่าหากตำบลเข้มแข็งก็หมายความว่าสภาองค์กรชุมชนตำบลก็เข้มแข็งและสามารถขับเคลื่อนงานตามภารกิจได้เช่นกัน เนื่องจากตำบลและสภาองค์กรชุมชนตำบลมีภารกิจที่หนุนเสริมซึ่งกันและกัน และปัจจุบัน

พอช. อยู่ระหว่างการพัฒนาแบบสอบถามการประเมินดังกล่าวและในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ พอช. จะนำแบบสอบถามการประเมินความเข้มแข็งของสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

การขับเคลื่อนภารกิจของสภาองค์กรชุมชนในอนาคต เพื่อเป็นกลไกสำคัญในพื้นที่ในการพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้

๑. สนับสนุนและผลักดันให้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกเชื่อมโยงภาคีพัฒนาต่าง ๆ ให้เกิด “พื้นที่กลาง” ของชุมชนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดวงปรึกษาหารือกัน และสภาองค์กรชุมชนนำประเด็นปัญหาในพื้นที่เชื่อมโยงหน่วยงานและภาคีต่าง ๆ ในพื้นที่ให้มีการพูดคุยกัน เพื่อหาทางออกของปัญหาร่วมกันในระดับตำบล สำหรับในระดับจังหวัดโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลจะเป็นกลไกหนึ่งในการเชื่อมโยงระหว่างภาคประชาสังคม หรือองค์กรอื่น ๆ ที่มีอยู่ในจังหวัดให้มา “ร่วมพูดคุย ร่วมคิด ร่วมทำ” ในประเด็นร่วมต่าง ๆ ที่อยู่ในระดับจังหวัด โดยผลของการเปิดวงพูดคุยในระดับจังหวัดที่เห็นเป็นรูปธรรม เช่น จังหวัดพังงา จังหวัดสตูล จังหวัดกระบี่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดเชียงราย จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดนครสวรรค์ และจังหวัดอื่น ๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นต้น

๒. การใช้สภาองค์กรชุมชนเป็นกลไกในการร่วมมือกับหน่วยงานรัฐที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยจะหยิบยกประเด็น “คุณภาพชีวิต” เป็นประเด็นหลักในการขับเคลื่อนงาน ซึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๖๖ พอช. ได้มีจังหวัดนำร่องในการขับเคลื่อนประเด็นคุณภาพชีวิตของประชาชน จำนวน ๒๔ จังหวัด ภายใต้โครงการที่ใช้ชื่อว่า “จังหวัดบูรณาการ” เช่น จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสระบุรี จังหวัดชัยนาท จังหวัดเพชรบุรี จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดสกลนคร จังหวัดเลย จังหวัดชัยภูมิ เป็นต้น ซึ่งมีมติในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชนจะเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ครบในทุกมิติ ได้แก่

๑) การพัฒนาที่อยู่อาศัยของประชาชนในแต่ละจังหวัด ดังนั้น พอช. จึงต้องพิจารณาว่าจะทำอย่างไรให้สภาองค์กรชุมชน กองทุนสวัสดิการชุมชน สหกรณ์บ้านมั่นคง ช่วยกันรวบรวมข้อมูลปัญหาของคนในชุมชนที่มีความเดือดร้อนในเรื่องที่อยู่อาศัย ไรที่ดินทำกิน มาเป็นข้อมูลภาพรวมของทั้งจังหวัด เพื่อนำข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์และร่วมกันแก้ไขปัญหาดังกล่าว

๒) การพัฒนาเรื่องรายได้ หนี้สิน รายจ่ายที่พี่น้องประชาชนในพื้นที่กำลังเผชิญอยู่ และนำข้อมูลดังกล่าวมาช่วยกันวิเคราะห์และหาทางออกในการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน

๓) การพัฒนาเรื่องสุขภาพของพี่น้องประชาชนในพื้นที่แต่ละพื้นที่

๔) การพัฒนาเรื่องการเข้าถึงระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานต่าง ๆ ของภาครัฐ ซึ่งจะเชื่อมโยงกับกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ พอช. หนุนเสริมว่าทำอย่างไรจะให้มีสมาชิกครอบคลุมประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชากรเข้าถึงสวัสดิการได้อย่างทั่วถึง

๕) การพัฒนาเรื่องการศึกษา พอช. มีความพยายามเชื่อมโยงเรื่องดังกล่าวกับกระทรวงศึกษาธิการ ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ความเสมอภาคทางการศึกษา

ทั้ง ๕ มิติดังกล่าวถือว่าเป็นทิศทางใหม่ที่ พอช. ได้ออกแบบว่า ภายใต้ ๕ มิตี หากมีการบูรณาการความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่หรือจังหวัด ก็จะสามารถคลี่คลาย ปัญหาอื่น ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในขณะที่เดียวกันสภาองค์กรชุมชนที่มีประสบการณ์ในการขับเคลื่อนงาน ในพื้นที่อยู่แล้วก็สามารถเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในแต่ละตำบลได้ กรณีดังกล่าวจึงเป็นทิศทางที่สภาองค์กรชุมชนจะเป็นกลไกหลักที่สำคัญในการขับเคลื่อนงานบนหลักการ ที่ว่า “เราจะใช้พื้นที่กลางเป็นกลไกสำคัญในการแก้ไขปัญหาในชุมชนตำบล” โดยการนำปัญหามาร่วมกัน วิเคราะห์ เพื่อจัดทำเป็น “แผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่นแบบบูรณาการความร่วมมือ”

นางสาวสมจิตร จันทรเพ็ญ เจ้าหน้าที่พัฒนาองค์กรความรู้อาวุโส ได้ให้ข้อมูลว่า ภายหลังจากปี พ.ศ. ๒๕๖๔ ที่พอช. ได้รับงบประมาณวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ผ่านกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ในการศึกษาวิจัย ใน ๕ พื้นที่ (จังหวัดตราด จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดสตูล จังหวัดยะลา และ จังหวัดสระบุรี) โดยในช่วงปี ๒๕๖๕ พอช. ได้จัดเวทีเพื่อขอความคิดเห็นจาก นักวิชาการ ภาคประชาสังคม ขบวนการองค์กรชุมชน และเจ้าหน้าที่จากภาคส่วน ที่เกี่ยวข้อง เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนา วิจัย นวัตกรรม จัดการความรู้ และการสื่อสาร ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) โดยแผนดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนต่าง ๆ ดังนี้

- ยุทธศาสตร์ชาติ ด้านที่ ๔ การสร้างโอกาสและความเสมอภาค โดยมีเป้าหมาย ๑) สร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ และ ๒) เพิ่มขีดความสามารถของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนา พึ่งพาตนเองและการจัดการตนเองเพื่อสร้างสังคมคุณภาพ

- แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ คือ ประเด็นที่ ๑๕ พลังทางสังคม โดยการเสริมสร้างทุนทางสังคม และมีเป้าหมาย คือ ภาควิชาพัฒนามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น ประเด็นที่ ๑๖ เศรษฐกิจฐานราก โดยการสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และมีเป้าหมาย คือ กลุ่มประชากรรายได้ต่ำสุดมีความสามารถบริหารจัดการหนี้สินได้ และประเด็นที่ ๑๗ ความเสมอภาคและหลักประกันทางสังคม โดยการสร้างมาตรการแบบเจาะจงกลุ่มเป้าหมายเพื่อแก้ไขปัญหา เฉพาะกลุ่ม และมีเป้าหมาย คือ ภาควิชาพัฒนามีบทบาทในการพัฒนามากขึ้น

- แผนปฏิรูปประเทศ ด้านเศรษฐกิจ โดยการสร้างความมั่นคงด้านที่ดินให้กับ ประชาชน และด้านสังคม โดยมีระบบสร้างเสริมชุมชนเข้มแข็ง

- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ หมุดหมายที่ ๙ โดยประเทศไทยต้องมีความยากจนข้ามรุ่นลดลง และคนไทยทุกคนมีความคุ้มครองทางสังคมที่เพียงพอเหมาะสม และมีเป้าหมาย คือ คริวเรือนยากจนข้ามรุ่นมีโอกาสเลื่อนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมหลุดพ้นจากความยากจน และหมุดหมายที่ ๑๓ ประเทศไทยมีภาครัฐที่ทันสมัย มีประสิทธิภาพและตอบโจทย์ประชาชน และมีเป้าหมาย คือ การบริการภาครัฐมีคุณภาพและเข้าถึงได้

- แผน/นโยบายที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

๑) แผนแม่บทการพัฒนาที่อยู่อาศัย ๒๐ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๗๙) โดยกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยในเมืองและชนบท

๒) แผนแม่บทโครงสร้างพื้นฐานระบบคลองและการพัฒนาชุมชนริมคลองเปรมประชากร (พ.ศ. ๒๕๖๒ – ๒๕๗๐) โดยกระทรวงมหาดไทย มีการพัฒนาที่อยู่อาศัยชุมชนริมคลองเปรมประชากร

๓) เป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ที่เกี่ยวข้อง คือ

เป้าหมายที่ ๑ การยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกที่

เป้าหมายที่ ๒ ยุติความหิวโหยบรรลุความมั่นคงทางอาหารและยกระดับโภชนาการและส่งเสริมการเกษตรกรรมที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๓ สร้างหลักประกันว่าคนมีชีวิตที่มีสุขภาพดีและส่งเสริมสวัสดิภาพสำหรับคนทุกคนในทุกช่วงวัย

เป้าหมายที่ ๔ สร้างหลักประกันว่าทุกคนมีการศึกษาที่มีคุณภาพอย่างครอบคลุมและเท่าเทียมและสนับสนุนโอกาสในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เป้าหมายที่ ๕ บรรลุความเท่าเทียมระหว่างเพศ และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่สตรีและเด็กหญิง

เป้าหมายที่ ๖ สร้างหลักประกันว่าจะมีการจัดให้มีน้ำและสุขอนามัยสำหรับทุกคนและมีการบริหารจัดการที่ยั่งยืน

เป้าหมายที่ ๘ ส่งเสริมการเติบโตทางเศรษฐกิจที่ต่อเนื่อง ครอบคลุมและยั่งยืน การจ้างงานเต็มที่ และการมีงานที่เหมาะสมสำหรับทุกคน

เป้าหมายที่ ๑๐ ลดความไม่เสมอภาคภายในประเทศและระหว่างประเทศ

เป้าหมายที่ ๑๑ ทำให้เมืองและการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มีความครอบคลุม ปลอดภัย และมีภูมิคุ้มกันและยั่งยืน

๔) นโยบายรัฐบาล คือ การพัฒนาความเข้มแข็งจากฐานราก

- แผนปฏิบัติการ ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) โดย พอช. มีวิสัยทัศน์ ๒๐ ปี คือ “๒๕๗๙ ชุมชนท้องถิ่นมีความเข้มแข็งเต็มพื้นที่ประเทศไทย” จึงมีแผนปฏิบัติการ ระยะ ๕ ปี คือ

๑) การพัฒนาโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้งสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นมีระบบที่พัฒนาไปสู่การจัดการตนเอง

๒) การสารพลังความสัมพันธ์ของชุมชนท้องถิ่นและภาคีเครือข่ายพัฒนาสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างและนโยบาย

๓) การพัฒนาและเสริมสร้างขีดความสามารถของผู้นำ คน และขบวน
องค์กรชุมชน

๔) การพัฒนาระบบบริหารจัดการองค์กรในการเป็นหุ้นส่วนการพัฒนา
ชุมชนท้องถิ่น

- แผนปฏิบัติการพัฒนา วิจัย นวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้ และการสื่อสาร
ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) มี ๔ หมวด ดังนี้

หมวด ๑ การพัฒนาระบบการจัดการความรู้และการสื่อสาร โดยมีค่า
เป้าหมาย คือ องค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมมีองค์ความรู้/นวัตกรรมการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น
สู่สาธารณะ ๑๐๐ ชุด รวมทั้งหมด ๕ ภูมิภาค

หมวด ๒ การพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและขบวนองค์กรชุมชน
เพื่อขยายภาคีเครือข่าย โดยมีค่าเป้าหมาย คือ (๑) บุคลากรได้รับการพัฒนาศักยภาพไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕
ต่อปี ของจำนวนบุคลากร (๒) ขบวนองค์กรชุมชน ผู้นำองค์กรชุมชนได้รับการพัฒนาศักยภาพไม่น้อยกว่า
๕๐๐ คนต่อปี (รวมงานด้านการสื่อสาร) และ (๓) เกิดรูปธรรมจากแผนความร่วมมือระหว่างชุมชน
หน่วยงาน ภาควิชาการ ไม่น้อยกว่าร้อยละ ๒ หน่วยงานต่อปี โดยที่ผ่านมา พอช. ได้ร่วมมือกับสำนักงาน
นวัตกรรมแห่งชาติ (องค์การมหาชน) หรือ NIA และภาควิชาการร่วมกับหน่วยงานที่อยู่ภายใต้กระทรวง
การพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (สสว.)

หมวด ๓ การพัฒนาองค์ความรู้และงานวิจัยสู่นวัตกรรมชุมชน โดยมีค่า
เป้าหมาย คือ (๑) องค์กรชุมชนและภาคประชาสังคมมี Model นวัตกรรมชุมชน จำนวน ๑ พื้นที่ต่อภาค/
ต่อปี และ (๒) เกิดชุดความรู้ งานวิจัยร่วมกับภาควิชาการที่ตอบโจทย์การแก้ไขปัญหาของพื้นที่ จำนวน
อย่างน้อย ๕ พื้นที่ต่อปี ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่ พอช. มีความพยายามขับเคลื่อนตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๖๔
และในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้รับโอกาสจากกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และในปี
พ.ศ. ๒๕๖๘ พอช. ได้ดำเนินการขอรับการสนับสนุนงบประมาณโดยตรงจากสำนักงานคณะกรรมการ
ส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.)

หมวด ๔ การสนับสนุนและยกระดับการสื่อสาร การผลักดันนโยบาย
สาธารณะ โดยมีค่าเป้าหมาย คือ (๑) เกิดการผลักดันนโยบายสาธารณะ อย่างน้อย ๑ วาระต่อปี
(๒) แผนการสื่อสารเชิงยุทธศาสตร์ที่มีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นแผนราย ๑ ปี และ (๓) ระบบ
ข้อมูลกลางในการสื่อสารที่เท่าทันสถานการณ์และสามารถเข้าถึงได้อย่างทั่วถึง อย่างน้อย ๑ ระบบ

นายวิชัย นະสุวรรณโน รองผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การ
มหาชน) ได้ให้ข้อมูลว่า ในช่วงระยะเวลาการขับเคลื่อนงานของ พอช. ที่ผ่านมา มีเป้าหมายหลักที่สำคัญ คือ

“มุ่งสร้างให้ระบบชุมชนเกิดความเข้มแข็ง” เนื่องจากเชื่อมั่นว่าหากฐานรากของ
ชุมชนมีความเข้มแข็งจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบการพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ และจะ
เป็นทางออกของประเทศในการแก้ไขปัญหาทุกอย่าง ทั้งงบประมาณ นโยบาย การเกิด
สถานการณ์โรคระบาด ภัยพิบัติ ซึ่งเมื่อเกิดสถานการณ์ต่าง ๆ เหล่านี้ ชุมชนจะ

สามารถตั้งหลักและลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาและจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ของตนเองได้ แต่ชุมชนก็ไม่สามารถแก้ไข ปัญหาได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง เพียงแต่ชุมชนจะต้องเป็นหลักและทำงานร่วมกับภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

โจทย์ของ พอช. ที่มีการดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องและมีการเก็บรวบรวมข้อมูล บทเรียนที่ได้จากประสบการณ์ คือ “จะอย่างไรให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง” ซึ่ง พอช. ได้มีการแนวทาง ปฏิบัติหรือกระบวนการในการดำเนินการ ดังนี้

๑) การพัฒนาให้มีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง โดยวิธีการค้นหา พัฒนา หนุนเสริม เพื่อให้ มีผู้นำในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง เนื่องจากผู้นำจะเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนและต่อยอดงานในด้านต่าง ๆ

๒) กลไกในพื้นที่ที่มีอยู่ ๒ กลไก ได้แก่ ๑) กลไกองค์กรชุมชน ซึ่งจะเป็รรวมกลุ่ม ของชุมชนและประชาชนในพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ซึ่งหากองค์กรชุมชนที่เป็นกลไกในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็งจะทำให้ ชุมชนเกิดความเข้มแข็งขึ้นได้ และ ๒) กลไกระดับตำบล ซึ่งหากมีการทำงานร่วมกันอย่างจริงจังระหว่าง “ท้องถิ่น ท้องที่ และท้องทุ่ง” เป็นหลักสำคัญในการขับเคลื่อนจะทำให้ชุมชนทุกแห่งเกิดความเข้มแข็ง และสามารถจัดการปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ได้

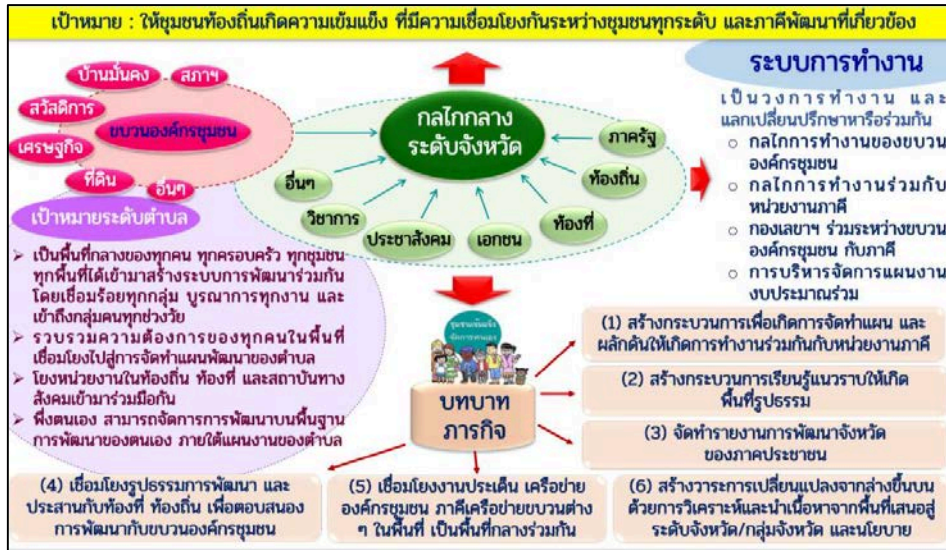
๓) จินตภาพร่วมของคนในชุมชนหรือทิศทางการพัฒนาาร่วมกันของคนในพื้นที่ เพื่อเป็นแรงขับเคลื่อนให้คนในชุมชนได้มาทำงานร่วมกัน และหากประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมกัน ในทุกภาคส่วน มีจินตภาพร่วมกัน หรือมีทิศทางการพัฒนาาร่วมกันจะทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่ที่เป็นของ ทุกคนได้ แต่หากยังมีความขัดแย้งในพื้นที่จะทำให้การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นมิติเดียวกันย่อมมีความลำบาก

๔) เมื่อมีจินตภาพร่วมหรือทิศทางพัฒนาาร่วมกันแล้ว เรื่องข้อมูลจึงเป็นเรื่องที่มี ความสำคัญ หากไม่มีข้อมูลที่เป็นจุดอ่อน/จุดแข็ง/ทุนศักยภาพในพื้นที่ก็จะไม่สามารถออกแบบการพัฒนาพื้นที่ได้

๕) เมื่อได้ข้อมูลในพื้นที่แล้วจึงนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติการ/แผนการทำงาน การประสานความร่วมมือ การบูรณาการการทำงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เนื่องจากชุมชนฝ่ายเดียว ไม่สามารถเปลี่ยนพื้นที่ได้ จึงต้องร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคส่วนอื่น ๆ ในการปรับเปลี่ยนพื้นที่ และพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน

๖) การจัดการความรู้ และการสื่อสาร เพื่อเป็นการยกระดับการทำงานในระยะต่อไปให้แก่ ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างต่อเนื่อง เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่จะมีประสบการณ์และบทเรียนในการทำงาน แต่ยังไม่มืทฤษฎีในการทำงาน และบริบท/องค์ความรู้ในแต่ละพื้นที่การทำงานมีความแตกต่างกัน จึงไม่สามารถ นำทฤษฎีหรือบทเรียนบางเรื่องในพื้นที่หนึ่งไปเป็นต้นแบบให้แก่อีกพื้นที่หนึ่งอย่างเบ็ดเสร็จได้ จึงต้องอาศัย กระบวนการทำงานและประสบการณ์ตามบริบทของแต่ละพื้นที่

๗) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกัน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ยังไม่มี ความเชื่อมั่น หากยังไม่เห็นตัวอย่างความสำเร็จที่เป็นรูปธรรม ดังนั้น การลงพื้นที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันจะต้องสร้าง ตัวอย่างความสำเร็จที่เป็นรูปธรรมให้แก่ประชาชนในพื้นที่ได้เกิดความเชื่อมั่น และสร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยน ระหว่างกัน ซึ่งจากประสบการณ์ของ พอช. ที่ผ่านมา การขับเคลื่อนในรูปแบบการเรียนรู้แลกเปลี่ยนระหว่างกันด้วย การสื่อสารกันเองมีการขยายได้อย่างรวดเร็ว ทั้งเรื่องสวัสดิการ ที่อยู่อาศัย

แผนภาพแสดงเป้าหมายการยกระดับขบวนองค์กรชุมชน

เป้าหมายการยกระดับขบวนองค์กรชุมชนในระยะต่อไปของ พอช. คือ ให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนทุกระดับและภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้อง โดยการขยายและยกระดับให้ขบวนองค์กรชุมชนมีการขยายการทำงานร่วมกับกลไกระดับจังหวัด ตำบลหน่วยงานภาคี และภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดการสร้าง ความเข้มแข็งและขับเคลื่อนพื้นที่ไปพร้อมกับหน่วยงานอื่น ๆ ในพื้นที่ โดยให้ชุมชนเป็นหลักและร่วมกับภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมกันออกแบบและคิดค้นการพัฒนาในพื้นที่ตามความต้องการของชุมชนหรือจากระดับล่างขึ้นไประดับบน และให้หน่วยงานรัฐหนุนเสริมจะทำให้เกิดการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ภายใต้แนวคิดเป้าหมายการยกระดับขบวนองค์กรชุมชน เพื่อนำไปสู่จังหวัดจัดการตนเอง โดยการถอดบทเรียนจากขบวนองค์กรชุมชนที่มีการขับเคลื่อนเรื่องดังกล่าวให้เกิดการมีส่วนร่วมและเข้าสู่การยกระดับเป็นจังหวัดจัดการตนเอง จากจังหวัดต่าง ๆ เช่น จังหวัดพังงา จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดชัยนาท จังหวัดตาก เป็นต้น โดยมีหลักการสำคัญ ๑๐ ประการ เพื่อใช้เป็นกระบวนการสำคัญในการวิเคราะห์พื้นที่ทั้งหมด ๗๐ จังหวัด เพื่อจะได้ทราบถึงสถานการณ์ กระบวนการดำเนินการข้อมูล และวางแผนการพัฒนาให้เป็นจังหวัดจัดการตนเองที่มีการบูรณาการร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) การรวมกลุ่ม และเชื่อมโยงกันขององค์กรชุมชน และภาคีที่หลากหลายในระดับจังหวัด

๒) การจัดทำและเสนอแผนพัฒนาระดับจังหวัดของขบวนองค์กรชุมชน และประชาสังคมให้เป็นที่ยอมรับของภาคี หน่วยงาน เพื่อได้รับการบรรจุในแผนหรือนโยบายการพัฒนาในจังหวัด

๓) มีระบบข้อมูล และตัวชี้วัดการพัฒนาของชุมชนท้องถิ่น มีการรายงานความก้าวหน้า สื่อสารอย่างต่อเนื่อง

๔) ศึกษา วิเคราะห์ปัญหา และนโยบายสำคัญที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นในจังหวัด และจัดทำข้อเสนอแนวทางเพื่อแก้ไขปัญหาต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

๕) โครงสร้าง และกลไกการทำงานที่มีส่วนร่วม ครอบคลุมหลากหลายประเด็นงาน เป็นที่ยอมรับของขบวนการองค์กรชุมชนท้องถิ่น ภาคีทุกภาคส่วน

๖) ระบบการบริหารจัดการ การทำงานร่วมกันระดับจังหวัด และการส่งเสริม กำกับให้ขบวนการองค์กรชุมชนในจังหวัดเป็นระบบที่เปิดเผย โปร่งใส และตรวจสอบได้

๗) การทำงานและตัวแทนของขบวนการชุมชนจังหวัดเป็นที่รู้จักยอมรับของทุกฝ่าย มีที่ทำการศูนย์ที่สามารถใช้ติดต่อ และประสานงานกลางที่ชัดเจน

๘) ส่งเสริม สนับสนุนชุมชนเข้มแข็งครอบคลุมทั้งจังหวัด เชื่อมโยงเป็นเครือข่าย การทำงานระหว่างชุมชน และภาคีที่หลากหลาย ทำงานเชื่อมโยงกับกลุ่มจังหวัด ภาค และประเทศ

๙) พัฒนาคนทุกรุ่น ทุกกลุ่ม มีระบบการเรียนรู้ จัดการความรู้ และการสื่อสารต่อ สาธารณะอย่างต่อเนื่อง

๑๐) ประชุมร่วมกันของชุมชน เครือข่ายชุมชน และภาคีอย่างสม่ำเสมอ และ จัดประชุมประจำปีเป็นสมัชชาจังหวัดระหว่างขบวนการองค์กรชุมชน ประชาสังคม และภาคีทุกภาคส่วน

ประเด็นแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นของคณะกรรมการและที่ปรึกษาคณะกรรมการ

นายวิจิต สุรินทร์กูร ที่ปรึกษาคณะกรรมการ ได้แลกเปลี่ยน ข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า การดำเนินงานการขับเคลื่อนชุมชนเข้มแข็งตาม เป้าหมายการยกระดับขบวนการองค์กรชุมชน เพื่อนำไปสู่จังหวัดจัดการตนเอง ถือเป็นต้นแบบที่ดีในการทำให้เกิดการมีส่วนร่วมและเข้าสู่การยกระดับให้ เป็นจังหวัดจัดการตนเอง ซึ่งจะนำไปศึกษา วิจัย และต่อยอดโครงการที่ เกี่ยวข้องในลักษณะเดียวกันต่อไป

นางสาวขวัญฤทัย บุญยะเสนา ที่ปรึกษาคณะกรรมการ ได้แลกเปลี่ยน ข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า สืบเนื่องจากตนได้เข้าร่วมงานกับด้านยุทธศาสตร์ชาติกับจังหวัดกระบี่ จังหวัดตรัง และจังหวัดสตูล และมีความสนใจในเรื่อง Mapping ในเชิงพื้นที่ในการพัฒนาอันดามันตอนล่างและ Output จะออกมาในรูปของการจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เช่น ทรัพยากรทางทะเล ทรัพยากรทางทะเลชายฝั่ง เป็นต้น ซึ่งการจัดทำ Mapping ในเชิง พื้นที่ดังกล่าวนักวิจัยได้จับคู่อุปสงค์ (demand) และอุปทาน (supply) จากอุปสงค์ของคนในพื้นที่และอุปทานจากคนในพื้นที่ และจากบุคคลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ หรือ Outsource การ ร่วมงานกับ MIT เป็นผู้ออกแบบข้อมูลหรือเก็บระบบข้อมูล และ ภายหลังจากการจับคู่อุปสงค์และอุปทานแล้ว เกิด Output /Outcome/ impact อย่างไรบ้าง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิมพ์ณัฐชยา สัจจาศิลป์ ที่ปรึกษาคณะอนุกรรมการ

ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า พอช. มีวิธีการหรือเครื่องมือสื่อสารชุดใดที่จะใช้ในการสื่อสารกับกลุ่มผู้รับประโยชน์หรือผู้ที่เข้ามาร่วมขับเคลื่อน และลดช่องว่างสำหรับกลุ่มคนที่อยู่ในชุมชนแต่ไม่อยากจะเข้าร่วมขับเคลื่อนหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินการของชุมชนอย่างไร และเนื่องจากคณะอนุ

กรรมการจะได้มีการลงพื้นที่ศึกษาดูงานเพื่อหารือขับเคลื่อนเกี่ยวกับการสร้างนักวิจัยชุมชนและการจัดการข้อมูลในพื้นที่ระดับตำบล นอกจากการที่ พอช. ใช้เครื่องมือในการสื่อสาร เช่น แผ่นพับ การลงพื้นที่ทำกิจกรรมกับชุมชน เป็นต้น พอช. มีต้นแบบใดที่จะแนะนำให้คณะอนุกรรมการสามารถใช้เป็นต้นแบบในการเผยแพร่และสื่อสารให้กับองค์กรชุมชนหรือไม่ อย่างไร

นายชัยวัฒน์ อุดมโชค อนุกรรมการ ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า

เมื่อกกล่าวถึงชุมชนจะมีความแตกต่างระหว่างชุมชนท้องถิ่น/ชุมชนชนบทกับชุมชนเมือง ซึ่งการจะรวมตัวกันเพื่อจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล หากเป็นชุมชนท้องถิ่นจะมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนว่าเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน/เศรษฐกิจในชุมชน แต่เมื่อเทียบกับการรวมตัวกันของชุมชนเมืองมีเหตุจูงใจหรือวัตถุประสงค์ใดในการรวมตัวกัน เนื่องจากชุมชนเมืองใหญ่ ๆ ส่วนใหญ่จะต่างคนต่างอยู่ซึ่งแตกต่างจากชุมชนท้องถิ่นที่ยังมีวิถีชีวิตดั้งเดิม และมีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะสร้างชุมชนเข้มแข็ง และ พอช. มีแนวทางอย่างไรที่จะสร้างแรงจูงใจให้คนชุมชนเมืองเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างชุมชนเข้มแข็งและรวมตัวกันจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบล

นายกิติ จารุอารยพันธ์ เลขาธิการประจำคณะอนุกรรมการ ได้แลกเปลี่ยน

ข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า พอช. มีการพัฒนาชุมชนในพื้นที่ซึ่งส่วนใหญ่ พอช. จะให้ความสำคัญกับปัจจัยพื้นฐาน คุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ แต่สิ่งที่ตนเคยลงพื้นที่และพบปัญหาในแต่ละพื้นที่มีปัญหาที่แตกต่างกันค่อนข้างมาก โดยเฉพาะการเลือกแกนนำหรือผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วม บางพื้นที่ผู้นำชุมชน

มีความเข้มแข็งในเรื่องของการสื่อสาร หรือการเชื่อมโยงการทำงานกับหน่วยงานภาครัฐ บางพื้นที่ให้ความสำคัญในเรื่องของทรัพยากรที่ตนเองมีอยู่ในการนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม และสร้างเศรษฐกิจชุมชนให้ดีขึ้น หรือบางพื้นที่เน้นเรื่องการศึกษาให้องค์ความรู้แก่ชุมชน และเห็นด้วยกับ พอช. ที่มีการแบ่งระดับความเข้มแข็ง A B C D แต่หลักเกณฑ์ในการวิเคราะห์หน้าจะไปสะท้อนภาพในเรื่องอื่น ๆ ด้วย

นอกเหนือจากระดับของชุมชนเข้มแข็ง ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์การวิเคราะห์ในระดับชาติ/นานาชาติด้วย เช่น สิทธิชุมชน เรื่องที่ทำให้เห็นว่าชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีรายได้/เศรษฐกิจ/สังคมที่ดี เป็นต้น

นอกจากนี้ เห็นว่าเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน หรือ SDGs สามารถนำมาส่งเสริมความยั่งยืนของชุมชนที่เสริมต่อจากความเข้มแข็งชุมชน โดยความยั่งยืนของชุมชน คือ สิ่งที่จะต้องพัฒนาและทำให้ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี อย่างไรก็ตาม การพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นยังอาจจะไม่ใช่การตอบโจทก์ทั้งหมดของความยั่งยืนของชุมชน แต่จะต้องคำนึงถึงอายุของช่วงวัยเนื่องจากในทุกพื้นที่จะมีความเปลี่ยนแปลงไป และมีสังคมผู้สูงอายุเพิ่มมากขึ้น ในขณะที่สังคมที่เป็นเด็กและเยาวชนกำลังมีการเติบโต และจะเป็นกลไกที่จะช่วยขับเคลื่อนให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและยั่งยืนในอนาคต ดังนั้น แผนในการพัฒนาทุกช่วงวัยจะต้องออกแบบในเรื่อง “การสร้างชุมชนเข้มแข็งและความยั่งยืน” ควบคู่กันไปในทุกช่วงวัย โดยการแบ่งเกณฑ์ในการพัฒนาที่แตกต่างกัน

จากการที่ MIT มาให้ข้อมูลจะเป็นการประเมินเบื้องต้น แต่เมื่อมีการลงพื้นที่ที่ยังไม่มีเครื่องมือในการประเมิน ซึ่งเมื่อศึกษาจากอดีตที่ผ่านมาการสำรวจจะใช้ “แผนที่เดินดิน” คือ การศึกษาสำรวจชุมชนในพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีทรัพยากรหรือสิ่งแวดล้อมของชุมชนและสิ่งต่าง ๆ ที่พบเห็นในชุมชน สถานที่ท่องเที่ยว ผู้สูงอายุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น อาหารถิ่น วัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นการพูดถึงและพัฒนาเฉพาะในพื้นที่ชุมชนของตนเอง แต่ยังไม่ได้มีการมองภาพในองค์รวมหรือการจัดการพื้นที่แบบองค์รวมร่วมกันในทุกพื้นที่ ทั้งแหล่งท่องเที่ยว การบริการประชาชนให้มีความสะดวกในรูปแบบ One stop Service สำหรับประเด็น แดชบอร์ด การที่จะให้ชุมชนสามารถใช้ข้อมูลสื่อสารและการรับรู้ผ่านแดชบอร์ดเป็นเรื่องที่ดี แต่จากการลงพื้นที่ศึกษาดูงานในเรื่องสิทธิชุมชนกับการจัดการน้ำ พบว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ เป็นเนื่องจากการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่กับโครงการคนละครึ่ง ซึ่งเป็นเรื่องที่ดีให้ความสนใจเนื่องจากได้รับประโยชน์จากการใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ แต่หากเป็นเรื่องอื่น ๆ ที่ไม่มีผลประโยชน์คนส่วนใหญ่ยังไม่ได้ให้ความสนใจเท่าที่ควร เช่น แอปพลิเคชัน ThaiWater ซึ่งเป็นแอปพลิเคชันรายงานสถานการณ์อากาศและน้ำของประเทศไทย เป็นต้น แสดงให้เห็นว่าชุมชนยังไม่มีความพร้อมในเรื่องดังกล่าว ดังนั้น การค้นหาแกนนำที่ดีจะต้องมีการพัฒนาแกนนำโดยการปรับเปลี่ยนรูปแบบจากการใช้ Facilitator ในเชิงของการอบรมมาเป็น Facilitator ในการจัดการท้องถิ่น เพื่อให้ได้ข้อมูลท้องถิ่นที่ถูกต้องและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่ดีได้ ซึ่งเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องที่มีความน่าสนใจในการพัฒนาให้คนในพื้นที่เป็น Facilitator และมีความเป็นผู้นำชุมชนไปพร้อมกันได้ และสามารถที่จะขับเคลื่อนขบวนการในการทำงานชุมชนไปได้ ทั้งการไปขอแผนพัฒนาจังหวัด การนำเสนอข้อมูลของชุมชน การบริหารจัดการชุมชน ซึ่งคนในชุมชนที่เป็น Facilitator และมีความเป็นผู้นำชุมชนจะสามารถดำเนินการในเรื่องของการสื่อสาร การให้ความคิดเห็น และการให้ความรู้แก่คนที่เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ชุมชนได้ ประการสำคัญเห็นว่าต่อไปในอนาคตจะมีคนในพื้นที่ชุมชนเป็น Facilitator และมีความเป็นผู้นำชุมชนในการให้ความรู้และขับเคลื่อนชุมชนในรูปแบบทีม Facilitator เพิ่มขึ้น

ประเด็นการมองภาพการพัฒนามี ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) ระดับนโยบาย เป็นภาพใหญ่ที่เป็นกลไกระดับประเทศ มีแผนยุทธศาสตร์ แผนงาน ซึ่งบางเรื่องยังไม่มีเชื่อมโยงกันทั้งข้อกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ไม่เอื้อต่อการทำงานในระดับท้องถิ่น เนื่องจากการทำงานในเชิงท้องถิ่นในแต่ละหน่วยงานจะมีการป้องกันตนเองโดยจะมีข้อกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับเป็นของตนเอง และไม่รองรับ

การทำงานของพื้นที่ เช่น ปัญหาการใช้ที่ดินซึ่งมีกฎหมายหลายฉบับเข้ามาเกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายว่าด้วยอุทยานแห่งชาติ กฎหมายว่าป่าสงวน กฎหมายท้องถิ่น เป็นต้น ๒) การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ชุมชนควรจะมี อาทิ การจัดการน้ำชุมชน ถือว่าเป็นโครงสร้างพื้นฐานโดยรวม การจัดการเรื่องป่าไม้ การใช้ที่ดินอื่นในเชิงภาพรวม ไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคต่าง ๆ ที่สามารถตอบโจทก์ และมีผลในเชิงพื้นที่รวมทั้งใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ทุกพื้นที่ และ ๓) ระดับครอบครัว/บุคคล ที่จะต้องมีการแก้ไขปัญหาในเรื่องต่าง ๆ เช่น ที่ดินทำกิน ที่นา ไร่ สวน การประมง การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

ประเด็นการดูแลเว็บไซต์หรือแพลตฟอร์มในระยะยาว พอช. ควรมีการพัฒนาระบบข้อมูลและมีผู้รับผิดชอบในการตอบปัญหาข้อร้องเรียนที่เกิดจากการใช้ข้อมูลผ่านเว็บไซต์/แพลตฟอร์ม โดยการพัฒนาข้อมูลต่อยอดจาก MIT ซึ่ง พอช. จะต้องมีการรองรับการพัฒนาข้อมูลเพื่อต่อยอดให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีใหม่ในอนาคต

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพ และการคุ้มครองผู้บริโภค ได้กล่าวสรุปการร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น สรุปสาระสำคัญได้ ดังนี้

๑. บทบาทของสภาองค์กรชุมชนเป็นเรื่องที่สำคัญต่อการขับเคลื่อนประเทศไทย การประเมินหรือนำเสนอเพื่อสื่อสารออกไปว่า บทบาทที่เป็นรูปธรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบลที่เป็นคนในชุมชนและเห็นความสำคัญของชุมชนและมีการนำเสนอว่าเหตุใดต้องเป็นเวทีกลางของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รูปธรรมความสำเร็จที่จะแสดงให้เห็นถึงทั้งภายในและภายนอก โดยการสร้าง ค่านิยม ความเชื่อถือ ความศรัทธาให้แก่คนในชุมชน ดังนั้น พอช. จะทำอย่างไรให้มีแผนพัฒนาบทบาทและรูปแบบของสภาองค์กรชุมชนสามารถเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ และทำอย่างไรหรือจะมีวิธีการใดให้ขบวนการชุมชนสามารถสื่อสารให้คนภายนอกหรือระดับจังหวัดมีการพูดถึง ให้มีความสำคัญ และได้รับรู้ถึงความเข้มแข็งของชุมชนโดยอัตโนมัติ เนื่องจากชุมชนบางพื้นที่ไม่ได้ใช้เวทีของสภาองค์กรชุมชนในการสื่อสารและหากชุมชนสามารถใช้เวทีของสภาองค์กรชุมชนซึ่งถือว่าเป็นเครื่องมือและกลไกอัตโนมัติของภาคประชาชน ดังนั้น หาก พอช. และสภาองค์กรชุมชนสามารถทำให้เห็นถึงบทบาทที่เป็นรูปธรรมและตอบสนองความต้องการของประชาชนในชุมชนจะทำให้ชุมชนมีความโดดเด่นและชัดเจนขึ้นมาได้ ซึ่งจะเชื่อมโยงในเรื่องการให้หน่วยงานในระดับจังหวัดได้รับรู้ถึงบทบาทที่เป็นรูปธรรมของชุมชน

๒. การขับเคลื่อนภารกิจประจำ ไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวกับจัดการข้อมูล งานวิจัย การทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน ซึ่งในความเป็นจริงการลงพื้นที่จะทำให้เห็นถึงเวทีกลางหรือพื้นที่กลางของการประชุมเชิงประเด็น การสัมมนา เพื่อหารือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การขับเคลื่อนเวทีกลางจะเน้นเรื่องศาสตร์ พระราชา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรทฤษฎีใหม่ ชุมชนพอเพียงบ้านหนองสาหร่าย ตำบลหนองสาหร่าย อำเภอพนมทวน จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น โดยอาจจะนำหลักคิด แนวคิด และความศรัทธาของในหลวงรัชกาลที่ ๙ มาเป็นต้นแบบโครงการสำคัญ (Flagship Project) ซึ่งเป็นหลักคิดให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ดังนั้น การขับเคลื่อนภารกิจประจำ ทั้งการ

ประชุมปฏิบัติการเชิงประเด็น การจัดการข้อมูลชุมชนด้วยตนเอง จะสามารถเป็นข้อมูลเสริมในการจัดการเรียนรู้จากการลงพื้นที่ศึกษาดูงานของคณะอนุกรรมการร่วมกับทีมการจัดการน้ำ ๕ ตำบล ในเขตพื้นที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี (ตำบลจรเข้ใหญ่ ตำบลองครักษ์ ตำบลตะค่า ตำบลสาละ ตำบลกฤษณา ตำบลบางใหญ่) ซึ่งจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิชุมชนกับการบริหารจัดการน้ำ อย่างไรก็ตาม จากการลงพื้นที่ใน ๕ ตำบลดังกล่าวยังพบปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำท้องที่ ในบางพื้นที่ ดังนั้น การขับเคลื่อนภารกิจประจำที่จะสามารถตอบสนองบทบาทที่เป็นรูปธรรมขององค์กรชุมชน จะทำอย่างไรให้ประชาชนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ และเข้ามามีส่วนร่วมในการรวมตัวกันเป็นองค์กรชุมชน และสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งพาตนเองและจัดการตนเองได้

๓. ประเด็นการใช้แผนที่เป็นศูนย์กลางในการเชื่อมโยงข้อมูลของ พอช. เป็นวิธีการใช้แผนที่ในการบริหารจัดการน้ำเช่นเดียวกับสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) เพื่อให้คนในชุมชนรับรู้ข้อมูลน้ำด้วยตนเอง และเห็นว่าการใช้เทคโนโลยีแดชบอร์ดและแผนที่เป็นเครื่องมือในการปิดกั้นชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็งถือว่าเป็นตัวช่วยเสริมให้ชุมชนเกิดความเป็นรูปธรรมมากขึ้น และประชาชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์ตอบแทน ซึ่งเป็นแรงจูงใจให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการชุมชนเพิ่มมากขึ้น

๔. ประเด็นการวิเคราะห์ภาพรวมความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนหรือภาคประชาชนทั่วประเทศ หากสภาองค์กรชุมชนหรือองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็งในพื้นที่มีการจัดเก็บข้อมูลสรุปภาพรวม หรือ Unit Profile มีการบรรยายรายละเอียดภาพรวมในกระบวนการ วิธีการสร้างชุมชนเข้มแข็ง การแก้ไขปัญหาในพื้นที่ชุมชนลงไปถึงการแก้ไขปัญหาในทุกครอบครัวที่อยู่ในชุมชน เช่น การรับรู้ถึงผู้ป่วยติดเตียง ผู้สูงอายุที่มีอายุมากที่สุดที่สุดในชุมชน คนพิการ เป็นต้น ดังนั้น หากสภาองค์กรชุมชนในแต่ละตำบลสามารถประเมินสถานะความเข้มแข็งได้ด้วยตนเองและมองเห็นส่วนที่ขาด ก็จะทำให้องค์กรชุมชน/คนในชุมชนกลับเข้ามามีส่วนร่วมและพูดคุยกันในพื้นที่กลางของตำบล และนำไปสู่การสื่อสารผ่านเวทีกลางของระดับจังหวัด

๕. สำหรับประเด็นเป้าหมายการให้มีเวทีกลางระดับจังหวัดโดยการกำหนดเป้าหมายให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความเข้มแข็งที่มีความเชื่อมโยงกันระหว่างชุมชนทุกระดับของ พอช. เห็นว่าอาจจะยังไม่มีชัดเจนว่าเวทีกลางระดับจังหวัดขบวนองค์กรชุมชนจะมีบทบาทการทำงานในมิติใด เนื่องจากเวทีกลางระดับจังหวัดมีทั้งท้องถิ่นที่มียกองค์กรการบริหารส่วนตำบล นายองค์กรการบริหารส่วนจังหวัด และท้องที่ ที่มีนายอำเภอ ปลัดอำเภอ ส่วนท้องทุ่ง จะเป็นขบวนองค์กรชุมชน ผู้แทนของชุมชนที่อาจจะไม่สามารถโต้แย้งหรือมีปากมีเสียงในพื้นที่เวทีกลางระดับจังหวัด ดังนั้น เห็นว่าการสร้างเวทีกลางควรจะเป็นการให้ท้องถิ่นและท้องที่เป็นหน่วยงานสนับสนุนและหนุนเสริมเวทีกลางของชุมชนในระดับตำบล เพื่อความเป็นตัวตนของชุมชนและความเป็นกลาง และกล้าที่จะนำเสนอจุดแข็งของพื้นที่ชุมชนตำบลรวมทั้งเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความขัดแย้งทางการเมืองในพื้นที่

๖. ประเด็นการจัดการความรู้และการสื่อสาร เป็นตัวเชื่อมโยงไปสู่การสร้างนวัตกรรมชุมชน ซึ่งเห็นว่าแผนปฏิบัติการพัฒนา วิจัย นวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้ และการสื่อสาร ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ – ๒๕๗๐) ของ พอช. จะเป็นต้นแบบสำคัญที่จะทำให้การขับเคลื่อนของทุกภาคส่วนได้ตระหนักในเรื่องการเรียนรู้ซึ่งกันและกันและการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเป็นแผนปฏิบัติการฯ ที่สามารถเชื่อมโยงตั้งแต่ระดับองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชน ประชาชนในพื้นที่ชุมชนตำบล ไปจนถึงยุทธศาสตร์ชาติ ซึ่งหากทำให้ระดับองค์กรชุมชน ขบวนการองค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างเป็นรูปธรรมและจับต้องได้ จะทำให้หน่วยงานท้องถิ่น ท้องที่/นักรการเมืองเข้ามาสนับสนุนและส่งเสริมให้เกิดการขับเคลื่อนต่อยอดต่อไปได้

๗. ประเด็นปัจจัยความสำเร็จ จะทำอย่างไรให้เวทีของตำบลเป็นเวทีของความปรองดอง ไม่มีความขัดแย้งกันในทางการเมืองทั้งท้องถิ่น ท้องที่ และท้องทุ่ง ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างภูมิคุ้มกันที่จะทำให้ประชาชนในพื้นที่ขอบเขตตำบลไม่ถูกชักจูง หรือยุยง หรือเกิดความแปรปรวนด้วยความคิดเห็นหรือความต่างทางการเมือง เนื่องจากพื้นที่ตำบลเป็นพื้นที่ฐานรากที่สำคัญของประเทศ และหากสามารถดำเนินการเรื่องดังกล่าวได้สำเร็จจะเป็นระบบที่ทำให้ค้นหาผู้นำได้ง่ายขึ้นและกล้าที่จะเข้ามาเป็นผู้นำมากขึ้น

๘. ประเด็นการบริหารจัดการแผนงาน/งบประมาณร่วม ซึ่งเห็นด้วยกับแผนการยกระดับขบวนการองค์กรชุมชนในการเข้าร่วมกลไกกลางระดับจังหวัดหรือเวทีกลางระดับจังหวัดซึ่งเป็นการดำเนินการในเชิงประเด็นที่ค่อนข้างเฉพาะเจาะจง อย่างไรก็ตาม หากมองในมิติของขบวนการองค์กรชุมชนจะมีประเด็นหลายประเด็นที่ขบวนการองค์กรชุมชนได้จัดทำไว้แล้ว พอช. สามารถนำประเด็นต่าง ๆ ของขบวนการองค์กรชุมชนเหล่านั้นมาประกอบแผนการยกระดับ นอกจากนี้ เห็นว่าแผนการยกระดับดังกล่าวที่กำหนดให้มีกลไกกลางระดับจังหวัดที่มีภาครัฐ ท้องถิ่น ท้องที่ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และอื่น ๆ แล้วควรจะต้องมีกลไกกลางระดับสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เห็นภาพที่ชัดเจน แล้วจึงมาเป็นขบวนการองค์กรชุมชนของระดับจังหวัด โดยการกระจายประเด็นต่าง ๆ ของขบวนการองค์กรชุมชนเพิ่มขึ้นเพื่อให้เห็นประเด็นการขับเคลื่อนหรือความต้องการของขบวนการองค์กรชุมชนที่ชัดเจนมากขึ้น

๙. ประเด็นแผนจังหวัดจัดการตนเอง เห็นว่าอาจจะเริ่มจากตำบลจัดการตนเองโดยกำหนดขอบเขตเฉพาะในพื้นที่ตำบลก่อน และพยายามใช้ประเด็นและกระบวนการที่มีอยู่ในชุมชนตำบลจัดการตนเองแบบอัตโนมัติ โดยการจัดการด้วยคนในชุมชนตำบลจัดการรู้ตัว ผู้รับผลรู้ตัว รู้ว่าอะไรควรทำ อะไรไม่ควรทำ จะทำให้กระบวนการของคนที่อยู่ในชุมชนตำบลรู้ตัวตนและสามารถแก้ไขปัญหาตรงตามความต้องการของปัญหาที่เกิดขึ้นได้

นายฤชดา สมประสงค์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นว่า สำหรับข้อคิดเห็น ข้อคำถาม และข้อเสนอแนะในทุกประเด็นของคณะกรรมการฯ ถือว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เติบโตไปข้างหน้า เนื่องจากข้อคิดเห็น ข้อคำถาม และข้อเสนอแนะของคณะกรรมการฯ เป็นเสมือนกระจกสะท้อนของแต่ละพื้นที่

ที่คณะอนุกรรมการได้ลงพื้นที่ไปศึกษาดูงานและเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่มาสื่อสารให้ พอช. ได้รับรู้ และนำไปสู่การพัฒนากระบวนการจัดการต่อไปในอนาคต

“ชุมชนเข้มแข็ง” เกิดได้หลายมิติ ทั้งมิติ ประชาธิปไตยชุมชน คือการที่ชุมชนมีสิทธิชุมชนในการที่จะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใต้กติกา ซึ่งสภาองค์กรชุมชนก็อยู่ในมิติการ สร้างพื้นที่ประชาธิปไตยชุมชนเช่นกัน หรือตามคำกล่าวของนายสน รูปสูง นักต่อสู้เพื่อประชาธิปไตยชุมชน ที่กล่าวว่า “ประชาธิปไตย เฮ็ดอยู่ เฮ็ดกิน” หรือ “ประชาธิปไตยอยู่ได้ กินได้” ของคนในชุมชนที่ มีการพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันและมีการกำหนดตัวตนของตนเองในชุมชนท้องถิ่นนั้น ๆ หรือในมิติการ จัดการทรัพยากรชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม หรือแม้กระทั่งมิติการหาแหล่งเงินทุน เช่น ตำบลดง ชีเหล็ก จังหวัดปราจีนบุรี ซึ่งมีการจัดตั้งธนาคารชุมชนขนาดใหญ่และปัจจุบันเป็นแหล่งทุนใหญ่ที่พี่น้อง ประชาชนในตำบลดงชีเหล็ก เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนให้คนในชุมชนตำบล เป็นต้น หรือมีดีระบบ สวัสดิการในชุมชนที่คนในชุมชนลุกขึ้นมาจัดทำระบบสวัสดิการชุมชนด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่า “กองทุน สวัสดิการชุมชน” หรือ “กองทุนวันละบาท” ซึ่งปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ ๖ ล้านคน และมีกองทุน ประมาณ ๖,๐๐๐ กองทุน ทั้งที่อยู่ในระดับเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล กรุงเทพมหานคร ซึ่งมี เงินกองทุนรวมกันทั้งหมดประมาณ ๑๙,๐๐๐ ล้านบาท โดยเงินในจำนวน ๑๙,๐๐๐ ล้านบาท จะเป็นเงิน ของประชาชน ๑๔,๐๐๐ ล้านบาท ส่วนอีก ๓,๐๐๐ ล้านบาท เป็นเงินสมทบจากรัฐบาล และอีก ๒,๐๐๐ ล้านบาท เป็นเงินสมทบจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคธุรกิจ และภาคเอกชน หรือในมิติการประกอบ อาชีพของคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกัน เช่น ตำบลนา้อย จังหวัดน่าน ที่ได้มีการรวมตัวกันเพื่อทำธุรกิจ ชุมชน โดยการนำแผนธุรกิจเพื่อชุมชน (Community Business Model Canvas : CBMC) โดยเน้นในเรื่อง การจัดการที่ไม่ส่งผลกระทบต่อธรรมชาติ เช่น การใช้เกษตรอินทรีย์ เป็นต้น ทำให้สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของ ชุมชนสามารถยกระดับคุณค่าและราคาสินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชนได้ ทำให้มีตลาดรองรับในการรับซื้อ สินค้าหรือผลิตภัณฑ์ของชุมชน ซึ่งมีมิติต่าง ๆ เหล่านี้ถือว่าเป็นมิติความเข้มแข็งของชุมชน ในขณะที่เดียวกันใน แต่ละพื้นที่ก็จะมีหลายองค์กร เช่น สภาองค์กรชุมชนซึ่งเป็นการรวมตัวกันของหลายองค์กร ภาคี และภาคส่วน ต่าง ๆ รวมถึงชุมชนท้องถิ่น เข้ามาทำงานและจัดการพื้นที่ร่วมกัน ดังนั้น เป้าหมายและทิศทางที่ พอช. ได้ วางไว้ คือ จุดก่อเกิดของสภาองค์กรชุมชน ซึ่งมีระบุไว้หมายเหตุของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ ที่ระบุว่า ชุมชนเป็นสังคมฐานรากที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ มีวิถีชีวิต วัฒนธรรมแตกต่าง หลากหลายตามภูมิเนเวศ การพัฒนาประเทศที่ผ่านมาก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ชุมชนอ่อนแอประสบปัญหาความยากจน เกิดปัญหาสังคมมากขึ้น ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมของชุมชนถูกทำลายจนเสื่อมโทรม เพื่อให้ชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถจัดการ ตนเองได้อย่างยั่งยืน รวมทั้งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาประเทศ การสร้างระบอบประชาธิปไตย และ ระบบธรรมาภิบาลซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยได้บัญญัติรับรองสิทธิชุมชนและประชาชนให้มี บทบาทสำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นตามความหลากหลายของวิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาของท้องถิ่น

จึงสมควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนและประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้มีกฎหมายฉบับดังกล่าวขึ้นมา

ดังนั้น สภาองค์กรชุมชนจึงเป็นเวทีให้คนในชุมชนได้มีโอกาสมาพูดคุยและหาแนวทางคลี่คลายปัญหาต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน โดยการลุกขึ้นมาทำงานร่วมกันกับท้องถิ่น ท้องที่ ภาคีพัฒนาอื่น ๆ จนทำให้เกิดการจัดการตนเองของคนในชุมชนนั้น ๆ และเกิดกลไกการร้อยเรียงของสภาองค์กรชุมชนที่มีเวทีระดับจังหวัดที่จะทำหน้าที่ในการประชุมปรึกษาหารือและร้อยเรียงรวบรวมปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชน และส่งต่อไปให้กระบวนการพัฒนาระดับจังหวัดตามแผนการพัฒนาจังหวัด ที่มีทั้งโครงการและแผนงานต่าง ๆ ของจังหวัดที่จำเป็นต้องจัดทำเพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และทิศทางการพัฒนาของจังหวัดในอนาคต โดยต้องคำนึงถึงความต้องการและศักยภาพของประชาชนในท้องถิ่นในจังหวัด ซึ่งการร้อยเรียงขึ้นมาจากระดับเครือข่ายจังหวัดไปสู่ระดับชาติตามที่กฎหมายกำหนดให้ในทุกปีจะต้องนำปัญหาความต้องการที่ส่งต่อจากจังหวัดขึ้นมาเป็นเวทีระดับชาติ ในการพูดคุยปรึกษาหารือกันและเสนอแนะความเห็นส่งให้คณะรัฐมนตรีได้รับทราบ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปสู่การปฏิบัติซึ่งกรณีดังกล่าวถือว่าเป็นกลไกทางกฎหมาย

อย่างไรก็ตาม สำหรับประเด็นขบวนการหรือกระบวนการในการขับเคลื่อนงานในระดับจังหวัดตามแผนการยกระดับชุมชน ซึ่งเป็นปีแรกที่ พอช. ได้ดำเนินการปฏิรูปกลไกการทำงานของขบวนการองค์กรชุมชนในระดับจังหวัด เพื่อให้ขบวนการองค์กรชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับกลไกระดับจังหวัด และมีสำคัญ คือ คนในจังหวัด การพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้แก่คนในจังหวัด ซึ่งหากปัญหาหรือประเด็นใดในพื้นที่เกี่ยวข้องกับงานของ พอช. หรือหน่วยงานภาคีอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด ก็จะส่งต่อและร้อยเรียงไปตามกระบวนการ

นอกจากนี้ เดิม พอช. มีกลไกการทำงานในพื้นที่ ๕ ภูมิภาค ปัจจุบันมีการขยายงานออกไปเป็น ๑๘ กลุ่มจังหวัด ที่จะสร้างให้เกิดกลไกการเชื่อมโยงของขบวนการองค์กรชุมชนจากระดับจังหวัดขึ้นมาเป็น ๑๘ กลุ่มจังหวัด และร้อยเรียงขึ้นสู่เวทีระดับภาคและระดับชาติ ดังนั้น ในพื้นที่จังหวัดจึงไม่ใช่พื้นที่สภาองค์กรชุมชนเพียงอย่างเดียว แต่เป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนการจังหวัดหรือขบวนการขับเคลื่อนงานในจังหวัดนั้น ๆ องค์กรชุมชนยังมีเวทีระดับจังหวัดที่จะสะท้อนปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชน ซึ่ง พอช. ได้วางเป้าหมายให้สภาองค์กรชุมชนเป็นพื้นที่ที่จะบูรณาการปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชนในตำบล การเชื่อมโยงระบบแผนพัฒนาในระดับพื้นที่ หรือที่เรียกว่า One Plan การเชื่อมโยงแผนพัฒนาท้องถิ่น เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกันว่าประเด็นใดเป็นปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชน และประเด็นนั้นๆ ยังไม่มีหน่วยงานใดเป็นเจ้าภาพรับผิดชอบดำเนินการในเรื่องนั้น ๆ จะถูกร้อยเรียงและส่งต่อไปสู่เวทีจังหวัด คือ ๑) ผู้ว่าราชการจังหวัด และคณะกรรมการบริหารงานจังหวัดแบบบูรณาการ (ก.บ.จ.) ซึ่งจะมีสัดส่วนของผู้แทนของภาคประชาสังคม/ประชาชน เพื่อพัฒนาต่อยอดและขับเคลื่อนงานต่อไป และ ๒) องค์กรบริหารส่วนจังหวัด ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นขนาดใหญ่

พอช. ได้ร่วมกับสำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในการจัดทำ กลไกระดับตำบลที่จะมีการวางแผนการจัดการร่วมกัน ระบบข้อมูลจาก TPMAP หรือระบบบริหารจัดการ ข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า จะทำอย่างไรให้ข้อมูลปัญหาความต้องการของพี่น้องประชาชนที่ลงพื้นที่ไป จัดเก็บสามารถถูกส่งต่อไปยังระดับจังหวัด และส่งต่อเข้าสู่กระบวนการพัฒนาประเทศในแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

นายธณณ เมืองเฉลิม ผู้อำนวยการภาค ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ดังนี้

๑. พอช. ได้มีการขับเคลื่อนและสร้างการมีส่วนร่วมจากระดับล่างที่เป็นองค์กร ชุมชน หรือสภาองค์กรชุมชน โดยมีเป้าหมายให้เกิดการกระจายอำนาจในชุดที่ พอช. ขับเคลื่อนผ่าน เครื่องมือกลไกสภาองค์กรชุมชนที่มีกฎหมายรองรับการดำเนินงานในการพัฒนาภารกิจของประเทศ เนื่องจากสภาองค์กรชุมชนจะเป็นกลุ่มของพี่น้องประชาชนที่ลุกขึ้นมาช่วยกันพัฒนาในพื้นที่ทุกตำบล และสามารถพึ่งพาตนเองและประสานงานภาคีที่อยู่ในตำบล

๒. ประเด็นเชิงมิติสำหรับสภาองค์กรชุมชน จะมีมิติของตำบล และต่อไปในอนาคต จะเกิดมิติระดับจังหวัด ซึ่งอยู่ระหว่างการดำเนินการยกระดับของ พอช. แต่มีบางจังหวัดได้มีการคำนึงถึง การเปิดเวทีกลางและจัดทำเป็นต้นแบบหรือโมเดลที่เป็นการเปิดเวทีกลางระดับอำเภอ ที่มีการแลกเปลี่ยน พุดคุยหารือกันในระดับตำบล และระดับอำเภอเพิ่มมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องตำบลอ่อนแอ ตำบลเข้มแข็ง ตำบลที่ต้องพัฒนา หรือแม้กระทั่งการพูดคุยในเรื่องโอกาสในการทำงาน การพัฒนาในระดับอำเภอและ สามารถเชื่อมโยงการทำงานกับนายอำเภอ ซึ่งเป็นผู้นำหลักในพื้นที่ในเรื่อง การสนับสนุนส่งเสริมงานของชุมชนตำบลที่มีความใกล้ชิดมากกว่าจังหวัด และสามารถบูรณาการงานของสภาองค์กรชุมชนในระดับอำเภอให้มีการ ขับเคลื่อนมากขึ้น โดยมีนายอำเภอเป็นผู้นำหลักในการประชุมหารือ ร่วมกับ สภาองค์กรชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่

๓. ประเด็นในเชิงพื้นที่ พบว่าบางพื้นที่มีอุปสรรค หรือบางพื้นที่ต้องการโอกาส ในเชิงนโยบาย ซึ่งหากได้รับการสนับสนุนเชิงนโยบายจะทำให้ระดับล่างมีความรู้สึกอยากจะทำมีส่วนร่วม ขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศเพิ่มมากขึ้น โดยการเน้นย้ำให้กระบวนการวางแผนประจำปีของท้องถิ่นที่มี ระเบียบ/ข้อบังคับกำหนดให้การวางแผนการดำเนินงานของท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมที่มาจากภาคชุมชน องค์กรชุม สภาองค์กรชุมชน ดังนั้น จึงขอฝากประเด็นดังกล่าวให้คณะอนุกรรมการช่วยขับเคลื่อนและ เน้นย้ำระดับนโยบายให้มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของภาคชุมชน องค์กรชุม และสภาองค์กรชุมชนในการ กำหนดแผนในระดับท้องถิ่น และเห็นว่าประเด็นการขับเคลื่อนในเชิงพื้นที่หรือขบวนองค์กรชุมชน เมื่อพบ **“จุดแข็งต้องพัฒนา จุดอ่อนต้องแก้ไขและทำให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง”** ซึ่ง พอช. ก็มีแผนในการยกระดับ โดยใช้การสื่อสาร งานวิจัย การสร้างนวัตกรรม เพื่อพัฒนาและต่อยอดให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง นอกจากนี้ จากการลงพื้นที่เพื่อวิเคราะห์และประเมินในเรื่องชุมชนเข้มแข็งหรือสภาองค์กรชุมชนเข้มแข็ง พบว่าในบาง พื้นที่จะมีหน่วยงานเข้าไปในพื้นที่ เช่น โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอก ระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เป็นต้น ซึ่งทำให้เกิดการยกระดับการทำงานที่ใช้การประเมินสภาองค์กร

ชุมชนหรือชุมชนเข้มแข็ง โดยสามารถต่อยอดจากหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องที่มีความเชื่อมโยงกันให้เกิดการวิเคราะห์และประเมินร่วมกัน ที่จะทำให้เห็นถึงจุดแข็งและจุดอ่อนและนำไปสู่เรื่องการวางแผนร่วมกัน เช่น ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้จะมีผู้นำศาสนาอยู่ในสภาองค์กรชุมชนและใช้ความเป็นพหุวัฒนธรรมในการเชื่อมโยงปรัชญาวิถีหรือกลยุทธ์ของ พอช. ให้เข้ากับวัฒนธรรมประเพณีในพื้นที่ โดยใช้กลไกของสภาองค์กรชุมชนในพื้นที่ในการวิเคราะห์และประเมินความเข้มแข็งของชุมชน เป็นต้น

นายสถาพร สมศักดิ์ หัวหน้าสำนักประสานเครือข่ายประชาสังคม ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นว่า สำหรับประเด็นสิทธิชุมชนและสิทธิมนุษยชนในส่วนของการทำงานที่เมื่อลงพื้นที่ไปในชุมชนจะพบปัญหาการไม่เข้ามามีส่วนร่วมของคนชุมชน แม้จะใช้กลไกของสภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีกลางในการประชุมและมีแกนนำ ผู้นำชุมชน เข้ามาร่วมปรึกษาหารือ ดังนั้น จะทำอย่างไรให้คนในชุมชนเห็นถึงความสำคัญของปัญหาในภาพรวม พอช. จึงนำรูปแบบเครือข่ายความใกล้ชิดสนิทสนมไปช่วยสื่อสารบอกกล่าว พูดคุย เพื่อกระตุ้นให้คนที่เป็นเจ้าของปัญหาลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งบางกรณีต้องอาศัยเทคนิคและวิธีการร่วมคิดร่วมทำในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วม และหากใช้รูปแบบต่าง ๆ แล้วเจ้าของปัญหายังไม่เข้ามามีส่วนร่วมอาจจะต้องใช้บุคคลภายนอกที่มีประสบการณ์และมีความตั้งใจที่จะเข้ามาช่วยร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ไขปัญหา เช่น หน่วยงาน บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เป็นต้น

นายสามารถ สุขบรรจง ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น ดังนี้

๑. พอช. มีความพยายามที่จะใช้กลไกของสภาองค์กรชุมชนในการเป็นพลังประสานงานในพื้นที่ แต่ข้อเท็จจริงพบว่าตำบลบางพื้นที่สภาองค์กรชุมชนอาจจะไม่ได้เป็นหลักในการขับเคลื่อนงานแต่ตำบลนั้นกลับมีความเข้มแข็ง ดังนั้น พอช. จึงได้สร้างตัวชี้วัดความเข้มแข็งในพื้นที่เพิ่มขึ้นมา เพื่อเป็นกระบวนการให้ได้มาซึ่งตัวชี้วัดชุมชน/ตำบลเข้มแข็ง โดยกระบวนการที่จัดทำคือการมีเวทีกลางในการพูดคุยและมีองค์ประกอบที่ครบในทุกมิติ คือ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานในพื้นที่ เช่น รพสต. ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้นำศาสนา เป็นต้น ซึ่ง พอช. ได้ดำเนินการในเรื่องดังกล่าวทุกปี โดยมีมิติสำคัญ ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) มิติด้านคน คือ เมื่อมีการจัดกระบวนการในพื้นที่ไปแล้ว คนมีแนวคิดและความสามารถเพิ่มขึ้นหรือไม่ ๒) มิติด้านคุณภาพชีวิตคนในชุมชน คือ เมื่อจัดกระบวนการแล้วคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นหรือไม่ ทั้งการมีที่อยู่อาศัย กลุ่มเปราะบางในพื้นที่ได้รับการดูแล ๓) มิติด้านความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน คือ เมื่อจัดกระบวนการแล้วองค์กรชุมชนมีเข้มแข็งและมีความสามารถในการบริหารจัดการเพิ่มขึ้นหรือไม่ ซึ่งมิติดังกล่าวเป็นข้อเท็จจริงที่ พอช. พยายามที่จะทำให้ทุกมิติมีความเข้มแข็ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ผ่านมาได้มีการนำเรื่องธรรมาภิบาลองค์กรชุมชนเข้ามาสร้างระบบพื้นที่เปิดเผยและโปร่งใสที่เป็นรูปธรรมในหลายพื้นที่ โดยการมีข้อตกลงร่วม และมีกติการ่วมกันในพื้นที่ท้องครชุมชน/ตำบล และ ๔) มิติด้านระบบความสัมพันธ์ในพื้นที่ คือ เมื่อจัดกระบวนการแล้วชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงเชิงความสัมพันธ์ โครงสร้าง และนโยบายหรือไม่ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ และท้องทุ่งมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นหรือไม่

๒. สำหรับประเด็นการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนในเขตพื้นที่เมือง เห็นว่าเป็นการดำเนินการที่ยาก เนื่องจากเขตเทศบาลเมือง เทศบาลนครเป็นเขตพื้นที่ที่มีขนาดใหญ่ และเขตพื้นที่ ๑ เทศบาลนคร หรือ ๑ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จะจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลได้ ๑ แห่ง เนื่องจากสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกาได้ให้ความหมายของ คำว่า “ตำบล” ให้หมายถึง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อันได้แก่ อบต. เทศบาลตำบล เทศบาลเมือง เทศบาลนคร เช่น เทศบาลนครเกาะสมุย เป็นเขตพื้นที่ที่จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนที่ยาก เนื่องจากเทศบาลนครเกาะสมุยจะมี ๗ ตำบล และมีชุมชนกว่า ๑๐๐ ชุมชน และมีการทำงานในพื้นที่อย่างเข้มข้นเพียง ๓ ตำบล ปรากฏว่าในจำนวนอีก ๔ ตำบล ไม่ได้เข้ามาร่วมจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนด้วย จึงไม่สามารถจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนได้ หรือในกรณีจังหวัดนนทบุรี และมีเทศบาลนครปากเกร็ดเพียง ๑ เทศบาล ซึ่งที่ผ่านมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ พอช. ได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลในพื้นที่จังหวัดนนทบุรี โดยใช้ฐานตำบลที่มีกำนัน ซึ่งจัดตั้งได้ ๕ สภาองค์กรชุมชนตำบล แต่เมื่อส่งหนังสือหรือข้อกฎหมายไปยังสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ได้รับทราบว่ามี ๑ เทศบาลนคร จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลได้เพียง ๑ แห่ง เป็นต้น ดังนั้น ภารกิจของ พอช. ที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การรวบรวมสภาองค์กรชุมชนตำบลที่จัดตั้งมากกว่า ๑ แห่งในพื้นที่ท้องถิ่น ให้เหลือจำนวน ๑ แห่ง ต่อ ๑ ท้องถิ่น

นายวิชัย นະสุวรรณโน รองผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติม ดังนี้

๑. ภายหลังจากที่ พอช. ได้มีการดำเนินการเรื่องสภาองค์กรชุมชนตำบลภายใต้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ เป็นต้นมา มีข้อติดขัด ๒ ประเด็น ดังนี้

๑) ประเด็นนิยามการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ที่ตีความว่า “๑ ท้องถิ่น ๑ สภาองค์กรชุมชน” เป็นปัญหากับท้องถิ่นที่มีเขตพื้นที่ขนาดใหญ่ เช่น เทศบาลนคร กรุงเทพมหานคร ซึ่งในแต่ละเขตมีชุมชนจำนวนมาก และกำหนดหลักการว่าหมู่บ้านละ ๔ คน เครือข่ายละ ๒ คน มาเป็นองค์ประกอบในการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน ซึ่งทำให้เกิดปัญหาในการประชุมกรณีองค์ประชุมไม่ครบ เป็นต้น

๒) ประเด็นความต้องการของพี่น้องประชาชนที่ประสงค์ให้สภาองค์กรชุมชนมีสถานะเป็นนิติบุคคล เนื่องจากเมื่อสภาองค์กรชุมชนมีสถานะเป็นนิติบุคคลแล้วจะสามารถเชื่อมโยงกับการของงบประมาณจากแหล่งอื่นได้ เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อม หรือสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (สทท.) หรือ BOI จะให้การสนับสนุนงบประมาณกับองค์กรที่มีสถานะเป็นนิติบุคคลเท่านั้น เป็นต้น

๒. ข้อเสนอต่อบทบาทของสภาองค์กรชุมชน

๑) การจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนจะทำให้มีเวทีกลางให้คนในชุมชนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการมาพูดคุยปรึกษาหารือร่วมกันเพิ่มมากขึ้น

๒) ต้องมีการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ให้ได้ว่า สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกของชาวบ้าน ซึ่งคนในพื้นที่จะเป็นคนที่รู้ปัญหาดีที่สุด ดังนั้น คนในพื้นที่จะต้องมาร่วมพูดคุยกันและวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ว่า พื้นที่ของเรามีปัญหาใดบ้าง และจะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่หลักของคนในพื้นที่

๓) เมื่อมีการวิเคราะห์ปัญหาในพื้นที่ได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปคือ การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ซึ่งหากชุมชนมีการทำแผนร่วมกับท้องถิ่น/ท้องที่ จะทำให้การขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนเกิดผลได้อย่างเป็นรูปธรรมได้มากขึ้น แต่ปัญหาในพื้นที่ส่วนใหญ่ คือ ต่างคนต่างมีแผนเป็นของตนเอง ทั้งแผนของชาวบ้าน แผนของท้องถิ่น แผนของหน่วยงานในพื้นที่ ดังนั้น บทบาทของสภาองค์กรชุมชนจะเป็นกลไกที่จะทำให้เกิดการทำแผนและเป็นตัวเชื่อมโยงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาหนุนเสริมแผนกัน เพื่อให้มีแผนที่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน และตรงต่อความต้องการของชาวบ้านอย่างแท้จริง

๔) สภาองค์กรชุมชนต้องเป็นองค์กรที่เชื่อมโยงการเรียนรู้ระหว่างชุมชนด้วยกันเอง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้เกิดการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายของชุมชน และมีกระบวนการในการเชื่อมโยงซึ่งจะเป็นพลังการรวมตัวกันของพี่น้องประชาชนในพื้นที่ เพื่อนำปัญหาในชุมชนมาประสานและพูดคุยกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

นายกิตติ จารุอรยพันธ์ เลขานุการประจำคณะกรรมการ ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมต่อที่ประชุม ดังนี้

๑. ปัจจุบันได้มีการจัดทำ “โครงการสภาองค์กรชุมชนตำบลต้นแบบด้านการสื่อสารสิทธิชุมชนกับการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี” ซึ่งเป็นโครงการระหว่างมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒโดยโครงการและสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) (สสน.) โดยจะเน้นเรื่องของสภาองค์กรชุมชนต้นแบบ และจากเดิมมี ๕ ตำบล ปัจจุบันเพิ่มมาอีก ๑ ตำบล รวมเป็น ๖ ตำบล (ตำบลจรเข้ใหญ่ ตำบลองครักษ์ ตำบลตะค่า ตำบลสาละ ตำบลกฤษณา ตำบลบางใหญ่) ซึ่งทั้ง ๖ ตำบลจะมีลักษณะประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของในแต่ละพื้นที่และการรู้ถึงบทบาทของตนเองในฐานะผู้นำ/สมาชิกของสภาองค์กรชุมชนตำบล เช่น เมื่อมีการประชุมซึ่งจะมีการแนะนำตัวว่าเป็นกำนัน ผู้ใหญ่ สารวัตรกำนัน เป็นต้น ดังนั้น ทำอย่างไรที่จะทำให้อำเภอ/สมาชิกของสภาองค์กรชุมชนรู้ถึงบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบล

๒. เรื่องความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ของภาครัฐ ซึ่งการทำงานร่วมกับทั้ง ๖ ตำบลจะมีปัญหาในเรื่องต่าง ๆ เช่น ปัญหาการรวมตัว ซึ่งบางพื้นที่มีการรวมตัวเป็นอย่างดี แต่ในแง่ขององค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ไม่เห็นว่าเป็นเรื่องที่ชุมชนตำบลกำลังขับเคลื่อนเป็นเรื่องที่ไม่มีความจำเป็น เนื่องจากมีความเชื่อว่า อบต. มีความพร้อม /มีเครื่องมือที่จะดำเนินการเรื่องดังกล่าวได้อยู่แล้ว หรือในบางพื้นที่เมื่อถึงเวลาที่จะต้องเข้ามาอบรมตามโครงการดังกล่าวกลับแจ้งว่าไม่สามารถเข้าร่วมอบรมได้ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การอบรมตามโครงการดังกล่าวในเริ่มต้นได้มีการอบรมผู้แทนจาก ๖ ตำบล ใน ๓ วัน ซึ่งจะได้เห็นเครื่องมือที่เป็นแผนที่นำกับการทำผังน้ำ และแผนที่น้ำจะเป็นสถาบันสารสนเทศทรัพยากรน้ำ (องค์การมหาชน) (สสน.) จะเป็นผู้สอน Google Earth โดยจะสอนตั้งแต่วิธีการถ่ายภาพทางอากาศในมิติดาวเทียม พร้อมทั้งแผนที่ เส้นทาง การวัดระยะพื้นที่แปลงนา และให้ผู้เข้าร่วมอบรมเขียนผังการไหลของน้ำในพื้นที่ชุมชนมีอะไรบ้าง เช่น ประตูระบายน้ำ เขื่อนกั้นน้ำ บ่อพักน้ำ บ่อเก็บน้ำ เป็นต้น และ

ภายหลังจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ หรือ workshop แล้ว จะทำให้ทุกชุมชนตำบลที่ได้เข้าร่วมอบรมว่ามีเครื่องมือที่สามารถที่จะนำไปพัฒนาต่อยอดต่อไปได้

นอกจากนี้ สสน. ได้มีการจัดทำระบบคลังข้อมูลน้ำแห่งชาติ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สามารถรับทราบข้อมูลผ่านโทรศัพท์เคลื่อนที่ด้วยแอปพลิเคชัน “THAIWATER” หรือลงโปรแกรม thaiwater.net ผ่านเครื่องคอมพิวเตอร์ ซึ่งเป็นระบบที่เชื่อมโยงกับหน่วยงานต่าง ๆ และเป็นศูนย์กลางในการรวบรวมข้อมูลด้านทรัพยากรน้ำของประเทศ ทั้งข้อมูลพื้นที่ ข้อมูลสถิติ ข้อมูลสถานการณ์น้ำปัจจุบัน เช่น ระดับน้ำ ปริมาณน้ำที่อยู่ความเสี่ยง ฝุ่น PM 2.5 คิวิน สภาพอากาศ โทรมাত্রวัดระดับน้ำ เป็นต้น ซึ่งในบางพื้นที่ที่ยังไม่มีเครื่องมือดังกล่าว ดังนั้น จึงประเด็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความต้องการแต่จะต้องมีการตั้งงบประมาณในการดำเนินงานต่อไป ซึ่งประเด็นดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การเลือก ๖ ตำบลเนื่องจากมีพื้นที่ที่ต่อเนื่องกัน และน้ำท่วมทุกปี แต่สิ่งที่ชาวบ้านในพื้นที่มีความกังวล คือ น้ำแล้งแต่ไม่กังวลเรื่องน้ำท่วม เนื่องจากน้ำจะท่วมเพียงแค่ ๓ - ๔ เดือน แต่จะมีน้ำแล้งประมาณ ๘ - ๙ เดือน ซึ่งเป็นช่วงที่ข้าวราคาดีและสร้างรายได้สูง แต่ปรากฏว่าชาวบ้านไม่มีน้ำในการเพาะปลูก

๓. ประเด็นการขับเคลื่อนเรื่องการสื่อสารสิทธิชุมชน พอช. มีการสื่อสารกับชุมชนในเรื่องดังกล่าวในรูปแบบที่ทำให้ชาวบ้านได้เข้าใจง่ายหรือไม่ และควรจะทำอย่างไรที่จะสามารถให้ชาวบ้านได้ใช้สิ่งที่เราพัฒนาเป็นความรู้ขึ้นมาและสามารถนำความรู้ขึ้นไปให้ชาวบ้านทุกคน/ชุมชนทุกพื้นที่ทั่วประเทศได้เข้าถึงความรู้ดังกล่าว

นางสาวสมจิตร จันทรเพ็ญ เจ้าหน้าที่พัฒนาองค์ความรู้อาวุโส ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ตามแผนปฏิบัติการพัฒนา วิจัย นวัตกรรมชุมชน จัดการความรู้ และการสื่อสาร ระยะ ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๖๖ - ๒๕๗๐) จะมีการขับเคลื่อนเรื่องสื่อสารต่อชุมชน ซึ่งการจะทำให้มีการสื่อสารที่ตรงเป้าหมายเห็นว่า ชุมชนจะต้องเป็นผู้สื่อสารเรื่องราวของชุมชนเอง และที่ผ่านมา พอช. ได้มีการสื่อสารด้วยเว็บไซต์ของ พอช. การจัดทำแผ่นพับ การจัดอบรมเพื่อสร้างนักสื่อสารชุมชน การสื่อสารผ่านรายการวิทยุทำวิทยุทัศน์ผ่านช่องทางยูทูบ การทำสื่อผ่าน TikTok แอปพลิเคชันไลน์ Facebook และมีสื่อที่ได้รับความนิยมและได้รับความนิยมนจะเป็นสื่อที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่อยู่อาศัย

นายอภิรักษ์ ยอดมณี หัวหน้าเทคโนโลยีสารสนเทศ ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า ที่ผ่านมา พอช. ได้มีการจัดอบรมในการใช้ระบบเทคโนโลยีต่าง ๆ และปัจจัยที่จะทำให้ประสบความสำเร็จ คือ วิทยากรผู้ให้การฝึกอบรม ซึ่งหากวิทยากรใช้ความรู้ความสามารถพัฒนาชาวบ้านให้เป็นวิทยากรในการอบรมได้เอง จะทำให้ประสบความสำเร็จได้มากกว่าวิทยากรจากส่วนกลางหรือวิทยากรจากภายนอกที่เป็นเจ้าหน้าที่ โดยเฉพาะหากผู้ที่อบรมเป็นเครือข่ายหรือแกนนำชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จแล้วจะทำให้ชาวบ้านมีความรู้สึกที่จะเข้าร่วมอบรมและเกิดความเชื่อมั่น เช่น กรณีกองทุนสวัสดิการชุมชน ซึ่งมีอยู่ประมาณ ๕,๐๐๐ กว่ากองทุน มีเงินทุนในการบริหารประมาณ ๑๐,๐๐๐ ล้านบาท และมีสมาชิกกองทุนประมาณ ๕ - ๖ ล้านคน ซึ่งที่ผ่านมา พอช. จะเป็นหน่วยงานที่พัฒนาระบบให้แก่วิทยากรและใช้งานมาอย่างต่อเนื่องประมาณ ๑๐ ปี และผลักดันให้ชาวบ้านเกิดการใช้งานระบบดังกล่าวแต่ภายหลัง พอช. ได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาโดยการให้ชาวบ้านพัฒนาโปรแกรมด้วยตนเอง

ซึ่งแต่ละกองทุนจะมีการระดมทุนกันเอง และผู้ที่เป็นวิทยากรในการอบรมก็จะเป็นชาวบ้านที่ประสบความสำเร็จ ดังนั้น หน้าที่ของฝ่ายเทคโนโลยีสารสนเทศของ พอช. คือ การสนับสนุน ส่งเสริมในเรื่องความมั่นคง ความปลอดภัยในการใช้เทคโนโลยี การดูแลในเชิงเทคนิค การอำนวยความสะดวก แต่สำหรับเรื่องการบริหารจัดการอบรม การปรับปรุงแก้ไขโปรแกรมต่าง ๆ เพื่อให้ตอบสนองต่อการดำเนินงานของกองสวัสดิการชุมชน ไม่ว่าจะเป็นระเบียบ ข้อบังคับ กติกาต่าง ๆ จะเป็นการดำเนินงานของชาวบ้าน และเมื่อเป็นระบบของชาวบ้านเองแล้วมีข้อดี คือ ชาวบ้านไม่ต้องรอนงบประมาณสนับสนุนจาก พอช. ที่ต้องใช้ระยะเวลาในการขอจัดสรรงบประมาณซึ่งบางครั้งต้องใช้ระยะเวลาข้ามปี

นายฤชดา สมประสงค์ ผู้อำนวยการสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า การสื่อสารที่มีเนื้อหาสาระในเชิงวิชาการจะไม่ค่อยมีคนให้ความสนใจเท่าที่ควร ดังนั้น เห็นว่าหากจะนำการสื่อสารมาเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงจะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการให้ไปตามสภาพสังคม ด้วยการสร้างพื้นที่และเพิ่มพื้นที่ให้คนในชุมชนได้มีโอกาสในการสื่อสารและพัฒนาองค์ความรู้ในการสื่อสารเรื่องราวต่าง ๆ ด้วยตนเอง ซึ่งการสื่อสารที่จะทำให้คนเกิดความสนใจและอยากจะเข้ามาดู เช่น การทำหนังสือที่สอดแทรกความรู้เข้าไปในหนังสือ การสร้าง TikTok เป็นต้น

นายปรเทพ สุจริตกุล อนุกรรมการ ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่อที่ประชุมว่า ที่ผ่านมากการสื่อสารจะเป็นการสื่อสารตามขั้นตอน แตกต่างจากปัจจุบันการสื่อสารหรือการเสพสื่อจะใช้เหตุผล

เป็นแค่เพียงส่วนประกอบแต่จะเป็นการใช้อารมณ์ความรู้สึกเป็นสำคัญ และหากสื่อใดทำให้เกิดกระแสสังคมจะทำให้ประชาชนเกิดความสนใจที่ไปในทิศทางเดียวกัน หรือที่เรียกว่า “การติดต่อสื่อสารการตลาดแบบบูรณาการ (Integrated Marketing Communication: IMC)” ซึ่งการสื่อสารมีการบูรณาการในหลายรูปแบบ ทั้งการสื่อสารแบบปากต่อปาก การใช้แผ่นพับหรือโปสเตอร์ และไม่ว่าการสื่อสารจะเป็นการสื่อสารผ่านช่องทางใด

หากวิธีการในการใส่ข้อมูล/การนำเสนอข้อมูลมีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันก็จะสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพียงแต่อาจจะต้องใช้ระยะเวลาในสื่อสาร

นายอนุศักดิ์ คงมาลัย รองประธานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน สิทธิเสรีภาพและการคุ้มครองผู้บริโภค ได้กล่าวสรุปต่อที่ประชุมว่า การเดินทางมาศึกษาดูงานในครั้งนี้ มาในฐานะฝ่ายนิติบัญญัติ หาก พอช. มีข้อเสนอแนะในเชิงกฎหมายที่เกี่ยวข้องหรือกฎหมายอื่น ๆ ที่จะมี ส่วนช่วยในการสนับสนุน ส่งเสริม พัฒนาการขับเคลื่อนงานองค์กรชุมชนหรือเครือข่ายองค์กรชุมชน เช่น กฎหมายที่เกี่ยวกับหน้าที่และอำนาจของเทศบาลที่จะกำหนดให้มีความร่วมมือหรือการมีส่วนร่วมกับ ประชาชน ชุมชน องค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน เป็นต้น เนื่องจากเมื่อพิจารณาจากพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑ แม้จะมีเรื่องท้องถิ่นเข้ามาเกี่ยวข้องแต่ยังไม่ได้ถูกนำไปปฏิบัติให้เกิดผลตาม เจตนารมณ์ของกฎหมาย ดังนั้น จึงต้องใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการพัฒนาองค์กรชุมชนให้เกิดผลเป็น

รูปธรรมความสำเร็จ และในส่วนภารกิจของคณะกรรมการและ คณะอนุกรรมการในการติดตาม เสนอแนะ และเร่งรัดการปฏิรูป ประเทศ ยังต้องหยิบยกประเด็นปฏิรูปในเชิงประเด็นการมีส่วนร่วม ของภาคประชาชนให้มีกฎหมายรองรับและได้รับการยอมรับจาก ทุกฝ่าย แม้กระบวนการ/ขั้นตอนการขับเคลื่อนอาจจะยังมีความยาก แต่ก็ต้องพัฒนาให้เกิดผลเป็นรูปธรรมความสำเร็จต่อไป

บทที่ ๔ ข้อเสนอแนะจากการเดินทางไปศึกษาดูงาน

๔.๑ ข้อเสนอแนะต่อสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช.

๑) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. **ต้องเร่งสื่อสารกับทุกภาคส่วน และทุกระดับให้รับรู้ถึงการมีอยู่ บทบาท หน้าที่และอำนาจของ พอช. และสภาองค์กรชุมชนตำบล สร้างการรับรู้ และความเข้าใจถึงประโยชน์ความสำคัญของสภาองค์กรชุมชนตำบล** ในฐานะที่เป็นฟันเฟืองสำคัญในการเชื่อมโยงเพื่อให้เกิดพื้นที่กลางในระดับตำบล เพื่อการขับเคลื่อนการพัฒนา ในทุกมิติแบบมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

๒) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. **ต้องเร่งสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาศักยภาพแกนนำสภาองค์กรชุมชนตำบลให้มีทักษะที่สำคัญในการวิจัยชุมชน การพัฒนา แก้ไขปัญหาชุมชน** เช่น การอบรมหลักสูตรนักวิจัยเพื่อการพัฒนา การดำเนินการประชุม แบบมีส่วนร่วม การเป็นวิทยากรกระบวนการ การจัดทำแผนพัฒนาตำบล (แผนชุมชน) แบบมีส่วนร่วม เทคนิคการประสานงานกับหน่วยงานภาคี เป็นต้น รวมทั้งต้องขยายความร่วมมือและสร้างภาคีเครือข่าย ในการจัดการข้อมูลชุมชนด้วย

๓) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. **ต้องสนับสนุนให้เกิด แพลตฟอร์มการบริหารจัดการข้อมูลบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance) ระดับ ตำบล** โดยการพัฒนาให้เกิดกลไกความร่วมมือระหว่างสภาองค์กรชุมชนตำบล ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงาน ภาครัฐในตำบล ศูนย์ช่วยเหลือทางสังคมระดับตำบล โดยแพลตฟอร์มนี้ต้องประกอบด้วยข้อตกลง กติกา ในการอยู่ร่วมกันของชุมชน ฐานข้อมูล องค์ความรู้ชุมชน กลไกการดำเนินงาน กลไกสนับสนุนหรือพี่เลี้ยง และงบประมาณสนับสนุน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม การจัดทำแพลตฟอร์มดังกล่าว หน่วยงานภาครัฐที่มีหน้าที่ในการจัดเก็บ และจัดทำฐานข้อมูลชุมชนต้องร่วมหารือและค้นหาแนวทางการทำงานร่วมกัน โดยอาศัยกลไกของ สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นกลไกในการเชื่อมโยง เพื่อให้เกิดการบูรณาการหรือเชื่อมโยงระบบฐานข้อมูล อย่างสมเหตุสมผล รวมทั้ง **การออกแบบให้ประชาชนสามารถเข้าถึงระบบข้อมูลได้อย่างสะดวก รวดเร็ว ที่มีค่าใช้จ่ายแต่การจัดเก็บไว้ใช้ประโยชน์ในหน่วยงานเฉพาะส่วนเท่านั้น**

๔) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. **ต้องสนับสนุน/ส่งเสริม การวิจัยชุมชนเพื่อชี้เป้าปัญหาและความต้องการของชุมชน รวมทั้งเพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนา ที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่**

๕) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. **ต้องเป็นกลไกสำคัญให้กับ ชุมชนในการการส่งต่อ/ถ่ายทอดองค์ความรู้ หรือ Bonding คนในชุมชนหรือกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชน ให้เชื่อมโยงเข้าหากันได้ ตลอดจน Bridging ขยายผลความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่น** อันเป็นการทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนที่ประสบความสำเร็จให้ขยายผลความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่น ๆ ได้

๖) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง **ควรพิจารณาศึกษาความเหมาะสม/ความจำเป็นในการเสนอแก้ไขปรับปรุงพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ. ๒๕๕๑** อาทิ ประเด็นสถานะของสภาองค์กรชุมชน ประเด็นงบประมาณอุดหนุนรายปี ประเด็นงบประมาณอุดหนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชน เป็นต้น รวมทั้งควรวิเคราะห์ข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบให้ครอบคลุมทุกมิติ

๔.๒ ข้อเสนอแนะต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

๑) การสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เข้มแข็งในระยะยาว ต้องมีการกระจายอำนาจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นให้มากขึ้น **ต้องมีการปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบ ประกาศ ข้อบังคับต่าง ๆ ที่เอื้อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถสนับสนุนการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลในประเด็นต่าง ๆ ได้คล่องตัวมากยิ่งขึ้น** เช่น การจัดสวัสดิการชุมชน การบริหารจัดการน้ำ การจัดการที่ดินทำกินที่อยู่อาศัย การดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เป็นต้น

๒) **กระบวนการออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบัญญัติท้องถิ่น ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ** และต้องพิจารณาให้ครบถ้วนรอบด้านจากบริบทของสังคมหรือชุมชนซึ่งมีอัตลักษณ์ที่แตกต่าง ๆ กันไปในแต่ละพื้นที่

๓) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**ควรให้ความสำคัญกับการวิจัยชุมชน การสร้างนักวิจัยชุมชน และการจัดการข้อมูลสารสนเทศเพื่อการวิจัยชุมชน โดยควรจัดสรรงบประมาณ สถานที่ บุคลากร เครื่องมืออุปกรณ์ ข้อมูลสารสนเทศที่หน่วยงานเป็นผู้รวบรวมไว้ เพื่อสนับสนุนการวิจัยชุมชน** นอกจากนี้ ในระยะยาว องค์กรบริหารส่วนตำบลอาจจัดตั้งเป็นศูนย์จัดการข้อมูลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อเป็นฐานข้อมูลไว้สำหรับการพัฒนาชุมชน

๔) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น**ต้องยกระดับและพัฒนาบุคลากร**ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ทั้งองค์ความรู้เกี่ยวกับสิทธิชุมชน เทคนิคการประสานงาน/การทำงานร่วมกับชุมชนและเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ให้กับข้าราชการทุกระดับ ตลอดจนสร้างจิตสำนึก ทักษะที่ดีให้บุคลากรในการบริการประชาชนและชุมชน โดยไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

๔.๓ ข้อเสนอแนะต่อภาคประชาชน

๑) **สภาองค์กรชุมชนตำบลควรเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงการทำให้เกิดพื้นที่กลางในระดับตำบล เพื่อขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อการพัฒนาชุมชนในทุกมิติแบบมีส่วนร่วม** โดยชุมชนอาจหยิบยกปัญหาภายในชุมชน เรื่องใกล้ตัวที่เป็นประเด็นที่ชาวบ้านในชุมชนเห็นความสำคัญของปัญหามาพูดคุยกัน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ ลดข้อขัดแย้ง และการเห็นใจซึ่งกันและกัน อันถือเป็นกลไกที่จะให้คนในชุมชนเกิดความเข้มแข็งทางความคิด และความสามัคคีของชุมชนอีกด้วย

ทั้งนี้ การหยิบยกปัญหาหรือคัดเลือกโจทย์ของชุมชนควรพิจารณาว่าจะต้องมีการจัดลำดับความสำคัญหรือความรุนแรงของปัญหาชุมชน สิ่งสำคัญจะต้องเกิดจากฉันทามติของชุมชน ซึ่งการวิจัยที่มีการจัดลำดับความสำคัญจะเป็นการแก้ไขปัญหาชุมชนได้อย่างตรงเป้าตรงประเด็น และสามารถนำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนาตำบล แผนพัฒนาอำเภอและแผนพัฒนาจังหวัดได้

๒) **สภาองค์กรชุมชนตำบลควรนำกระบวนการวิจัยชุมชนเข้ามาใช้ประโยชน์ในการจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย** ซึ่งจะทำให้ข้อเสนอของสภาองค์กรชุมชนตำบลมีหลักฐานทางวิชาการมารองรับมีความน่าเชื่อถือ สามารถทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนใจและตอบสนองกับข้อเสนอแนะนั้น ๆ และทำให้ข้อเสนอถูกบรรจุไว้ในแผนพัฒนาทุกระดับต่อไป

๓) ชุมชนควรใช้บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลในการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งในส่วนท้องถิ่น (นายอำเภอ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ท้องถิ่น (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เทศบาล อบต. อบจ.) และท้องทุ่ง (สภาองค์กรชุมชนตำบล องค์กร/กลุ่มภายในชุมชน) เพื่อร่วมดำเนินงานในการแก้ไขปัญหาสีทธิชุมชนด้านต่าง ๆ รวมทั้งการพัฒนาชุมชน เช่น การอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีต ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อย่างเป็นระบบ โดยผ่านกระบวนการวิจัย

๔) ชุมชนที่เข้มแข็งและประสบความสำเร็จในการพัฒนาในประเด็นใดประเด็นหนึ่งแล้ว **ควรมีการส่งต่อ/ถ่ายทอดองค์ความรู้มีองค์ความรู้ เชื่อมประสานความร่วมมือกับองค์กรหรือชุมชนภายนอก อันเป็นการขยายผลความสำเร็จไปยังพื้นที่อื่น** เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชน

๕) **ชุมชนต้องสื่อสารให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญของ “การวิจัยชุมชน” และประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับจากการวิจัยชุมชน รวมทั้งชุมชนควรค้นหา/แสวงหาตัวนักวิจัยชุมชนจากคนในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง** โดยควรพิจารณาจากบุคคลที่มีพื้นฐานของการมีจิตสาธารณะ เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) มีทักษะในการสื่อสารและประสานความร่วมมือ และชุมชนควรส่งเสริมระบบที่เอื้อต่อการวิจัยเพื่อชุมชน มีถ่ายทอดเทคนิค องค์ความรู้กันอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ

๖) **เมื่อชุมชนมีการศึกษา วิจัย คิดค้นกระบวนการผลิต หรือพัฒนาผลิตภัณฑ์ ชุมชนควรพิจารณาโอกาสในการขอรับสิทธิบัตร หรือ อนุสิทธิบัตร เป็นการรักษาสีทธิให้ได้รับการคุ้มครองชุมชนในฐานะผู้ออกแบบแบบผลิตภัณฑ์ชุมชน** เพื่อป้องกันปัญหาในเรื่องการเรียกร้องผลประโยชน์ของชุมชนจากผลิตภัณฑ์ชุมชนเองที่ผู้อื่นหรือนักลงทุนอาจนำเอาผลิตภัณฑ์ชุมชนเหล่านั้นไปใช้เพื่อประโยชน์ทางธุรกิจของตนหรือต่อยอดสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชิ้นใหม่ของตนเอง

ทั้งนี้ ในตลอดช่วงระยะเวลาคุ้มครองนั้น หากชุมชนเห็นว่างานวิจัยชุมชนนั้นอาจเป็นประโยชน์ต่อชุมชนอื่นหรืออยากจะถ่ายทอดองค์ความรู้ นั้น ๆ ต่อผู้อื่น ชุมชนผู้ถือสิทธิบัตรเองก็สามารถอนุญาตต่อบุคคล ชุมชน หรือองค์กรอื่นได้ตามความเหมาะสม

๓) **ชุมชนควรส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน หรือเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยชุมชน** ตั้งแต่กระบวนการในการตั้งคำถามการวิจัยชุมชน การเก็บ รวบรวม ร่วมคิด วิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กและเยาวชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการมีส่วนร่วม ความรู้สึกรักถิ่นฐานบ้านเกิด และความเป็นเจ้าของชุมชน

๔) **สภาองค์กรชุมชนทุกแห่งต้องสร้างพื้นที่ในการสื่อสารทางออนไลน์ของตนเอง และจะต้องมีความเคลื่อนไหวในช่องทางสื่อสารนั้น ๆ อย่างต่อเนื่อง** และจัดทำให้เกิดการสื่อสารของ สภาองค์กรชุมชนผ่านแพลตฟอร์มกลางที่เป็นแพลตฟอร์มเดียวกันทั่วประเทศ

๕) **สภาองค์กรชุมชนต้องปรับใช้เทคโนโลยีสารสนเทศหรือดิจิทัลในการประชุม** เพื่อรวบรวมความต้องการ ข้อคิดเห็น ปัญหาจากทั่วประเทศ ปรับวิธีรับฟังความคิดเห็นให้ทันต่อ สถานการณ์ ทั้งนี้ วิธีการจะยังต้องคงความเป็นอัตลักษณ์ในแต่ละพื้นที่ไว้

๔.๔ ข้อเสนอแนะต่อสถาบันการศึกษาและภาควิชาการ

๑) **สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรมี บทบาทในการเสริมพลังให้กับชุมชนและการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากทั้งภายนอกเข้าสู่ชุมชน และ จากชุมชนสู่ภายนอก** ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยชุมชน เพื่อเข้าไปแก้ปัญหาและความต้องการของชุมชน เพื่อสร้างนวัตกรรมการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชน

๒) **สถาบันการศึกษาหรือนักวิจัยที่ดำเนินงานวิจัยชุมชน ควรออกแบบการวิจัยชุมชน ให้เป็นไปในรูปแบบการวิจัยแบบง่าย ไม่สลับซับซ้อน** ไม่จำเป็นออกแบบการวิจัยตามแบบอย่าง ประเพณีปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม การออกแบบวิจัยแบบง่ายก็มีใช้เป็นแบบวิจัยแบบไร้หลักการ แต่เป็น แบบวิจัยที่มีหลักการแบบง่าย สามารถยืดหยุ่นได้ ซึ่งชาวบ้านสามารถประยุกต์ใช้ได้และเข้าใจได้ง่าย กว่า เช่น การตั้งถามแบบง่าย ๆ เพื่อให้ชาวบ้านตอบได้ด้วยภาษาที่ชาวบ้านเข้าใจชัดเจน เป็นต้น

๓) **นักวิจัยหรือผู้ช่วยนักวิจัยที่เข้าไปดำเนินการศึกษาวิจัยชุมชน ควรเพื่อเปิดโอกาสให้ ประชาชนในชุมชนแต่ละแห่งเข้ามามีส่วนร่วมในการคัดเลือกโจทย์การวิจัย** ศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวมทั้งการกำหนดประเด็นปัญหาเชิงพัฒนา เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเอง

๔) **มหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรมีกรอบหรือส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนเกี่ยวกับ กระบวนการวิจัยชุมชน การจัดทำหรือเขียนโครงการ จัดทำแผนงาน งบประมาณ ผลลัพธ์ที่ได้ เป็นต้น** ซึ่งรายละเอียดในโครงการจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง หากชุมชนเขียนโครงการที่อธิบายได้ดี สามารถที่จะสื่อสารให้หน่วยระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัดเกิดความเข้าใจได้ โครงการก็จะ ถูกเชื่อมต่อไปยังหน่วยในแต่ละระดับ ถูกหยิบยกนำไปบรรจุไว้ในแผนพัฒนา และนำไปสู่ งบประมาณที่ลงมาพัฒนาชุมชนได้

๕) การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในแต่ละด้านจำเป็นที่จะต้องให้พี่เลี้ยงหรือผู้ที่มีความรู้ ทางวิชาการมาให้ข้อมูลเพิ่มเติม รวมถึงการเติมเต็มความรู้ให้กับนักวิจัยชุมชน **มหาวิทยาลัยในพื้นที่ ควรจัดทีมนักวิจัยลงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา และติดตามผลของโครงการ**

ทั้งนี้ การให้ข้อเสนอแนะของนักวิจัย ควรหลีกเลี่ยงการให้ข้อเสนอแนะในลักษณะที่จะต้องพึ่งพิงรัฐหรือองค์กรใดองค์กรหนึ่ง แต่ควรเป็นการให้ข้อเสนอแนะที่ทำให้ชุมชนพึ่งตนเอง พึ่งทรัพยากร และทุนต่าง ๆ ของชุมชนเป็นหลัก ซึ่งจะเป็นการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน

๔.๕ การดำเนินงานในระยะต่อไปของคณะอนุกรรมการ

๑) จากข้อเสนอแนะสำคัญที่ควรให้สถาบันการศึกษา โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยอย่างยิ่ง มหาวิทยาลัยในพื้นที่ควรมีบทบาทในการเสริมพลังให้กับชุมชนและการเชื่อมโยงองค์ความรู้จากทั้งภายนอกเข้าสู่ชุมชน และจากชุมชนสู่ภายนอก ผ่านกระบวนการศึกษาวิจัยชุมชนนั้น คณะอนุกรรมการได้มีข้อค้นพบสำคัญว่า มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) เป็นสถาบันการศึกษาที่มีการกระจายตัวของนักศึกษา/บัณฑิตอยู่ทั่วทุกภูมิภาค อีกทั้งยังมีการขับเคลื่อนงานผ่านศูนย์วิทยบริการ และชุมชนสัมพันธ์ทั้ง ๑๘ ศูนย์ทั่วประเทศ ดังนั้น มสธ. จึงเป็นสถาบันการศึกษาที่มีศักยภาพสูงที่จะช่วยหนุนเสริมการวิจัยชุมชนและการจัดทำฐานข้อมูลชุมชน อีกทั้งนักศึกษาและบัณฑิตของ มสธ. จะสามารถเป็นที่เลี้ยง ให้คำแนะนำ คำปรึกษาการจัดการข้อมูลในชุมชนและการวิจัยชุมชน โดยเชื่อมโยงการทำงานผ่านกลไกสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนและสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ระดับชุมชนได้เป็นอย่างดี

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการจะได้นำประเด็นสำคัญ อาทิ แนวทางการหนุนเสริมการวิจัยชุมชนและการจัดทำฐานข้อมูลชุมชนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราชและสมาคมสุโขทัยธรรมาธิราช การขับเคลื่อนงานของศูนย์วิทยบริการและชุมชนสัมพันธ์ และแนวทางการบูรณาการระหว่างชุมชนสภาองค์กรชุมชนตำบล และสถาบันการศึกษาในพื้นที่ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนงานวิจัยชุมชนและเสริมพลังให้กับชุมชน ไปหารือกับคณะผู้บริหารของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (มสธ.) ต่อไป

๒) เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการขับเคลื่อนงานของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) หรือ พอช. และสภาองค์กรชุมชนตำบลถูกยกระดับขึ้นเป็นนโยบายสำคัญของกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ คณะอนุกรรมการจึงได้จัดทำข้อเสนอแนะต่อการสนับสนุนสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นเวทีกลางของการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ตำบลเสนอต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

ทั้งนี้ คณะอนุกรรมการจะได้ติดตามความคืบหน้าการดำเนินการสนับสนุนสภาองค์กรชุมชนตำบลให้เป็นเวทีกลางของการมีส่วนร่วมภาคประชาชนในพื้นที่ตำบลเป็นระยะ และจะได้ประสานงานขอนัดหมายเข้าเยี่ยมเยียนท่านและคณะผู้บริหารของกระทรวงฯ เพื่อร่วมหารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นในเรื่องดังกล่าวช่วงเดือนพฤศจิกายน ๒๕๖๖ ต่อไป

